

Způsoby prevence kyberšikany u žáků 1. stupně základní školy

Bc. Žaneta Čížová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Žaneta Čížová**

Osobní číslo: **H120322**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Způsoby prevence kyberšikany u žáků 1. stupně
základní školy**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se ke kyberšikaně, její prevenci a řešení u žáků na základní škole.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníků.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KREJČÍ, Veronika. Kyberšikana: kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí, 2010. ISBN 978-80-254-7791-5.

MIOVSKÝ, Michal. a kol. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

ROTOVÁ, Nina. a kol. Kyberšikana a její prevence: Příručka pro učitele. Plzeň: Člověk v tísni, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.

VYKOPALOVÁ, Hana. Sociálněpatologické jevy v současné společnosti. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 8024403374.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Petra Zgarbová, Ph.D.**

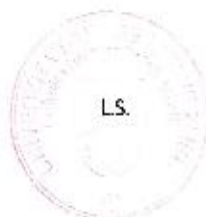
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

19.3.2014

.....

⁽¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním elektronických prací

⁽²⁾ Vlastní dílo nevčetně díla vzniklého diseminací, diplomová, bakalářská a rigorózní práce, u kterých vzniká obhajoba, včetně rozšíření opisek a výsledků editačně zpracovaných databází knižních děl, literární tvorby, Zpracování osobních údajů včetně jejich využití

(1) Účastník, diplomát, kolokviální a rigorózní práce vedoucí učitelé souhlasem k obhajobě musí být již nejpozději tři pracovní dny před konáním obhajoby zařazeny k vedlejší vyučovací práci učitelů vyššího středního učení školy nebo učiteli náčelní, včetně provedení vyučovací školy, kdy se ani kromě obhajobní práce. Káňai se může se prostředím práce podívat na své učební výjevy, nebo také vzpomínat;

(2) Příloha se administrativní práce musí seznámit se vzdělávacími úkoly podle tohoto zákona, bez ohledu na ústavní obhajobu.

4. zákon č. 223/2000 Sb. o právech autorů a právech souvisejících s právy autorů a o právech příbuzných osob (autorská práva) ve znění pozdějších předpisů; § 13 odst. 3

(1) Na práva autorů a práva související s právy autorů a o právech příbuzných osob se vztahují ustanovení tohoto zákona a zejména ustanovení tohoto zákona, pokud se vztahují na díla literární, výtvarná, hudební, vědecká nebo jiná díla, včetně jejich částí, které jsou výsledkem duchovní činnosti osob, a pokud jsou výsledkem činnosti osob, které se účastní duchovní činnosti.

5) zákon č. 111/2000 Sb. o právech autorů a právech souvisejících s právy autorů a o právech příbuzných osob (autorská práva) ve znění pozdějších předpisů; § 60 Novela 2000

(1) Každý má právo být vyznačen jako autor svého díla a být vyznačen jako související osoba s dílem, pokud to není zřejmé z jeho obsahu;

2) Každý má právo být vyznačen jako autor svého díla a být vyznačen jako související osoba s dílem, pokud to není zřejmé z jeho obsahu;

3) Každý má právo být vyznačen jako autor svého díla a být vyznačen jako související osoba s dílem, pokud to není zřejmé z jeho obsahu;

(3) Každý má právo být vyznačen jako autor svého díla a být vyznačen jako související osoba s dílem, pokud to není zřejmé z jeho obsahu;

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá způsoby prevence kyberšikany u žáků 1. stupně základních škol v Jihomoravském kraji. Cílem práce je zjistit současný stav preventivní činnosti a zmapovat konkrétní způsoby prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol. Diplomová práce se skládá ze dvou hlavních částí. První část práce je teoretická, popisuje jev šikany a kyberšikany, mladší školní věk a prevenci. Ve druhé části práce je popsán výzkum kyberšikany u žáků a školních metodiků prevence. Výzkum je realizován pomocí dotazníkového šetření. Výsledkem diplomové práce bude zjistit, jakým způsobem je prováděna prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol. Získaná data by mohla sloužit ke zlepšení této prevence. Domníváme se, že touto problematikou by se měl zajímat každý, neboť dnešní moderní počítačová technologie představuje spoustu rizik, souvisejících s jejím nadměrným užíváním, především u žáků mladšího školního věku.

Klíčová slova: šikana, kyberšikana, oběť, agresor, mladší školní věk, prevence

ABSTRACT

This thesis deals with ways to Prevent Cyberbullying in Lower Primary School Pupils in South Moravia region. The aim of my work is to find out state of the art preventative activities and to chart the specific steps of how to Prevention Methods Cyberbullying by Pupils 4th and 5th classes Primary Schools. The thesis consists into two main parts. The first part is theoretical, describes the phenomenon of bullying and cyberbullying, young school age and prevention. The second part of the thesis describes the research of bullying and cyberbullying by pupils and school methods of prevention. The research is conducted by using questionnaires. The result of the thesis is to find out what way is carried out Prevention of Cyberbullying by Pupils 4th and 5th classes Primary Schools. The data gained could serve as a base of improvement those prevention. We think that this topic should be of interest to everyone, because today's modern computer technology, a lot of risks associated with its excessive use, especially among Pupils of young school age.

Keywords: bullyin, cyberbullying, victim, aggressor, young school age, prevention

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce, paní Mgr. Petře Zgarbové, Ph.D., za její cenné rady a připomínky, které mi byly velkým přínosem při zpracování diplomové práce.

Dále mnohokrát děkuji všem školním metodikům prevence a žákům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření.

Motto:

„Svět není nebezpečný kvůli zlým lidem, ale kvůli těm, kteří s tím nic nedělají.“

Albert Einstein

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ŠIKANA A KYBERŠIKANA	13
1.1 KYBERŠIKANA (CYBERBULLYING)	14
1.2 CHARAKTERISTICKÉ RYSY KYBERŠIKANY	16
1.3 TYPY KYBERŠIKANY	20
1.4 ZPŮSOBY KYBERŠIKANY	22
1.4.1 Kyberšikana prostřednictvím mobilního zařízení	23
1.4.2 Kyberšikana prostřednictvím Internetu	25
1.5 SPECIFICKÉ PROJEVY KYBERŠIKANY	27
1.6 KYBERGROOMING	31
1.7 AGRESOR A OBĚŤ KYBERŠIKANY	34
2 VYMEZENÍ VĚKOVÉ KATEGORIE MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK	36
3 PREVENCE KYBERŠIKANY U ŽÁKŮ	39
3.1 PREVENTIVNÍ ČINNOST	40
3.2 ORGANIZACE A INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU KYBERŠIKANY	44
3.3 LEGISLATIVA	46
4 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE	48
4.1 PRACOVNÍ NÁPLŇ ŠKOLNÍHO METODIKA PREVENCE.....	48
II PRAKTICKÁ ČÁST	50
5 DESIGN VÝZKUMU	51
5.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	52
5.1.1 Realizovaná výzkumná šetření v oblasti kyberšikany.....	52
5.1.2 Terminologické ukotvení výzkumného šetření	55
5.2 OBLASTI VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	56
5.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	56
5.3.1 Výzkumná oblast působení školních metodiků prevence	57
5.3.2 Výzkumná oblast používání internetu a mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd základní školy	57
5.3.3 Definování proměnných	58
5.4 POJETÍ VÝZKUMU	58
5.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	58
5.6 VÝZKUMNÁ TECHNIKA	60
5.7 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	62
6 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT	63

6.1	ANALÝZA VÝZKUMNÉ OBLASTI 1: PŮSOBENÍ ŠKOLNÍCH METODIKŮ PREVENCE.....	63
6.2	ANALÝZA VÝZKUMNÉ OBLASTI 2: POUŽÍVÁNÍ INTERNETU A MOBILNÍCH ZAŘÍZENÍ ŽÁKY 4. A 5. TŘÍD ZÁKLADNÍ ŠKOLYS	81
6.3	VERIFIKACE HYPOTÉZ.....	97
7	INTERPRETACE DAT	99
8	DOPORUČENÍ PRO PRAKTICKÉ VYUŽITÍ.....	105
8.1	PEER PROGRAM: FACEBOOK A KYBERŠIKANA	105
	ZÁVĚR	109
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	111
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	115
	SEZNAM GRAFŮ	116
	SEZNAM TABULEK.....	117
	SEZNAM PŘÍLOH.....	119

ÚVOD

V současné době je téma sociálně patologických jevů a konkrétně kyberšikany u dětí a mladistvých hodně rozšířené. Není tedy divu, že toto ožehavé téma láká spoustu výzkumníků již mnoho let. Hlavním motivem, proč jsme si dané téma vybrali, ke zpracování této diplomové práce je především aktuálnost a závažnost dané problematiky. Dalším důvodem také bylo, že již několik let navštěvuji v rámci školní praxe nejrůznější zařízení a pracoviště, která se zabývají pedagogickou či sociální činností a díky tomu jsem začala pomáhat jako dobrovolnice v Dětském domově v Hodoníně. Zde jsem se poprvé a nejednou setkala s problematikou kyberšikany u žáků mladšího školního věku a to byl také jeden z dalších impulzů pro výběr tématu diplomové práce.

Téměř všechny školy mají u svých žáků problémy s tímto jevem a zaznamenávají, že se každoročně věk těchto žáků stále více snižuje. Dalo by se tedy říci, že v každé třídě se jedná zhruba o tři až čtyři žáky, kteří u počítače tráví denně víc než pět hodin, což potvrzuje i studie projektu *Nenech sebou zametat!* (Nenech sebou zametat, © 2014). Jedná se především o žáky, jejichž rodiče jsou celý den v zaměstnání a dostatečně se jim doma nevěnují. Jak rodiče, tak především děti jsou často naivní a neuvědomují si možná nebezpečí, která se vyskytují na internetu. Je víc než jasné, že prevence v rodině představuje podstatný, ne-li nejdůležitější aspekt v boji proti kyberšikaně u žáků a je tak jednou z cest ke zlepšení celkové prevence na základních školách. Stále více slyšíme o zneužívání komunikačních prostředků, jako je právě internet, k ublížení druhým osobám (Safer Internet, © 2013). Díky možnosti anonymity uživatelů internetu mohou kyberagresori svůj útok dopředu promyslet, mohou urážet, napadat či vydírat, vyhrožovat oběti a nejrůznějším způsobem manipulovat. Tak jako u šikany může skončit takové chování duševním či tělesným poškozením a v nejhorším případě i sebevraždou. V České republice je kyberšikana ve srovnání se zahraničím stále poměrně novým problémem (E- bezpečí, © 2008- 2014). Nekontrolovatelně se vyvíjí ruku v ruce s rozvojem komunikačních prostředků, rozmachem sociálních sítí (obzvláště Facebooku) a také s možnostmi žáků trávit volný čas u počítače. Bohužel si většina z nich neuvědomuje, že virtuální svět funguje bez jakýchkoli zákonitostí a vládne zde „chaos“. Domníváme se tedy, že touto problematikou by se měl zajímat každý člověk, neboť dnešní moderní počítačová technologie představuje mnoho nebezpečí, která souvisejí s jejím nadměrným užíváním a to především u žáků mladšího školního věku.

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit současný stav preventivní činnosti, zmapovat konkrétní způsoby prevence kyberšikany u žáků na 1. stupni základních škol v Jihomoravském kraji a zjistit, zda existuje vztah mezi způsoby prevence, chováním žáků na internetu a používáním mobilních zařízení těmito žáky.

Úvod teoretické části se zabývá pojmem kyberšikana. V jednotlivých podkapitolách této stěžejní kapitoly zaměřujeme svou pozornost na konkrétní způsoby, charakteristické rysy, typy, projevy kyberšikany, ale také na oběť a pachatele kyberšikany. Ve druhé kapitole vymezujeme věkovou kategorii mladší školní věk, nástup puberty a vznik kyberšikany v tomto vývojovém období. Třetí kapitola se podrobněji zabývá prevencí kyberšikany v rodině, na základních školách, konkrétními organizacemi, které se zabývají kyberšikanou a legislativním ukotvením dané problematiky. Ve čtvrté, poslední kapitole se věnujeme pracovní činnosti školního metodika prevence. Empirická část se zaměřuje na zjištění způsobů prevence kyberšikany u žáků 1. stupně základních škol v Jihomoravském kraji. Popisujeme zde konkrétní formy a metody, kterými je prováděna prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd těchto základních škol. Dále je zde zkoumán vztah mezi způsoby prevence, chováním žáků na internetu a používáním mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd základní školy. Lepší přehlednost těchto popisů nám poskytují grafy a tabulky, kterými je tato část práce doplněna.

Rádi bychom touto prací přispěli k většímu zdokonalení tematiky prevence kyberšikany a doufáme, že pomůže ke zlepšení prevence kyberšikany u žáků 1. stupně základních škol nejen v Jihomoravském kraji.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANA A KYBERŠIKANA

S šikanou se můžeme setkat nejen v rodině, škole, školských zařízeních, ale také ve sportovním klubu či v zaměstnání. Pojem šikana je odvozen z původního francouzského slova „*chicane*“, což znamená zlomyslné obtěžování, pronásledování a týrání (Kolář, 2001, s. 7).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy považuje za šikanu „jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků“ (ČESKO, © 2013 – 2014a).

Podstatou kyberšikany je jednorázové, dlouhodobé či stupňující se úmyslné užívání psychického šikanování proti jednotlivci nebo skupině jedinců za pomoci nejrůznějších moderních informačních a komunikačních technologií. Na rozdíl od šikany může být při kyberšikaně útočníkem kdokoli. Nelze jej tak jednoznačně identifikovat jako u případů šikany. Kyberšikany se může dopouštět i taková osoba, která by jinak byla při šikaně obětí. Není zde pravidlem psychická nebo fyzická převaha a navíc je častokrát agresor skrýván za anonymitu, kterou mu moderní technologie poskytují. Z těchto důvodů bývá bohužel také mnohem složitější jeho následné dopadení. Oběť, i kdyby byla sebevíc odhodlána řešit tuto tíživou situaci, nemá před sebou obraz konkrétní osoby, se kterou je potřeba se vypořádat a kterou by mohla např. nahlásit na policii (Rogers, 2011, s. 30).

Kyberšikana a šikana mají společnou především jednu věc. Jejich cílem je ublížit nebo ubližovat někomu nejen fyzicky, ale také psychicky. Kyberšikana dokonce začíná v mnoha případech jako šikana. Jejich projevy se často prolínají a doplňují, jedná se například o nahrávání fyzického týrání spolužáka. Moderní technologie (internet, mobilní technologie) nám poskytují pohyb ve virtuálním světě, který se odlišuje od světa reálného. Virtuální svět umožňuje lidem anonymitu a komunikaci, přičemž nejsou zatíženi společenskými

rolemi, fyzickými nedokonalostmi či psychickými bloky vyplývajícími z osobního kontaktu s lidmi. Lidé tedy mohou vzájemně komunikovat i bez jejich fyzické přítomnosti, a pokud s někým v kontaktu být nechtějí, mohou komunikaci snadno ukončit (Krejčí, 2010, s. 3).

1.1 Kyberšikana (Cyberbullying)

Dnešní svět plný moderních technologií poskytuje velké možnosti využití. Z jednoho místa se můžeme přemístit do světa kyberprostoru, a vést tak svůj studijní, pracovní i osobní život bez osobního kontaktu. Vytváří se tak nový prostředek socializace člověka. Lidská způsobilost vytvářet a šířit informace se rozšířila natolik, že z takovýchto informací vzniká virtuální realita. Rychlý vývoj informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) zapříčinil také rozdíl ve vnímání mezi generacemi. Typické pro starší generace je odstup, který si udržují od techniky (například počítač), která se neustále zdokonaluje. Naproti tomu generace mladší mnohem víc využívá ICT k nejrůznějším činnostem nejen ve škole, ale také doma u kamarádů nebo kdekoliv jinde. Častokrát jim ale chybí zkušenosti a neví, jak se dá zabránit nejrůznějším nebezpečím, neboli v tomto konkrétním případě kyberšikaně (Sak, 2007, s. 27).

Pojem *kyberšikana* nebo také tzv. *kybernetická šikana* je v podstatě stále novým pojmem. Domníváme se však, že existuje od doby, kdy člověk vkročil do takzvaného světa virtuální reality a začal řešit tento fenomén, až ve chvíli, kdy se přeměnil na nový celospolečenský problém.

Podle Kopeckého (2007, s. 13) je *kyberšikana (cyberbullying)* definovaná jako „zneužití informačních komunikačních technologií, zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy.“

Kyberšikana jde velmi těsně ruku v ruce s šikanou. Šikana se může vyznačovat jak fyzickými tak psychickými útoky, kyberšikana se děje jenom v rovině psychické a je tedy jedním z druhů psychické šikany. Kyberšikana se nejčastěji projevuje ponižováním, urážením, nadáváním, zavražďováním, vydíráním, vyhrožováním, obtěžováním nebo také pronásledováním oběti. To vše se odehrává ve virtuálním prostředí, kde se útoky stávají dlouhodobějšími, intenzivnějšími a mohou vyústit až v masovou zábavu uživatelů ICT. Není divu, že

takovéto trauma způsobené oběti je nepředvídatelné a často končí psychickým zhroucením a v extrémních případech až sebevraždou oběti (Kolář, 2001, s. 8).

Kolář (2011, s. 84) uvádí, že kyberšikana je, když „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii- zejména internet a mobil.“

Krejčí (2010, s. 3) označuje termínem kyberšikana „nebezpečné komunikační jevy realizované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), jež mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti. Toto ublížení či poškození může být jak záměrem útočníka, tak důsledkem např. nevhodného vtípu, nedorozumění mezi obětí a útočníkem, nedomyšlením důsledků jednání ze strany útočníka atd. Oběť je poškozována opakovaně, ať už původním útočníkem či osobami, které se do kyberšikany zapojují později.“

Kyberšikana zastupuje jednu z forem šikany, jejíž podstata je společná s psychickou nepřímou šikanou. Je chápána jako cílené, opakované psychické násilí se znaky agrese, které způsobují psychická traumata. Musíme brát v potaz i fakt, že šikana probíhající ve škole může následně pokračovat i v kyberprostoru. Odhalení klasické šikany je nelehkou záležitostí, avšak zjistit kyberšikana je mnohem složitější. Kyberšikana poskytuje agresorovi patřičnou anonymitu s nízkou možností odhalení a děje se tak beze svědků (spolužáků). Agresor nemusí plně chápat dopad svého jednání, jelikož nevidí přímo, nakolik oběti ublížil. Agresor se častokrát dostává prostřednictvím telefonu nebo internetu až do domu oběti a ten pak přestává vytvářet pro oběť úkryt a pocit bezpečí (Rogers, 2011, s. 32).

Zahraniční literatura označuje kyberšikana termíny jako jsou například electronic bullying, e-bullying, electronic harassment, mobile bullying, SMS bullying, digital bullying, online bullying nebo Internet bullying. Termínem cyberbullying (kyberšikana) pak označuje kauzy, kdy nezletilí jedinci (děti i dospívající) jsou jak na straně oběti, tak i na straně agresora nebo takovýto útok alespoň iniciují. V situaci, kdy jsou do případů zahrnuti i dospělí se používají pojmy cyber-harassment (kyber-obtěžování) či cyberstalking neboli kyber pronásledování (Qing, 2012, s. 35).

Kyberšikana je chápána jako online forma kruté sociální agrese, která je namířená vůči ostatním prostřednictvím škodlivých zpráv, které jsou zasílány na internetu nebo jiné digitální technologii (Willard, 2007, s. 2).

V oblasti informačních komunikačních technologií v poslední době zaznamenáváme, že nastal opravdový boom. Nabídka těchto technologií je obrovská a výrazným způsobem

nám ulehčují život. Podle našeho názoru si však musíme uvědomit, že tyto technologie s sebou přináší spoustu úskalí. Technologie pak mohou představovat mocnou zbraň, která může být kýmkoliv obrácena proti nám. Domníváme se, že jednou z hrozeb je právě tzv. kybernetická šikana neboli kyberšikana. Nejčastěji to pak v praxi probíhá tak, že si nejen děti a mladiství, ale také dospělí posílají mezi sebou vulgární, urážlivé zprávy nebo se baví také šířením nepravdivých informací. Myslíme si tedy, že ve většině případů rodiče dětí ani jiní dospělí nemají sebemenší tušení o jejich „zábavě“. Dle našeho názoru bohužel mnoho lidí tak dnes stále netuší co je to kyberšikana a jaké důsledky může způsobit.

1.2 Charakteristické rysy kyberšikany

Proces kybernetické šikany se zrcadlí ve znacích virtuální reality. Kyberprostor poskytuje zdánlivě odlišné prostředky poškozování, než šikana. Na základě toho jsou vymezeny a popsány tzv. charakteristické rysy kybernetické šikany (Rottová, 2009; Vágnerová, 2009; Hartlová, 2010; Kolář, 2001).

Útočníci jsou anonymní

Šikanování prostřednictvím ICT nahrává útočnickovi tím, že mu je poskytnuto skrývat svou pravou identitu pod falešným profilem, přezdívkou (nicem) nebo za jakýmikoliv fiktivními údaji (např. neznámé telefonní číslo, emailovou adresu apod.). Pro agresora tedy není vůbec žádný problém vytváření nové identity, ale pro oběť je prakticky téměř nemožné dopátrat se skutečného pachatele, kterého mohou i nemusí ve skutečnosti osobně znát. Právě i z tohoto důvodu mohou kyberagresoři útočit také na neznámé osoby vyhledané na internetu. Anonymita dovoluje kyberútočnickovi provádět cokoliv, co by si jinak nedovolil v osobním kontaktu. Komunikace v elektronickém prostředí není ničím zatížen ve srovnání se skutečnou realitou. Uživatelé ICT se nemusí zaobírat svými fyzickými omezeními, psychickými bloky z přímého kontaktu s lidmi, sociálními poměry, ani společenskými rolemi. Absentuje zde empatie vzhledem k tomu, že není možné spatřit okamžitou odezvu oběti na útok. Anonymita útočnicka přináší oběti spoustu dalších nepříznivých aspektů, např. pocit nepolapitelnosti, který podporuje agresorovu odvalu zkoušet hrubější metody a způsoby útoků a následně útoky vůbec podnikat. Anonymita bývá dost často pouze zdánlivá, neboť útočnickovu totožnost lze v některých situacích odhalit s použitím vhodné technologie.

Nicméně i tak bývá velmi obtížné vystopovat útočníka a díky tomu, že mnohé z projevů kybernetické šikany český právní systém vůbec neřeší, nemůže oběť spoléhat na pomoc výkonných orgánů jako je třeba policie (Rottová, 2009, s. 16).

Nezávislost na místě a čase

Kyberagresor se obvykle fyzicky nenachází na tom samém místě jako jeho oběť. Paradoxem je to, že před zamýšlenými útoky nelze uniknout kvůli snadnému přístupu k ICT a to z kteréhokoli místa, v jakémkoli čase (např. doma či ve škole). Postačí pouze jediný impulz, který může způsobit nedohledné následky (jednorázové vyvěšení vulgárních komentářů namířených k oběti a přístup k nim mají i ostatní uživatelé, kteří si je mohou bez obtíží doplňovat a dále šířit). Tudíž časové hledisko zde nemá vůbec žádný vliv. Útoky mohou nastat kamkoli a kdykoli ve dne i v noci. Psaný projev, který je v tomto konkrétním případě zřejmě negativní, mívá na oběť mnohem vážnější následky, než projev mluvený. Rozdíl je tedy v tom, že u šikany lze mnohdy předpokládat, kdy a kde dojde k útoku (např. ve škole, na hřišti), kdežto kyberšikana se může odehrávat kdykoli a kdekoli. Pokaždé, když jsme připojeni k internetu nebo také, když máme u sebe svůj mobilní telefon, se můžeme stát obětí takového útoku. V těchto situacích se nemáme před kyberútokem kam schovat. Agresor si nás tak může snadno najít a to i v „bezpečí domova“ (Vágnerová, 2009, s. 23).

Mění se profil útočníka i profil oběti

Ve virtuálním světě nezáleží na tom, kolik nám je let, jakého jsme pohlaví, jak jsme silní, jaké máme sociální postavení ve skupině (partě) ani na tom, jako moc je útočník nebo oběť ve společnosti úspěšný. Tvůrcem kyberšikany se může stát každý, kdo má nezbytné vědomosti informačních a komunikačních technologií, tudíž i fyzicky slabý jedinec. Pro kybernetickou šikanu tedy není podstatná fyzická síla, ale dokázat ovládat ICT. Oběť už tedy není v kolektivu slabým jedincem a útočník již není převládajícím článkem skupiny. Pro kyberšikanu neexistují vůbec žádné hranice. Jednat se může o děti, mladistvé, ale také o dospělé osoby rozdílného věku i pohlaví (např. pořizování nahrávek učitelů během výuky a následné zveřejňování materiálu na internetových stránkách s početnou návštěvností YouTube). Stát se obětí kyberšikany hrozí ve větším měřítku osobám, které jsou závislé na ITC. Důvodem je, že ve virtuálním světě tráví převážnou část jejich volného času, nemají mnoho blízkých přátel a bývají většinou i oběťmi šikany. Dále se jedná také o osoby, které více zveřejňují své osobní údaje. Mnohá výzkumná šetření poukazují na to, že útočníci na

internetu tráví více času, a to bez dozoru rodičů, kteří se téměř vůbec nezajímají o to, jak jejich děti využívají internet. Pachatelé častěji bývají chlapci než dívky s velmi dobrým sociálním statutem. Útočníci kyberšikany jsou také obvykle i původci šikanování. Pozoruhodný je poznatek, že kyberútočníci zpravidla bývají nejdříve oběťmi kyberšikany nebo jejich pozorovateli (výzkumy Univerzity Antverpy (2005-2006), Li (2007), Dehue (2008). Výše zmíněné výzkumy o profilu oběti zjistili, že se jí stávají nejčastěji žáci, kteří jsou závislí na internetu nebo mobilním telefonu. Sociální kontakty uskutečňují převážně ve virtuálním světě, přičemž ve skutečném světě mnoho přátel nemají. Jak jsme již zmiňovali výše, jsou to často také oběti šikany. Počet obětí, kterými jsou uživatelé internetových sociálních sítí, jako např. Facebook, MySpace nebo Libimseti činí až 39% ((E- bezpečí, © 2008-2014).

Oběti kyberšikany nejsou příliš obeznámeny s hrozbami spojenými se zneužitím ICT, právě proto se na internetu často chovají méně zodpovědně, riskují, zveřejňují osobní údaje, sdílí své fotografie apod. Proměnou agresora a oběti začíná začarovaný kruh, ve kterém se může z pouhého pozorovatele kyberšikany stát oběť a z té později útočník (Hartlová, 2010, s. 27).

Ve virtuálním prostředí se lidé chovají jinak než ve skutečném světě

Lidé mohou ve virtuálním světě udávat například jiný věk, pohlaví, jiné povolání, a úmyslně tak manipulovat s těmi, se kterými v danou chvíli komunikují. Někteří lidé se ve virtuálním světě chovají méně opatrně než ve světě reálném (jsou odvážnější v komunikaci, probírají choulostivá témata, často komunikují bez zábran apod.). Velmi často zkoušejí i to, co by se v reálném světě neodvážili uskutečnit (např. útočit, vyhrožovat nebo vydírat jiné osoby), jelikož je malá šance na jejich dopadení. Neuvědomují si dopad jejich chování na oběti, především vezmeme-li v potaz to, že si mohou své oběti také náhodně vybírat a vůbec je tedy nemusí osobně znát. Virtuální komunikaci je také nabourávána představa o tom, jak probíhá mezi lidmi komunikace, jak vznikají mezilidské vztahy a jak se řeší různé problémy. V takovémto virtuálním světě je pak velmi snadné seznámit se s někým, komunikovat s ním o čem budu chtít a jak dlouho budu chtít a v případě problémů tuto komunikaci ukončit bez jakýchkoliv následků. Ve skutečném světě to nefunguje takhle jednoduše, všechno je otázkou kompromisů. Pokud se tento „snadný model virtuální komunikace“ jedinec naučí, ve skutečném světě s ním nejspíš nevystačí. Zklamání, které pak

většinou následuje z nevydařených reálných vztahů, přivede tohoto jedince znovu k počítači, kde si tyto neúspěchy může kompenzovat. Začleňuje se tak k případné rizikové skupině, ze které se ve většině případů stávají oběti kyberšikany (Rottová, 2009, s. 17).

Pro pobavení kohokoliv

Šikanování prostřednictvím ICT většinou poskytuje přístup velkému množství uživatelů, kteří mohou být pouhými diváky nebo se mohou přidat na stranu útočníka. Na základě celosvětové sítě vzniká obrovské publikum, do kterého může patřit kdokoli, kdo je uživatelem konkrétní internetové stránky. Nástroje kyberšikany, kterými jsou např. zprávy a pořízené záznamy, lze velmi snadno dále rozesílat. Oběť nemusí být útočníkem opakovaně napadána, stačí, když publikuje na internetu citlivé zprávy nebo nahrávky a ostatní se následně postarají o jejich další šíření. Zásluhou rychlého šíření informací mnohdy postačí pouze jediný stimul kyberšikany a dopady můžou být obrovské. Toto „publikum“ dále umožňuje zvyšovat sílu útoku a zhoršovat jeho následky na oběť (Vágnerová, 2009, s. 24).

Obtížná kontrola a rychlé šíření

Zprávy či jiné impulzy kybernetické šikany šířené prostřednictvím ICT se velmi obtížně monitorují. K odhalení nějakého problému či hrozícího nebezpečí je zapotřebí většinou více času. V rámci skutečné kyberšikany bývá oběť vystavena opakovanému tlaku z hrozby neustále se opakujících útoků. Nejčastěji se to děje například prostřednictvím se urážejících zpráv, které oběť nemůže odstranit (např. Facebook). Uživatelé, kteří jsou zrovna přítomni, mohou k těmto materiálům přidávat vlastní komentáře a tak je dále šířit ve svém profilu svým přátelům. Dnes již není žádnou novinkou, že Facebook patří mezi nejvyhledávanější sociální sítě na celém světě. Oběť kyberšikany je tak pod drobnohledem obrovského počtu osob, které také užívají tuto sociální síť. (Rottová, 2009, s. 18).

Kyberšikana může být způsobena i neúmyslně

Na obou stranách (útočník- oběť) kyberšikany se může v podstatě ocitnout každý ať už je to úmyslně či neúmyslně. Výsledkem kybernetické šikany může být to, že nesprávně odhadneme situaci nebo také reakci daného člověka. Neuvědomíme si, že takovýto „žert“ může způsobit bolest (Hartlová, 2010, s. 28).

Dopady kyberšikany na oběť není snadné rozpoznat

Kyberšikana se převážně pojí s psychickým týráním obětí, které není jednoduché rozpoznat (na rozdíl od modřin, které můžou doprovázet šikanu fyzickou). Oběti kyberšikany se často stávají osoby, které jsou uzavřené do sebe a nekomunikují s okolím o svých problémech. Může být mnoho důvodů pro takovéto jednání (např. strach, stud, rodiče neumí s počítačem, dítě nerozezná, že se jedná o projevy psychické šikany apod.). Zůstávají tak často sami na řešení svých problémů, což mnohdy vede k tomu, že nezvládnou situaci (Kolář, 2001, s. 13).

1.3 Typy kyberšikany

Jak jsme již uváděli, virtuální svět nám poskytuje nespočetně mnoho možností, které se neustále rozvíjejí. Stejně tak narůstá i množství nejrůznějších podob konkrétních útoků.

V zásadě můžeme vymezit dva základní typy kyberšikany. Jedná se o **přímé útoky** (např. zprávy zasílané přímo konkrétním obětem) a **kyberšikanu v zastoupení** např. zmanipulování druhých osob k šikaně oběti v kyberprostoru (Fileccia, 2010, s. 19).

Přímé útoky

Přímých útoků se agresori účastní na kyberšikaně osobně. Jednotlivé zprávy svým obětem posílají přes ICT. Průběh přímých útoků má nejrůznější formy, kterými se budeme později zabývat. Pro lepší přehlednost uvádíme charakteristické jevy, které tyto útoky vystihují (Rottová, 2009, s. 20):

- Posílání obtěžujících, vyhrožujících nebo krutých zpráv prostřednictvím SMS, e-mailu nebo chatu (např. Icq apod.).
- Odcizení hesel a následné zneužívání přivlastněného účtu.
- Blogování - zveřejňování osobních informací nebo pomlouvání pomocí blogu.
- Zveřejňování intimních nebo klamných informací a obrazových materiálů na internetových stránkách nebo jejich šíření mobilním zařízením – především záznamy aktů tradiční šikany, násilné činy páchané na oběti nebo také fotografie s pornografickým podtextem, na kterých je vidět tvář oběti.

- Posílání dehonestujících obrázků prostřednictvím e-mail nebo mobilního zařízení – nejčastěji se jedná o fotografie, obrázky a video nahrávky spolužáků či učitelů – oběť je na nich zesměšňována a karikována.
- Hlasování na internetu: Kdo je a kdo není „cool“? Kdo je ta největší kráva v páté třídě? Tyto druhy otázek nekontrolovatelně běží v nejrůznějších hlasovacích anketách na internetu a všechny bývají vytvořeny osobou z blízkého okolí. Poskytují tak novým způsobem, jak mohou děti šikanovat online své vrstevníky.
- Interaktivní hraní – během hraní na herních zařízeních např. typu Sony Play Station 2 Network a X-Box Live je dětem umožněno v živém spojení prostřednictvím chatu nebo telefonování přes Internet s kýmkoliv, na kohokoliv v takovéto online hře narazí. Často na ostatní slovně útočí, uzamykají před někým herní místnost, posílají do éteru lživé informace, nebo nabourávají cizí účty.
- Zasílají zákeřné kódy (např. viry, spyware, hackování).
- Rozposílají pornografické nebo další obtěžující e-maily a zprávy – kyberútočníci si své oběti zaznamenávají do nejrůznějších hromadných seznamů a těm pak přichází tisíce nevyžádaných zpráv (v rámci pornografie je pak mohou rodiče podezírat například z navštěvování erotických stránek).
- Záměna identity- útočníci se vydávají za jiného člověka – svoji oběť.

Kyberšikana v zastoupení

Pro kyberšikana v zastoupení je naopak typické, že se jí spolupachatelé často dopouštějí nevědomky. Mnohdy začíná tak, že se kyberagresor nabourá do osobního účtu vytipované oběti a následně se za ni začne vydávat. Bez problémů tak může rozesílat jejím jménem zprávy vulgárního charakteru známým lidem oběti a způsobovat jí tak obtíže v běžném životě. Takovéto oběti pak většinou reagují na přijaté zprávy negativisticky, a stávají se z nich koplicové kyberšikany. Následkem pak je, že kyberagresor ihned změní heslo účtu oběti, do kterého se předtím naboural a původní majitel se tak na něj nedostane (Rottová, 2009, s. 21- 22).

Příkladem kyberšikany v zastoupení může být zneužití příležitosti upozornit na porušování pravidel, kterou poskytují provozovatelé různých služeb. Jediným kliknutím na příslušnou ikonu nazvanou „Varování“ nebo „Upozornění“ je poskytovatel obeznámen, že oběť se

dopustila něčeho, co je v rozporu s jejich pravidly. Jestliže návštěvník fóra, uživatel emailu aj. opakovaně poruší daná pravidla, mohou mu zrušit jeho účet (někteří poskytovatelé si uvědomují možnosti zneužití a často dohlížejí, jestli jsou zasláná varování oprávněná).

V této situaci je jako nevědomý spolupachatel zneužit právě poskytovatel připojení. Dost často jsou nevědomými komplici i rodiče oběti (např. rodiče uvidí profil jejich dítěte, který obsahuje lživé informace uvedené útočníkem, za které své dítě neprávem potrestají). Tento typ kyberšikany se považuje za nejnebezpečnější (Fileccia, 2010, s. 20).

1.4 Způsoby kyberšikany

V dnešní době si často všímáme, že žáci tráví čím dál míň svého volného času venku s kamarády při hraní různých her. Mnohem častěji sedí doma u počítače, na kterém hrají různé hry nebo jsou na internetu připojeni na nejrůznějších sociálních sítích, na kterých komunikují nebo si dopisují se svými „přáteli“. Slovo přátelé dáváme do uvozovek z následujícího důvodu. Dříve, jsme označovali za přitele pouze blízkého člověka, kterého jsme znali osobně a hodně dobře díky tomu, že nás spojovalo mnoho společně prožitých zážitků. V dnešní době, které vládne virtuální svět, však tento pojem nabývá zcela jiného významu. Svým způsobem by se tedy dalo říct, že je tímto pojem „přítel“ degradován a znehodnocen.

Jako názorný příklad nám může posloužit nejrozšířenější sociální síť Facebook, kterou vytvořil Mark Zuckerberg. Položka pojmenovaná jako přátelé u dnešních uživatelů obsahuje 80 přátel, ani 200 osob není nic neobvyklého, ale dokonce ani počet přesahující 500 není žádnou výjimkou. Zeptáte-li se někoho, kdo užívá Facebook, na počet lidí, které má uložené jako přátelé, jenž předtím nikdy neviděl, ani je nezná osobně, tak vám většinou nedokáže všechny vyjmenovat (Rogers, 2011, s. 26).

Rozhodli jsme se, že v rámci této diplomové práce provedeme v této souvislosti menší pokus. Na Facebooku jsme si založili profil s vymyšleným jménem a vybrané osoby jsme požádaly, aby si nás přidaly do svých přátel. Dlouho to netrvalo a přišla nám zpráva, že žádost o přátelství s neznámým člověkem byla přijata. Tímto způsobem jsme si tedy ověřili teorii, že mnoho uživatelů si přidává do přátel i osoby, které vůbec neznají.

Na druhou stranu, ale musíme uznat, že Facebook má i pozitivní stránky. Faktem je, že díky Facebooku se člověk může zdokonalovat v cizích jazycích, jelikož se zde snadno se-

známí s lidmi z druhé strany zeměkoule a může tak zvyšovat jistou úroveň svých jazykových dovedností. Rizika, která jsou spojená s jeho užíváním, nesmíme podceňovat!

Domníváme se, že člověk se může se svými „přáteli“ snadno pohádat jak v reálném, tak i ve virtuálním světě. Ovšem s tím rozdílem, že v běžném kontaktu se konflikt odehrává pouze mezi dvěma lidmi, ale ve virtuálním světě díky umožněnému přístupu do svého profilu může tato hádka přejít až do roviny kyberšikany, kdy například stažením fotek z profilu a jejich následným upravením nebo rozesláním nepravdivých informací o člověku dochází k jeho zesměšnění a ponížení před velkým množstvím lidí.

1.4.1 Kyberšikana prostřednictvím mobilního zařízení

Kyberšikana prostřednictvím mobilního zařízení může mít podobu volání, posílání SMS zpráv, MMS zpráv a natáčení videí (Rogers, 2011; Fileccia, 2010).

Volání

Jedním ze základních důvodů, proč si lidé mobilní zařízení pořizují, je právě volání. Prostřednictvím mobilním zařízením mohou být v případě potřeby téměř okamžitě a kdekoli ve spojení se svými rodiči, dětmi, přáteli, zaměstnavateli atd. V dnešní době si člověk už ani nedokáže představit běžný den bez mobilního telefonu. Velmi snadno a rychle jsme si zvykli na komfort, jenž nám při vyřizování různých osobních či pracovních záležitostí umožňuje. Ovšem dost často i to, co by nám má život ulehčovat, se později může obrátit proti nám. Spousta lidí o nás ví, že máme mobilní zařízení neustále u sebe a že jej máme většinu dne zapnutý. Pokud se však dostane naše telefonní číslo do nepravých rukou nepravého, může nám dotyčný člověk udělat ze života peklo. Kybernetická šikana prostřednictvím mobilního zařízení se může projevat různým způsobem. Velmi časté bývají urážlivé nebo vydírající telefonáty, přičemž agresor oběť může, ale také nemusí znát osobně. Pokud jsou tyto telefonáty anonymní, pak se u oběti pocit bezmocnosti mnohonásobně stupňuje (Rogers, 2011, s. 28).

Kybernetickou šikanou se může stát také jenom pouhé prozvánění. Jako nevinná dětská hra to může vypadat u žáků, když zkoušejí například v hodině prozvánět spolužákům mobilní telefon, jestli ho má vypnutý. Jestliže ho vypnutý nemají a v hodině jim začne vyzvánět,

tak se velmi snadno může stát, že díky tomu dostane od učitele poznámku. Někteří žáci takto mohou úmyslně ztrpčovat život neoblíbenému spolužákovi. Nicméně v průběhu vyučování to lze vyřešit jednoduchým způsobem a to vypnutím telefonu. Mnohem nepříjemnější však může být, pokud prozvánění přetrvává i po vyučování, v průběhu celého dne nebo dokonce až několik hodin v kuse. Identifikovat volajícího je přitom velmi složitá, jelikož dnešní mobilní zařízení jsou opatřeny funkcí, která umožňuje skrýt před volaným telefonní číslo volajícího. Nehledě na to, zda se jedná o volání nebo „pouhé“ prozvánění, nejúčinnějším řešením je změna telefonního čísla. Následně je zapotřebí velmi pečlivě zvážit, komu své nové telefonní číslo dát (Fileccia, 2010, s. 21).

SMS

Další funkcí mobilního zařízení, která nám může usnadnit život, ale stejně tak dobře ho i znepříjemnit, je posílání SMS zpráv. Dochází-li ke kybernetické šikaně prostřednictvím těchto zpráv, pak může být obsah stejný jako u volání. Jednat se tedy může o zprávy výhrušné, ponižující, urážlivé, vulgární, obtěžující, lživé, vydírající s cílem rozvrátit rodinu nebo přátelství atd. Na rozdíl od volání, kdy při podezření na kybernetickou šikanu telefon vzít nemusíme, SMS zpráva nám na mobilní zařízení přijde, ať chceme nebo ne. Pokud si znovu nezměníme telefonní číslo, tak nám mohou nežádoucí SMS zprávy výrazně znepříjemnit nejen den, ale i noc. SMS zprávy mohou být odesílány z různých SIM karet, ať už jsou koupené legálně či kradené. SMS zprávy lze také odesílat z internetové sítě. Pokud má agresor mobilní zařízení s funkcí nezobrazení telefonního čísla volajícího, tak je jeho identifikace rovněž velmi obtížná (Rogers, 2011, s. 29).

MMS

Prostřednictvím MMS zpráv se dají rozesílat z mobilního zařízení fotografie, videa, popřípadě zvukové nahrávky na jiný mobilní telefon nebo e-mail. Této funkce se při kybernetické šikaně využívá hlavně při natáčení oběti v jisté choulostivé situaci a tento záznam se následně za účelem ponižení posílá na další mobilní zařízení nebo e-maily. Takovéto záznamy pořizené v intimních chvílích dvou lidí, ať už se jedná o fotografie nebo videa, se mohou stát prostředkem k vydírání. Velmi často se to stává během rozchodu, kdy se jeden z partnerů nedokáže smířit s odchodem druhého partnera a pokouší se za použití těchto záznamů druhého donutit, aby s ním zůstal. Je tedy velmi důležité být obezřetný ve zveřejňování svých osobních fotografií dalším osobám (Fileccia, 2010, s. 22).

Videa

Další z funkcí mobilního zařízení může být možnost natáčení videa. Také tuto funkci lze poměrně velmi snadno zneužít ke kybernetické šikaně. Při natáčení videa se velmi často používá předem domluvený scénář, který ovšem oběť nezná. Jedná se především o natáčení fyzického napadání oběti a jejího ponižování. Tyto záznamy jsou následně rozesílány prostřednictvím SMS zpráv anebo jsou zveřejňovány na různých sociálních sítích.

Domluvený scénář bývá používán studenty – útočníky během vyučovacích hodin, kdy je domluveno, že jeden z žáků schválně provokuje pedagoga a další celou tuto akci bude nahrávat. Pořízený záznam se následně stejně jako u videí rozesílá formou MMS zpráv anebo se rovněž umísťuje na sociálních sítích, kde je další uživatelé mohou hodnotit (Rogers, 2011, s. 30).

1.4.2 Kyberšikana prostřednictvím Internetu

Nedílnou součástí velkého množství případů kybernetické šikany je právě již zmiňovaný internet. Postupem času začal být zneužíván nejen ke kyberšikaně, ale také k různým podvodům a krádežím. Mnoho z nás má na internetu založenou nejednu emailovou adresu, navštěvuje nejrůznější chatovací místnosti, diskusní fóra, sociální sítě atd. Právě zde může docházet k nevědomému poskytování informací nejen o vlastním soukromém životě, ale také o životě druhých lidí. Velkou nevýhodou internetu pro oběť kyberšikany je fakt, že v mnoha případech vůbec netuší, kdo je na druhé straně. To, co je pro oběť nevýhodou, se stává pro útočníka velmi prospěšné. Jedná se především o komunikaci, při které se nevyužívá web kamera, popřípadě aplikace jako je Skype a jemu podobné. V tomto případě můžeme neúmyslně poskytovat osobní informace člověku, který se vydává za někoho jiného. Snadno pak může dojít ke zneužití soukromých dat. Zde jsou ohroženy především děti, které se jenom chtějí pochlubit svým kamarádům, proto vyvěšují na různé stránky fotografie a videonahrávky a vůbec si přitom neuvědomují nebezpečí jejich zneužití. Samozřejmě, že i mezi dospělými je mnoho naivních lidí, kteří tímto způsobem hazardují, že někdo zneužije informace z jejich soukromého života (Fileccia, 2010, s 24).

E-mailly

Jednou z nejsnadnějších možností kyberšikany je založení si vlastního účtu, tzv. e-mailu, který může být veden pod falešnou identitou. Takovýchto účtů může mít daný jedinec ně-

kolik a útočit proti oběti může ze všech těchto účtů najednou. Všechny tyto útoky páchá v domnění, že je plně skrytý za již zmíněnou smyšlenou identitou (Rogers, 2011, s. 31).

Chatovací místnosti

Chatovací místnosti jsou jedním z nejrozšířenějších způsobů komunikace nejen mladých lidí. Chatovací místnosti mají svá pravidla, která se musí dodržovat. Jedním ze základních pravidel je uplatňování Listiny základních lidských práv a svobod, ústavy a zákonů ČR, ale také individuálních pravidel konkrétního serveru. Ovšem i zde největší nebezpečí spočívá v tom, že si člověk může velmi snadno vytvořit falešnou identitu, pod kterou pak jinému člověku vyhrožuje, zesměšňuje ho apod. Pokud tímto způsobem poruší na serveru zásady, může mu být zamítnut přístup. To však agresorovi nezabrání v tom, aby si vytvořil další smyšlenou identitu a znova tak útočil na oběť. Nejlepší možnou ochranou tedy je, že chatujeme se zapnutou web kamerou, která snižuje to, že se kyberagresor skryje za falešnou identitu (Rogers, 2011, s. 32- 33).

Sociální sítě

Sociální sítě jsou v současnosti jedním z nejběžněji využívaných druhů virtuální komunikace mezi lidmi. Osobní rozhovor tváří v tvář se v očích mladé generace bohužel velmi rychle stává zaostalým způsobem komunikace. Tento druh služeb poskytuje jednoduché a rychlé spojení s ostatními lidmi s možností sdílení fotografií a další zábavy. Ovšem pokud se na nich nedodržují bezpečnostní pravidla, mohou být zneužívány k rozšiřování pomluv a „drbů“. Tlak okolí a pokusy stát se populární díky počtu následovníků a „přátel“ mohou vést děti k tomu, že přijmou „žádost o přátelství“ od člověka, kterého vůbec neznají. Tím mu umožní přístup k osobním informacím, což je následně činí zranitelnými.“ Na sociálních sítích navíc není vůbec těžké vytvořit si falešný účet a kontaktovat oběť kybernetické šikany pod cizí nebo vymyšlenou identitou. To poskytuje kyberagresorům udržet si anonymitu a zároveň svou oběť sledovat. Zde je ještě důležité zmínit, že informace poskytnuté na sociálních sítích mohou vést jednak k zneužití ke kyberšikaně, ale zároveň také mohou motivovat k páčání závažnější trestné činnosti. Většina dětí, ale i mnoho dospělých si vůbec neuvědomuje, že zveřejňováním svých fotografií na těchto sociálních sítích umožňují spoustě naprosto neznámých lidí velkou část informací (např. o vybavení pokoje a často i celého bytu). Pak už jen stačí, aby si osoba pod vymyšlenou identitou zjistila pří-

mo od majitelů nebo jiných osob podstatné informace o bydlišti, kde později provedou vloupání do vytipovaného bytu (Fileccia, 2010, s. 26).

Internetové stránky

Ke kybernetické šikaně je možné celkem snadno zneužít také internetové stránky. Dovednosti, které získáme ke správnému používání internetových technologií, můžeme rovněž zneužít, a to s děsivými následky. Útočníci si můžou vytvořit ponižující blogy nebo osobní stránky pojednávající o jejich obětech. Prostřednictvím některé z mnoha stránek, které takovéto služby poskytují zadarmo a pro legitimní účely, si můžou vytvořit internetové anketu, kde kladou mnoho otázek o svých obětech. Takovéto formě kyberšikany se i přes veškeré snahy často nemohou vyhnout ani politici a známé osobnosti. Obrana proti tomuto druhu kyberšikany spočívá především v okamžitém nahlášení provozovateli stránek, který by měl mít zájem na tom, aby měly stránky mezi lidmi dobrou pověst (Rogers, 2011, s. 35).

1.5 Specifické projevy kyberšikany

Kybernetická šikana povětšinou začíná jako šikana. Projevuje se však pouze ve formě psychických útoků. Tyto útoky probíhají různou dobu, s odlišnou intenzitou a s rozmanitými nástroji. Většinou se objevuje kombinace několika útoků současně. Je velmi důležité, aby uživatelé internetu vždy měli na paměti, že i jim můžou hrozit jistá rizika. Riziko nevhodného chování na internetu se postupem času stupňuje. V první řadě se projevuje **beze-lstnost**, následuje **risk**, **nepřiměřenost**, **škodlivost** a končí to **nelegálností**, a to bez toho aniž by si to v dané chvíli uvědomili. Z těchto informací následně vyplývají nejčastější specifické projevy kybernetické šikany, se kterými se v manipulaci s ICT můžeme setkat (Willard, 2007, s. 18).

Happy slaping (veselé fackování)

Obecně se jedná o zveřejňování ponižujících záznamů (audio, video, foto), na kterých oběť vystupuje v nejrůznějších situacích, které ji mají vystavit veřejnému posměchu všech uživatelů ICT. Tyto kompromitující materiály může agresor získat nejrůznějšími způsoby. Oběť mu je může poskytnout sama, aniž by si byla vědoma dalších následků. Dále tyto materiály útočník oběti může odcizit nebo si je sám „vytvoří“ s úmyslným záměrem přivést

obět' do ztrapňující situace. Získané záznamy, pak může nejrůznějším způsobem pozměňovat (zfalšování, sestřihání, doplňování zvuků, apod.). Happy slapping je tedy v reálu neočekávaný fyzický či psychický útok směřující k vytypované oběti, přičemž další druhý účastník agrese celý útok natáčí na kameru nebo mobilní zařízení. Záznam je pak zveřejněn pro pobavení všech ostatních uživatelů ICT. Obětí těchto útoků se právě stávají velmi často učitelé, kterým školský zákon neumožňuje dostatek možností, jak se proti tomuto chování bránit (Krejčí, 2010, s. 16).

Denigration (očernování)

Ponižování a pomlouvání prostřednictvím sociálních sítí, blogů, nebo jiných webových stránek můžeme také zařadit k projevům kybernetické šikany. Agresor zpravidla pociťuje k vytypované oběti jistou zášť a nenávisť. Z těchto důvodů se pokouší obět' úmyslně očernit skrze nepravdivé informace. Cílem útoku je očernění jména oběti a následně i citových vazeb mezi jejími přáteli. Pomlouvání a ponižování dozajista může probíhat také v osobní komunikaci mezi dvěma, ale i více jedinci (např. v rámci telefonního hovoru, SMS zpráv, v osobním chatu nebo soukromé diskuzi). Tato forma není veřejně přístupná a ani samotná obět' se o ní většinou nedozví. Může tedy povzbuzovat nevraživost vůči konkrétnímu člověku, ale ve své podstatě daného jedince nemusí nějak zvlášť zasáhnout, jelikož o ní nebude vědět. Také počet jedinců zapojených do pomlouvání a ponižování prostřednictvím soukromé komunikace pravděpodobně nebude příliš velký, jako v případě zveřejňování stejných očerňujících nebo zesměšňujících materiálů na veřejně dostupném místě, kterým je např. webová stránka (Rottová, 2009, s. 25).

Masquerade (přetvářka)

Přetvářkou se ve virtuálním světě rozumí, když se agresor vydává za někoho, koho obět' osobně zná. Prostřednictvím své pozice jí tak útočník pomocí internetových služeb zasílá nepříjemné a poškozující zprávy. Cílem je vyvolat mezi obětí a „údajně“ známým člověkem (kamarádem, učitelem, rodinným příslušníkem atd.) konflikt. Narušené vazby mohou být dlouhodobě porušeny a vzniká tak silné napětí mezi osobami, kterých se kybernetická šikana týkala (Kopecký, 2007, s. 12).

Impersonation (napodobování)

Při tomto konkrétním případě dochází ke krádeži identity s následujícím zneužíváním cizí identity ke kybernetické šikaně. Ve virtuálním světě to představuje především to, že se kyberagresor vydává za samotnou oběť. Dokázat to může hlavně tak, že si zajistí přístup k osobním účtům své oběti a posléze začne rozesílat vulgární nebo jiné nepatřičné zprávy blízkým lidem z adresáře oběti. Záměrem je znepřátelit známé osoby proti pravému majiteli daného účtu. Agresor tak může učinit mnoha způsoby. Může se jednat o **manipulování s účtem** (zveřejňování nepravdivých informací), odstraňování kontaktů a zpráv, rozesílání zpráv s nepatřičným obsahem jménem majitele účtu či zneužití soukromých údajů a kontaktních údajů patřících k účtu (Vaňkátová, 2010, s. 42).

Ztrapňování (score off)

V rámci komunikace prostřednictvím ICT se jedná o ztrapňování na základě falešných profilů na sociálních sítích, blogů či jiných webových stránek. Kyberagresor založí nový účet nebo profil pod jménem vytipované oběti. Do údajů o oběti pak zveřejňuje vymyšlené informace, které ji před všemi ostatními uživateli jednoduše ztrapní nebo zesměšní. Může se jednat například o choulstivé informace o sexuální orientaci atd. (Kopecký, 2007, s. 14).

Flaming / Bashing (provokování)

Flaming / Bashing se vyznačuje převážně jako nepřátelská, provokující a urážející interakce mezi uživateli on-line komunikace (např. chat atd.). Agresor do diskusních fór přidává nevhodné a urážlivé komentáře k tématu s úmyslem rozvrácení diskuse. Jestliže mu někdo odporuje, agrese útočníka se zvyšuje skrze nadávky a výhrůžky. Pokud by se takováto komunikaci uskutečnila „tváří v tvář“ lze předpokládat, že by skončila fyzickým útokem. Ve virtuálním světě vznikají také například tzv. flame wars- ohnivé války, které můžou vést až k dlouhodobému psychickému trápení (Rottová, 2009, s. 27).

Outing/ Sexting (odhalování, prozrazení)

Tento pojem by se dal vysvětlit zjednodušeně jako uveřejňování cizích tajemství s úmyslem poškodit oběť. Každý člověk by si měl uvědomit, komu a jaké údaje či informace o sobě sděluje. Kyberagresor, který má k dispozici choulstivé nebo ztrapňující materiály, tak může velmi snadno zneužít situace k ublížení oběti. Zveřejnění těchto intimních infor-

mací (fotografie, zprávy, dopisy, atd.) pomocí ICT bez souhlasu daného jedince může oběť dlouhodobě vážně poškodit. Tento projev kybernetické šikany bývá spojován s pojmem Sexting, který je charakteristický rozposíláním vlastních odhalených fotografií nebo jiných záznamů, které mají sexuální podtext. Nejčastěji se projevuje v situacích, kdy dochází k navazování vztahů či k „okořenění“ dosavadních vztahů. Zneužití začíná ve chvíli, kdy jeden z partnerů záznamy rozšíří prostřednictvím ICT (Kopecký 2007, s. 15).

Trickery (podvod)

Méně známým projevem kybernetické šikany je tzv. podvod (trickery). Jeho základní znaky jsou v podstatě totožné s outingem, tedy především zveřejňování tajemství na internetu. Součástí těchto podvodů je samozřejmě i samotné získávání a přesvědčování obětí, aby útočníkovi samy prozradily intimní informace (Rogers, 2011, s. 35)

Exclusion (vyloučení)

Exclusion neboli vyloučení bývá specifikováno jako vyčlenění určitého jedince z on-line skupiny (virtuální komunity), kterou pravidelně navštěvuje. Tento projev kybernetické šikany je velmi úzce propojen i se světem reálným. Pokud je totiž osoba vyčleněna z online skupiny (např. www.spoluzaci.cz), je pak velmi pravděpodobné, že se stane outsiderem následně i v reálné skupině jakou je např. třída (Rogers, 2011, s. 35).

Harassment / Cyberstalking (obtěžování / pronásledování)

V souvislosti s tímto jevem je často provázáno sexuální obtěžování. V praxi jde ve většině případů o nešťastnou lásku či neopětování milované osoby. Agresor se snaží svou oběť vyvést z rovnováhy nejčastěji tím, že jí neustále znova a znova prozvání, telefonuje, posílá zprávy, apod. Účelem obtěžování je většinou znepříjemňování života svých obětí. Pokud takové chování neustává, ale naopak se stále stupňuje, může to vést až k tzv. **cyberstalkingu**. Jedná se o opakované pronásledování projevující se posíláním zastrašujících a výhrůžných zpráv nebo zaúkolováním dalších lidí do stejných činností, tak aby oběť pociťovala obavy a strach (Willard, 2007, s. 20).

Bumfights (boje s žebráky)

Poslední projev kybernetické šikany se vyznačuje v „mírnější“ podobě úmyslným ničením majetku (zastávky, výlohy, automobily, atd.) a následným zveřejňováním a šířením těchto materiálů. Mnohokrát se ovšem jedná o záměrné fyzické útoky namířené proti osobám bez přístřeší (např. bití, kopání, zapalování atd.). Takové situace jsou opět dokumentovány a zveřejňovány prostřednictvím ICT (Vaňkátová, 2010, s. 43).

1.6 Kybergrooming

V následující kapitole zaměřujeme svou pozornost na problematiku tzv. kybergroomingu. Jedná se o velmi závažný druh psychické manipulace, která se uskutečňuje pomocí ICT. Domníváme se, že je vhodné věnovat jí větší pozornost, jelikož jejím účelem je přinutit oběť přímo k osobní schůzce.

Pojmem kybergrooming (child grooming, grooming) je označováno jednání internetových uživatelů (predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vzbudit falešnou důvěru a donutit ji ke schůzce v reálném světě, jejímž úmyslem je oběť (nejčastěji dítě) pohlavně zneužít. Toto velmi nebezpečné chování zneužívající prostředí Internetu velmi úzce souvisí v praxi s kybernetickou šikanou, nehledě na to, že pro laickou veřejnost se často jedná o synonyma. Pachatelé, kterými jsou ve většině případů dospělí jedinci, zneužívají uměle vytvořený pocit, díky kterému se cítí mladí, milovaní a proto se s největší pravděpodobností budou chtít s dospělým člověkem setkat i v reálném prostředí. Kybergroomer se svou obětí komunikuje prostřednictvím Internetu i několik měsíců. Pokud se agresorovi nedaří ke schůzce oběť přesvědčit, přichází na řadu nejrůznější druh nátlaku, například vyhrožování zveřejněním intimních fotografií, které se útočníkovi již dříve z oběti podařilo vylákat. V tomto případě se již začíná jednat o kybernetickou šikanu (Rottová, 2009, s. 21).

Kybergrooming je tedy možné chápat jako druh psychické manipulace, která je realizována prostřednictvím internetu, mobilních zařízení a dalších souvisejících technologií. Psychická manipulace skrze kybergroomingu probíhá většinou delší dobu zhruba od 3 měsíců a to klidně až po dobu několika let. Doba takovéto psychické manipulace přímo závisí na způsobu manipulace a na lehkověrnosti dané oběti. Známé jsou například případy, kdy bylo dítě manipulováno predátorem po dobu 2 let a to předtím než došlo k osobní schůzce a sexuálnímu zneužití (Kopecký, 2010, s. 3).

Kdo jsou oběti

Oběťmi kybergroomingu se stávají zpravidla děti a mládež většinou ve věku 11 – 17 let. Obvykle oběťmi kybergroomingu jsou dívky než chlapci. Můžeme předpokládat, že oběti představují především ti uživatelé internetu, kteří tráví převážnou část volného času v online komunikačních prostředích (instant messengery, chat, sociální sítě), kde také uskutečňují virtuální kontakty s ostatními (vyhledávají zde kamarády, přátele či životní partnery).

V posledních letech se také vyskytuje stále více případů kybergroomingu, které se odehrávají na sociálních sítích (Facebook, Twitter, MySpace apod.). Ty díky promyšlenému systému virtuálních sociálních vazeb umožňují ideální podmínky pro jeho uskutečnění. Děti a mládež jsou mnohem náchylnější k manipulaci zejména proto, že se u nich ještě plně nevyvinuly sociální dovednosti a nemají dostatek životních zkušeností (Berson, 2002, s. 6-7).

Mezi nejčastější oběti můžeme zařadit **děti s nízkou sebeúctou nebo nedostatečnou sebevěrou** (útočník je tak může snadněji citově nebo fyzicky separovat), **děti s emočními problémy, oběti v tísní** (často se pokoušejí nalézt náhradu za své rodiče a vyžadují pomocnou ruku), **děti přehnaně důvěřivé a naivní** (jsou ochotnější začlenit se do online komunikace s neznámými lidmi, obtížněji rozeznávají rizikovou konverzaci), **adolescenti** zajímající se o lidskou sexualitu, o které jsou ochotni mluvit (Rottová, 2009, s. 23).

Kdo jsou útočníci

Kyberútočníci (predátoři) představují heterogenní skupinu, ve které najdeme jak uživatele s nízkým tak i vyšším sociálním postavením (právníky, policisty, učitele). V řadě případů oběť útočníka zná osobně a je na něm závislá (až v 85 - 95 % případů), často bývá agresorem také známý rodiny oběti. Mezi pachatelé dle výzkumů převažují osoby, které doposud nebyly trestány. Kybergroomery se ale občas stávají i ti, kteří již byli dříve odsouzeni za sexuální útoky vůči dětem a mladistvým a došlo u nich k recidivě. Ve většině případů byl útočníkům diagnostikován patologický zájem o děti. Jednání agresorů objasňuje například model sociálních dovedností, podle kterého pachatelé navazují kontakty s dětmi, jelikož mají obavy z navazování vztahů s dospělými. Citové vazby s dětmi kybergroomeri vnímají jako méně riskantní, cítí se více bezpečně než při navazování vztahů s dospělými. Cílem kybergroomera je dosáhnout sexuálního ukojení často prostřednictvím dosti dlouhého vy-

kořist'ování mladého jedince. Velká část tohoto procesu obsahuje lež a klam realizované na dítěti. Oběť (dítě) se později začne skutečně domnívat, že je součástí láskyplného, důvěryhodného a výjimečného vztahu (Kopecký, 2010, s. 4).

Etapy manipulace

1. Příprava kontaktu

Jedním z nejčastěji pozorovaných postupů kybergroomera je vytvoření falešné identity. Útočník o sobě uvádí vymyšlené osobní údaje, kterými jsou jméno, příjmení, věk nebo fotografie obličeje. Agresoři jsou většinou podstatně starší než vytypované oběti, proto si svůj věk upravují podle potřeby a doplňují si to o odpovídající fotografie (Milfait, 2008, s. 38).

2. Kontakt s obětí, navázání a prohlubování vztahu

Charakteristickým znakem je **mirroring** neboli zrcadlení/přizpůsobování se oběti napodobováním jejího pohlaví, věku, zájmu atd. Ziskávání osobních údajů tzv. **fishing** a vytváření profilu oběti. Vábění a podplácení oběti dárky či službami tzv. **luring**. Snižování zábran dětí a mladistvých nastolením sexuálního obsahu do komunikace. Izolování oběti od jejího okolí, usilování o utajení vzájemného vztahu i témat konverzace (Rogers, 2011, s. 40).

3. Příprava na osobní schůzku

Agresor již disponuje diskriminujícími údaji a osobními informacemi oběti a chystá osobní schůzku. Také v této etapě zneužívá techniky úmyslné manipulace. Dochází k překonávání věkového rozdílu mezi pachatelem a obětí, vyhrožování a potažmo i vydírání oběti. Ne pokaždé je však nutný nátlak ze strany agresora, jelikož mnoho obětí je ochotných jít na schůzku i bez předešlého vydírání (Berson, 2002, s. 7).

4. Osobní schůzka

Osobní schůzka je hlavním cílem úsilí kybergroomera a logickým zakončením předešlých etap. Jedná se tedy o pokračující manipulaci, kdy prvotní schůzka útočníka s obětí může být naprosto nevinná, což poté vede k samotnému útoku na oběť. Důsledkem takovéto schůzky pak je sexuální zneužívání oběti, fyzické týrání oběti, zneužití oběti k dětské prostituci, k produkci dětské pornografie apod. (Rottová, 2009, s. 24).

Neměli bychom opomenout ani další velmi podstatný charakteristický projev kybergroomingu, kterým je **vytváření sítí predátorů**. Jedná se o jev, se kterým se v praxi velmi často setkáváme. Organizované skupiny tzv. online predátorů (kybergroomerů) spolu vzájemně spolupracují (např. se spolupodílejí se na únosech dětí, které je donuceno manipulací k osobní schůzce, následně je uneseno a převezeno na území jiné země, kde je sexuálně zneužíváno, využíváno k produkci dětské pornografie, fyzicky týráno atd. Síť predátorů velmi často seskupují osobní profily obětí do různých databází, které využívají i ostatní členové sítě (Kopecký, 2010, s. 8).

1.7 Agresor a oběť kyberšikany

Rozlišujeme čtyři základní typy kyberagresorů pro které jsou příznačné různé styly kyberšikanování. Odlišují se i způsoby, jak se ukrývají nebo jak svoji činnost rozšiřují. Někteří jsou tajnůstkáři, jiní vyžadují publikum anebo jednají zcela neúmyslně. Motivy agresorů se odlišují, proto neexistuje žádné východisko, které by platilo pro všechny případy (Kolář, 2001, s. 18).

„Pomstychtivý andílek“

Tento typ útočníka mohl kyberšikanu sám zažít, nebo je příznivcem svého kyberšikanovaného kamaráda. Prostřednictvím kyberšikany se pokouší pomstít stejným stylem, za něco, co oběť/agresor udělali. „Pomstychtivý andílek“ je uzavřený, své pocity však může sdílet s nejbližšími přáteli. Příznivým působením na tohoto útočníka může být oznámení, že ne vždy platí „oko za oko, zub za zub“. Je důležité, aby si uvědomil, že tímto chováním se vyznačuje stejně jako kyberútočník (Rottová, 2009, s. 20).

Bažící po moci

Jedná se o kyberútočníky, kteří upozorňují na svoji sílu a moc a chtějí v druhých vzbudit strach. Svým počínáním se vychloubají a tím si zajišťují publikum. Uspokojuje je, jestliže má jejich chování odezvu, např. u spolužáků či kamarádů. Neprojevuje-li se žádná reakce okolí, agrese zesiluje. Většinou používá kyberšikanu v zastoupení, překypuje technickými znalostmi. Obecně tento typ může být nejnebezpečnější ze všech (Krejčí, 2010, s. 25).

„Sprostý holky“

Pro tento druh kyberšikany jsou častějšími kyberagresory dívky. Prvotním signálem je nuda, která přechází v nekontrolovatelnou „zábavu“ kyberšikanování obvykle dalších děvčat. Kyberútočníků je více a vyžadují pozornost ostatních (vzbuzení respektu). Jestliže „sprostý holky“ nenajdou požadovanou radost, dojde k rychlému útlumu kyberšikanování (Rottová, 2009, s. 20).

Neúmyslný kyberagresor

Tento typ kyberagresor si ze začátku neuvědomuje kyberšikanu z jeho strany. Projevuje se to např. během hraní her, kdy nepřiměřeně nebo nenávistně komentuje průběh hry. Příčinou může být aktuální vztek nebo frustrace. Neuvědomují si závažnost jejich reakcí. Impulzem může být zábava a volnost na internetu ukrytá za anonymitou. Pokud jej jiná osoba obviní z kyberšikany, je udiven (Rottová, 2009, s. 21).

Oběť kyberšikany

Při kyberšikaně se obětí může stát prakticky kdokoliv. Není ovšem vyloučeno ani to, aby se obětí kyberšikany stala i oběť šikany. Oběť kybernetické šikany je dost často vybrána pouze náhodně. Jistým ukazatelem rizikovosti jedince stát se obětí kyberšikany je její závislost na nástrojích informačních a komunikačních technologií. Osoby, které tráví převážnou část svého času „on-line“, sdílí svou totožnost, myšlenky a pocity online, např. uživatelé různých sociálních sítí, kteří jsou mnohem náchylnější k tomu, aby se stali terčem kyberšikany, než osoby, které vedou méně aktivní „on-line“ život (Kolář, 2001, s. 22).

2 VYMEZENÍ VĚKOVÉ KATEGORIE MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

Vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zabývá problematikou kybernetické šikany u dětí v období mladšího školního věku, je nezbytné si tuto vývojovou epochu vymezit.

Za mladší školní věk se označuje většinou období ve věku od 6 až 7 let, které souvisí s nástupem dítěte do školy a končí s příchodem pubescence přibližně v 11 až 12 letech, kdy začínají „vyplovat“ na povrch prvotní signály pohlavního dospívání, které doprovází řada psychických projevů. Toto věkové rozpětí je vždy u každého jedince individuální a libovolné. Téměř všechny děti jsou k nástupu do školy dostatečně zralé v 6 až 7 letech. Bývá to pro děti i rodiče „událost“ a zároveň i velká životní změna, která vyžaduje od dítěte zaktivizovat všechny své adaptační mechanismy (přizpůsobit se). Dítě se učí zvládat relativně dlouhodobé separování od rodiny, přijmout autoritu pedagoga, soustředit se na vyučování a v neposlední řadě se potřebuje začlenit do skupiny spolužáků. Jedinec v této vývojové etapě se srovnává s ostatními a je následně hodnoceno a srovnáváno učitelem. Výkon, jenž dítě podává, resp. klasifikování podaného výkonu učitelem a vrstevníky, se podílí zřetelným způsobem na utváření jeho identity (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 117- 119).

Změny v tomto období se nepovažují za až tak epochální, jako v útlém a předškolním věku, ani tak bouřlivé jako během dospívání, jenž následuje hned poté. Je to období tzv. latence či etapa ukončující jeden úsek psychosexuálního vývoje, kdy pořád ještě dřímá hlavní pudová a citová složka jedince. Tato pudová a emoční část osobnosti se začne opět projevat, až s počátkem pubescence. Některé vývojově psychologické výzkumy poukazují, že naopak rozvoj v tomto období permanentně pokračuje a dítě vykazuje souvisle ve všech oblastech viditelná zlepšení rozhodující pro jeho následující život. Psychologicky lze toto vývojové stádium definovat jako tzv. „*střízlivý realismus*“, kdy mladý školák touží pochopit reálný svět takový, jaký doopravdy je. Porozumět tomuto skutečnému světu a věcem v něm se dítě pokouší díky různým poučným knihám, cestopisům, historickým pohádkám, dobrodružným románům, encyklopediím a knihám o technických vynálezech apod. Realismus školáka lze členit na tzv. „*naivní realismus*“, jenž bývá patrný na počátku tohoto období. Dítě zde preferuje všechno, co mu sdělí autority, jimiž jsou především rodiče, učitelé a knihy. Naopak tzv. „*kritický realismus*“, který se vyskytuje v této etapě, až později

je příznačný tím, že je školák kritický. „Kriticky realistický“ pohled na okolní svět se považuje za blížící se dospívání. Pro zdravý vývoj dítě jsou v etapě mladšího školního věku příznačné- aktivita, kooperace s ostatními, snaha poznávat svět reálným prozkoumáváním. Školák se v tomto období lépe učí díky názorným ukázkám viditelných na obrázcích a pomocí materiálů, se kterými sám může aktivně pracovat, než jenom na základě prezentovaného výklad (Vágnerová, 2012, s. 256- 257).

Charakteristické v tomto věku je špatná odolnost vůči neúspěchu. V myšlení školáka je podstatná závislost na pozorované skutečnosti, dovede si představit a pochopit jenom věci, které zná a ty umí dále posoudit z několika hledisek najednou. Utváří si svou osobní hierarchii informací, kdy řadí různé prvky do tříd např. (jezevčík patří do kategorie psů, psi řadíme do třídy zvířat aj.). Dítě v této fázi vývoje opouští od svého egocentrismu a zaměřuje pozornost i na ostatní lidi kolem sebe, uznává názory ostatních a začíná projevovat schopnost empatie. Většinou kolem desátého roku dítěte přichází změna postoje k dosavadním autoritám, jimiž byly rodiče, učitelé, knihy a začíná před nimi preferovat své spolužáky. Intenzivně se snaží integrovat mezi své vrstevníky. Ztotožnit se s nějakou skupinou tvoří velice podstatnou roli v sociálním vývoji dítěte, převážně pak při vytváření přátelských a intimních vztahů v budoucím životě. Toto období je nejvýstižněji označováno jako: „Jedna velká změna, jinak klid- bouře na obzoru“ (Matějček, 2005, s. 140).

Nástup puberty

„Fáze dospívání začíná přibližně mezi 12- 15 rokem života jedince (toto vymezení je orientační; nástup a konec pubescence bývají hodně individuální). Je to období celé řady dramatických změn, vyžadujících vysoké nároky jak na samotného pubescenta, tak i na jeho okolí. Samozřejmě platí, že projevy dospívání v jednání se individuálně odlišují v kvalitě i intenzitě, zatím co to s některými „mlátí“, jiní tuto etapu prožijí naprosto klidně. Pubescent si intenzivně vytváří vlastní identitu- snaží se najít své místo pod sluncem. Status „dítě“ se začíná postupně měnit na status „dospělý“ (Peterková, ©2008-2012).

Z této definice jasně vyplývá, že počátek puberty lze pozorovat ve věku zhruba od 11 do 15 let. Mezní hranice vymezující nástup puberty však bývá značně individuální. Rozlišují se dvě základní fáze puberty (Vágnerová, 2012, s. 260):

1. Fáze prepuberty

V této fázi se začínají vyvíjet prvotní známky pohlavního dospívání tzv. první sekundární pohlavní znaky a zároveň i zrychlený růst dospívajícího. Etapa je poté zakončena u děvčat první menstruací a u kluků prvním výronem semene kolem 11 až 13 roku (Vágnerová, 2012, s. 260).

2. Fáze vlastní puberty

Druhá pubertální fáze nastává po ukončení prepuberty a přetrvává až do nástupu reprodukčních schopností. Časově vymezit můžeme tuto fázi vlastní puberty věkem zhruba od 13 do 15 let (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 122).

Žáci v období mladšího školního věku se stávají věkovou skupinou, která je stále více ohrožena závislostí na počítačích a mobilních zařízeních a potažmo i kyberšikanou, což dokazují i výzkumy, které jsme již uváděli v předešlých kapitolách (např. výzkumy Univerzity Antverpy 2005-2006, Li 2007, Dehue 2008). Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zaměřit naše výzkumné šetření právě na tuto konkrétní cílovou skupinu.

3 PREVENCE KYBERŠIKANY U ŽÁKŮ

Primární prevence

Společnost funguje na rovném postavení vztahů mezi jejími příslušníky a skupinami. Poškozením těchto vztahů může vzniknout kyberšikana. Kybernetické šikanování se zařazuje mezi formy asociálního jednání a chování v oblasti sociálně patologických jevů. Kybernetickou šikanu lze chápat jako jeden ze způsobů šikany. Z toho důvodu lze kyberšikanu řadit k sociálně patologickým jevům do vytypovaných oblastí mezilidských vztahů, neboť je zde výrazné nedodržování a zneužívání práva oběti. Sociálně patologické jevy můžeme popsat také jako určité chování jedince, které je typické nevhodným způsobem života, nedodržováním nebo porušováním sociálních pravidel, předpisů, zákonů a etických hodnot. Jedná se obecně o takové jednání a chování jedince, jenž vede k poškozování zdraví, prostředí, a v konečném důsledku pak k individuálním, skupinovým nebo celospolečenským poruchám (Kolář, 2001, s. 30).

V souvislosti s kybernetickou šikanou je známo, že je orientována nikoliv na fyzické útoky, ale na napadení psychického rázu. Na základě praxe je zjevné, že emocionální poškození bývá mnohem větší než fyzické ublížení, jelikož poškození trvá delší dobu (nevyléčí se jako modřiny) a může to vést k tragickému konci. Na základě těchto faktů je prevence velmi významnou oblastí, ne-li nejvýznamnější (Vágnerová, 2009, s. 32).

Pro potřeby této diplomové práce se zaměřujeme konkrétně především na primární prevenci kyberšikany, kterou V. Pokorný, J. Telcová a A. Tomko (2003, s. 14) vymezují následovně: „Primární prevencí sociálně patologických jevů rozumíme koncepční, komplexní, cílený, plánovitý, flexibilní a efektivní soubor opatření, odborných činností a nabídek, zaměřený na posilování a rozvoj společensky žádoucích postojů, hodnot, zájmů, forem zdravého životního stylu, chování a jednání jednotlivců i skupin.“

Primární prevence se zaměřuje na předcházení vzniku kyberšikany u lidí, kteří ještě nepřišli do kontaktu s žádnou rizikovou okolností nebo jiným ohrožujícím faktorem. Aktivity prevence se užívají jak na celou populaci např. využití masových médií v edukaci širší veřejnosti, na komunitní iniciativy a projekty ve školách, tak i na rizikovou populaci jako např. děti na ulici, mladí lidé po skončení školní docházky, děti rizikových uživatelů ICT

atd. Můžeme tedy říci, že obecně se primární prevence skládá z několika částí. Jde o povědomí a informovanost o kyberšikaně, nepříznivých zdravotních a sociálních důsledcích, které souvisejí s užíváním ICT, podpora postupů a norem zaměřených proti kyberšikaně, podporování prosociálního chování před zneužíváním ICT, osvojování osobních a sociálních schopností jedinců i skupin, které jsou nevyhnutelné ke vzniku postojů zaměřených proti kyberšikaně, podpora zdravějších příležitostí, tvořivého a naplňujícího jednání a životního stylu bez kybernetické šikany (Vykopalová, 2001, s. 86).

Sekundární prevence

Základem je předcházet vzniku a prohlubování kybernetické šikany u osob, které se již dříve setkaly s kyberšikanou. Dalším cílem je také zajistit včasnou odbornou pomoc a léčbu v bio-psycho-sociálním pojetí péče (Prunner, 2008, s. 198).

Terciární prevence

Hlavním záměrem je předcházet trvalému a vážnému porušení zdraví nebo sociálnímu narušení u jedinců, kteří jsou závislí na ICT a také vzniku recidiv u agresorů kyberšikany (Prunner, 2008, s. 199).

3.1 Preventivní činnost

Netiketa

Jedná se o obecný rámec jednání v internetovém světě. Pojmem *netiketa* bývá vymezen soubor doporučení pro slušné chování ve virtuálním světě. Termín netiketa je odvozen z anglického slova *net*, což znamená síť; častá zkratka pro Internet a slova *etiketa* (Rottová, 2009, s. 39).

Co může dělat škola?

1. Vytvářet povědomí

Pro školu je žádoucí, aby měla jednotnou definici kyberšikany. Všem musí být jasné, co přesně znamená kyberšikana, a měl by ji umět odlišit od tradiční šikany. Mladí jedinci i jejich rodiče by si měli být vědomi zodpovědnosti, jakou mají děti a mladiství na Interne-

tu a jaké jim hrozí postihy za zneužití. Žáci a rodiče by měli být obeznámeni, že je škola dovede podpořit, i když se v ní kyberšikana přímo neodehrává (Fileccia, 2010, s. 12).

2. Pravidla chování (školní řád) a respekt k ostatním

Zajisté je přínosné, když vedení školy, pedagogové, žáci a rodiče společně vytvoří pravidla chování a průběžně je vzhledem k okolnostem aktualizují. Tato pravidla jednání by měla zahrnovat zákaz užívání mobilního zařízení a kamery v mobilním telefonu během vyučování a o přestávkách. Měla by také zcela zavrhnout šikanu prostřednictvím Internetu a mobilního zařízení. Pravidla chování by na začátku školního roku měli všichni zúčastnění podepsat (Fileccia, 2010, s. 12).

3. Osoba odpovědná za boj s šikanou a koncept mediátorů

Je žádoucí určit osobu, která bude mít na starosti zamezování šikany na škole. Jestliže na škole už takový člověk je, pole jeho působnosti by se mělo zaměřit i na kyberšikanu. Jednat by se přitom mělo o někoho z vedení školy či pedagogy, kteří mají povědomí o žácích a vědí, jak komunikovat v rámci školy. Koncept mediátorů, kteří přispívají k urovnání konfliktů mezi žáky, by se měl uplatňovat i v souvislosti s kyberšikanou (Miovský, 2010, s. 8).

4. Pomoc zvenčí

Policejní a krajští preventisté můžou velmi působivě referovat o možných následcích kyberšikany a zvýšit tak mezi studenty povědomí o této problematice. V kauzách kyberšikany můžou také rychle a profesionálně působit a pomoci i školní psychologové, mediátoři a sociální pracovníci (Krejčí, 2010, s. 46).

5. Začlenění tématu do výuky

Kybernetickou šikanu coby téma integrujte škola do své výuky. Pozornost žáků se tímto upře právě na kyberšikanu a uvědomí si, že se jedná o specifický problém, o němž se musí hovořit. Tento výukový modul by měl v tomto podpořit (Krejčí, 2010, s. 47).

6. Vzdělávání pedagogů v oblasti řešení konfliktů

Aby mohli učitelé adekvátně reagovat ještě předtím, než se spor vystupňuje, je podstatné být vnímavý k jeho příznakům. Jestliže se pedagog naučí zvládat metody řešení konfliktů,

může snadno rozeznat prvotní známky napětí a přiměřeně jednat. Mimo Internetu je možné dovednosti čerpat i z odborné literatury, např. můžeme zde najít aktuální nabídku kurzů pořádanou pro pedagogy (Kolář, 2001, s. 30).

7. Podpora pozitivního využívání nových médií

Do vyučování úmyslně zapojovat i nová média. Výuka se tím stane flexibilnější, kreativnější a pro žáky srozumitelnější. Žákům to poskytne nástroje pro efektivní a hravé učení a to poskytne pozitivní příležitosti využití nových médií. Používání nových médií ve výuce, které by podporovalo zároveň sebevědomí žáků, jejich možnost prosadit se a spoluzodpovědnost za rozvoj přátelských vztahů. Hovořit s žáky o respektu k ostatním na ICT, o bezpečnosti na internetu a hlavně o ochraně vlastního soukromí např. jaké informace o sobě zveřejňují atd. (Mioviský, 2010, s. 10).

Co mohou dělat učitelé?

1. Zvyšovat sebevědomí žáků

Děti a mladiství, kteří se naučí chovat zodpovědně a sebevědomě, si většinou pak vědí rady i v nepříjemných situacích. Možné útoky nevnímají tak osobně a převážně kyberšikanu dokážou zvládat s větším nadhledem (Fileccia, 2010, s. 13).

2. Posilovat empatii mezi žáky

V mnoha případech si žáci plně neuvědomují, že jejich činy někomu mohou hodně ublížit. Příznačné je proto zvyšovat u žáků ohleduplnost vůči ostatním (Fileccia, 2010, s. 13).

3. Zlepšovat atmosféru ve třídě

Případy kyberšikany se často vyskytují ve třídách, které jsou i jinak „obtížné“. Preventivně můžou působit pravidelné činnosti, které jsou zaměřené na zdokonalování vztahů a soudržnosti ve třídě. Příznivou roli hrají například i společné projekty či skupinový styl výuky (Kolář, 2001, s. 32).

4. Vést k úctě vůči druhým

Vést žáky k vzájemné úctě neboť ten, kdo si váží ostatních lidí, vnímá vztahy odděleně od věcí materiálních, ať už je to jejich vzhled, oblečení nebo prospěch (Miovský, 2010, s. 11).

5. Dávat pozitivní zpětnou vazbu

Dobře míněná slova si dokáže každý často vyložit odlišně: „Líbí se mi na tobě, že nepomlouváš,“ myšlené je to sice pozitivně, ale formulované negativně. Vhodnější by bylo: „Líbí se mi na tobě, že umíš udržet tajemství.“ (Fileccia, 2010, s. 14).

6. Vytvářet dobrý vztah mezi učiteli a žáky

Pozitivní a důvěrný vztah vede k tomu, že žáci trpící kyberšikanou se na svého učitele obrátí mnohem dříve. Potom je mnohem jednodušší jim pomoci, než kdyby se případ složitě rozvinul (Kolář, 2001, s. 33).

Co mohou udělat rodiče?

Zajistit, aby dítě vědělo, že všechna pravidla chování při kontaktu s ostatními lidmi jsou stejná jak v reálném životě, tak i při kontaktu s lidmi prostřednictvím Internetu nebo mobilního telefonu. Ujistit se, že vaše škola má vhodný vzdělávací program o bezpečnosti na Internetu. Učit své děti vhodnému chování na Internetu. Seznámit je s pravidly používání Internetu či mobilního telefonu. Být vzorem vhodného užívání moderních technologií. Sledovat aktivity svých dětí, když jsou online. Zajímat se o to, k čemu vaše dítě mobilní telefon či Internet používá. Používat filtrační a blokační software. Všimnout si varovných znaků toho, že se děje něco neobvyklého, jak se dítě při elektronické komunikaci chová, včetně reakcí dítěte na vaši přítomnost. Používat „Smlouvu o používání Internetu“ otevřenou a upřímnou linií komunikace. Kultivovat a udržovat se svými dětmi otevřenou a upřímnou linií komunikace. Dát dítěti najevo, že za vámi může přijít s problémem (Rottová, 2009, s. 57- 58).

3.2 Organizace a instituce zabývající se problematikou kyberšikany

V ČR je několik aktérů, na které se mohou osoby obrátit v případě kyberšikany. Jedná se o organizace a instituce zabývající se prevencí a následně i řešením již vzniklých problémů.

1. Evropský program Safer internet - Projekt osvětového centra bezpečnějšího internetu, www.saferinternet.cz.

Primárním motivem je podpora bezpečnějšího internetu či dalších komunikačních prostředků zaměřená převážně na skupinu dětí a mládeže. Patří sem programy Evropské unie, zvyšující povědomí o nebezpečných materiálech vyskytujících se na internetu. Centra bezpečnějšího internetu se vyskytují ve 27 evropských státech včetně ČR. Do projektu Národního centra bezpečnějšího internetu spadají linka pomoci a horká linka (Safer internet, © 2013).

a) Pomoc online (Internet Helpline)

Portál Pomoc online se zabývá prevencí rizikového chování dětí a mládeže na internetu. Poskytuje informační servis o možném nebezpečí kyberprostoru v rámci předcházení zneužití uživatele (kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming apod.). V případě potřeby poskytuje službu krizové intervence, kterou zprostředkovává dětská poradna. Děti a mládež můžou klást své dotazy vztahující se k nebezpečí, se kterými se setkávají na internetu. Mají zde k dispozici bezplatné telefonní číslo asistenční služby Helpline, která je částí linky bezpečí (116 111) a další možné kontakty. Cílem je propagace bezpečného internetu, kvalitní prevence a poradenství obětem internetové kriminality (Safer internet, © 2013).

b) Horká linka (Internet Hotline)

Kontaktní centrum, do kterého je možné nahlásit škodlivý a nezákonný materiál vyskytující se na internetu (rasismus, pedofilie, dětská pornografie apod.) skrz formuláře, e-mailu nebo tzv. Červeného tlačítka. Horká linka nemůže nahlášený obsah přímo odstranit, ale po vyhodnocení škodlivosti posílá případ kompetentním institucím (policii, provozovatelům internetových služeb atd.), které stanoví konkrétní opatření (Safer internet, © 2013)

2. Úřad na ochranu osobních údajů

Úřad se primárně opírá o zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Vzhledem k rozmachu informačních technologií se vyskytuje ve zvýšené míře porušování tohoto zákona. Úřad má za úkol provádět dohled nad dodržováním zákona, vést evidenci povolených zpracování soukromých dat, přijímat stížnosti při porušení zákona a poskytovat v oblasti osobních dat poradenství. Ochranou údajů se rozumí zamezení nezákonného zásahu do soukromí, uchovávání či zneužití osobních dat jinou osobou (Úřad pro ochranu osobních údajů, © 2013).

3. Policie ČR

Slouží lidem v oblasti ochrany osob, veřejného pořádku a majetku, ale také v předcházení trestné činnosti. Pod její záštitou vznikají také dlouhotrvající projekty celorepublikového významu. Jedním z nich je projekt "**Bezpečný internet.cz**", cílem je upozornit na rizika práce na internetu a na způsoby jak se bránit při útoku. Úsilím je obeznámit co nejvíce uživatelů internetu bez ohledu na cílovou skupinu a díky zvoleným metodám upevňovat patřičné návyky týkající se internetové bezpečnosti. Podává tak informace uživatelům v rámci jejich dalšího vzdělávání (Policie ČR, © 2014).

4. Každé školské zařízení (školní metodik prevence, výchovný poradce)

Jedna z povinností výchovného poradce je pomoc při řešení různých problémů žáků, např. i v pomoci při kyberšikaně. Úkolem metodik prevence je vytvořit tzv. „Minimální preventivní program školy“, jehož činnosti jsou určeny žákům dle ročníků nebo aktuálně probírané látky. Dalším cílem je zprostředkovat jiným učitelům informace o sociálně patologických jevech s důrazem na prevenci. Zajišťuje také spolupráci s krajským koordinátorem prevence a poradenskými zařízeními nebo zprostředkovává kontakty na potřebné instituce (Obst, 2006, s. 12).

5. Projekt E-Bezpečí

Úkolem je popsat a interpretovat jednotlivé komunikační aktivity elektronické komunikace, které jsou rizikem pro mladou generaci, jelikož většina z nich postrádá patřičnou mediální a komunikační gramotnost. Prostřednictvím portálu rozšiřují osvětu a prevenci těchto sociálně patologických jevů, které jsou určeny dětem a mládeži, ale také pedagogům a specialistům z praxe. Známým nebezpečím je např. cybergrooming (sexuální obtěžování dětí

a mládeže s využitím ICT), cyberstalking (útok uskutečněný ICT), cyberbullying (elektronická podoba psychické šikany), hoaxing, atd. (E- bezpečí, © 2008- 2014).

6. Krizová telefonní linka IPPP ČR

Institut pedagogicko- psychologického poradenství ČR poskytuje podporu a pomoc při konkrétních případech klasické šikany, kyberšikany, ale i v mnoha dalších záležitostech. Krizová linka (286 881 059 nebo +420 774 089 181) slouží žákům, studentům, rodičům, ale i pedagogům (Národní ústav pro vzdělávání, © 2011- 2014).

7. Poradenské centrum R-Ego Slavičín

Prostřednictvím certifikovaných programů specifické primární prevence se pokouší o prevenci kyberšikany u cílové skupiny dětí druhého stupně základních škol (Občanské sdružení R- Ego, © 2007- 2012).

3.3 Legislativa

V Trestním zákoníku ČR kyberšikana není uvedena v soupisu trestních činů. To platí i pro pojem tradiční šikany. Nelze je ale brát za naprosto beztrestné. Jednotlivé projevy kyberšikany by se daly zařadit k řadě již stanovených trestních činů, včetně jejich konkrétních trestů. Níže uvedená tabulka znázorňuje některé trestné činy, za které pachatel kyberšikany nese plnou trestní odpovědnost stanovenou zákonem (po dovršení věku 15 let). Jedinec mladší 15 let není trestně odpovědný, ale soud pro mládež mu může uložit opatření, jako např. dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického či výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu (ČESKO, 2009, s. 355).

Tabulka 1: Přehled trestních činů

§ 144	Účast na sebevraždě	až 12 let
§ 175	Vydírání	až 16 let
§ 180	Neoprávněné nakládání s osobními údaji	až 8 let
§ 181	Poškození cizích práv	až 5 let
§ 182	Porušení tajemství dopravovaných zpráv	až 10 let
§ 183	Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí	až 8 let
§ 184	Pomluva	až 2 roky
§ 191	Šíření pornografie	až 5 let
§ 192	Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	až 8 let
§ 209	Podvod	až 10 let
§ 230	Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací	až 8 let
§ 231	Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat	až 5 let
§ 232	Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti	až 2 roky
§ 352	Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	až 3 roky
§ 353	Nebezpečné vyhrožování	až 3 roky
§ 354	Nebezpečné pronásledování	až 3 roky
§ 356	Podněcování k nenávisti vůči skupině nebo k omezování jejich práv a svobod	až 3 roky
§ 357	Šíření poplašné zprávy	až 8 let

Zdroj: ČESKO, 2009, s. 384- 437

4 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Pedagogický pracovník, který je odborně způsobilý pro výchovné poradenství v oboru prevence. Zvláštní pozornost věnuje prevenci a monitorování chování dětí a mládeže z pohledu pedagogické, psychologické a sociální normy. Prošetřuje negativní jevy a narušení školního kolektivu a zabývá se následně i jejich nápravou. Orientovat by se měl na práci s výchovně problémovými žáky, spolupráci s rodinou, institucemi či zaměstnanci školy v šíření dalších edukačních a prevenčních kroků při práci s problémovými dětmi a na kooperaci s Policií ČR, městskou policií, obecním nebo městským úřadem (Tyšer, 2006, s. 7).

Školní metodik prevence jako učitel a zároveň „preventista“ musí zastávat řadu dalších rolí, které jsou podstatné pro prevenci sociálně patologických, např.:

- a) role diagnostická-** trvalé pozorování jednání a chování žáků, monitorování jeho reakcí na běžné i zatěžující situace s úkolem indikovat přítomnost patologie
- b) role poradenská-** je podmíněna spolupráci s rodiči, jde o poskytnutí podpory, pomoci a pochopení problému, se kterým se žák obrátí na učitele
- c) role informační-** ve vztahu učitel - rodič
- d) role konzultační-** pomoc rodičům při hledání řešení patologického problému.
- e) role koordinační-** řídí vztah učitel - pedagogický sbor (Tyšer, 2006, s. 7- 8).

4.1 Pracovní náplň školního metodika prevence

V legislativě se o pracovní náplni školního metodika prevence zmiňují novelizovaná vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. a metodický pokyn MŠMT č. j. 22294/2013-1 k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních. Ve vyhlášce jsou vymezeny metodické a koordinační, informační a poradenské činnosti školního metodika prevence. Metodický pokyn blíže specifikuje činnost jeho a ostatních aktérů prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy (Tyšer, 2006, s. 8).

Na základě platné právní úpravy koordinuje tvorbu Školní preventivní strategie (dále jen ŠPS) a její inovování a realizování ve škole či školském zařízení. Pomáhá odborně a metodicky učitelům, poskytuje jim a ostatním pracovníkům školy či školského zařízení odborné

informace o prevenci. Poskytuje patřičné odborné a metodické materiály či pomůcky k realizaci ŠPS a následných preventivních činností školy. Monitoruje ve spolupráci s ostatními pracovníky školy či školského zařízení rizika vzniku a známky sociálně patologických jevů a navrhuje opatření k jejich včasnému odhalování a k řešení zjevných problémů. Pracovníky školy či školského zařízení informuje o způsobech řešení krizových situací vzniklých sociálně patologických jevů. Spolupracuje hlavně s okresním metodikem prevence či krajským školním koordinátorem prevence a účastní se opakovaných porad pořádaných těmito pracovníky. Spolupracuje také se školskými a poradenskými, preventivními, krizovými zařízeními, vzdělávacími zařízeními a institucemi realizujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže. Informují žáky, jejich zákonné zástupce či pracovníky školy o aktivitách těchto institucí a organizací. V neposlední řadě také zpracovává pro okresního metodika prevence či krajského školního koordinátora prevence materiály o ŠPS školy nebo školského zařízení (ČESKO, © 2013 – 2014b).

Česká asociace školních metodiků prevence

Registrována na MV byla dne 12. 2. 2004 jako nepolitická profesní organizace sdružující školní metodiky prevence. Zaměřena je profesně na metodickou a vzdělávací činnost zajišťování poradenských služeb, edukační činnost v oblasti zdravého životního stylu a prevence sociálně patologických jevů a uplatňování zájmů školních metodiků prevence. Jako prioritní cíle si stanovila snížit rozsah vyučovací povinnosti ŠMP o 1-2 hodiny týdně, uplatňovat zájmy všech členů asociace, především v oblasti osobních a specifických vzdělávacích programů. V otázkách financování ŠMP, poradenskou a metodickou pomoc ŠMP, 1x ročně pořádat pracovní setkání pro školní metodiky z celé ČR. Poskytovat náměty na programy pro žáky, které lze uskutečnit skrze školní preventivní strategie. Asociace také vydává sborník *Metodik*, jehož záměrem je usnadnit práci školním metodikům a poskytnout jim nabídku projektů, které by mohly na své škole využívat v rámci preventivních programů (Česká asociace školních metodiků prevence, © 2004).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 DESIGN VÝZKUMU

V teoretické části diplomové práce jsme popsali problematiku, která souvisí s šikanou prostřednictvím internetu a mobilních zařízení, tzv. kyberšikanu. Podrobněji jsme se zaměřili na prevenci kybernetické šikany a preventivní činnost školních metodiků prevence. Ve výzkumu se chceme zaměřit na zjištění současného stavu preventivní činnosti kyberšikany u žáků 1. stupně, respektive, u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji.

Výzkumný problém

Výzkumný problém jsme zaměřili jednak na pedagogické pracovníky, respektive, školní metodiky prevence a také na samotné žáky 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji. Podstatou výzkumného problému je zjistit jaké způsoby prevence kybernetické šikany používají metodici prevence na 1. stupni základních škol a jaký mají vliv na žáky 4. a 5. tříd.

Primárním výzkumným cílem diplomové práce bylo zmapování konkrétních způsobů, případně, jednotlivých forem a metod prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd na těchto základních školách.

Sekundárním cílem empirické části bylo prozkoumat chování žáků 4. a 5. tříd na internetu a používání mobilních zařízení, u těchto žáků.

Vzhledem k tomu, že se náš výzkum zaměřuje jak na školní metodiky prevence, tak i na samotné žáky, rozdělili jsme pro lepší přehlednost výzkum do dvou oblastí. První výzkumná oblast se nazývá „**Působení školních metodiků prevence**“ a druhá výzkumná oblast je pojmenovaná jako „**Používání internetu a mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd**“. O obsahu těchto oblastí bude pojednáno níže v podkapitolách.

5.1 Teoretická východiska výzkumného šetření

V rámci teoretických východisek výzkumného šetření zde uvádíme pět výzkumů z oblasti sociálně patologického jevu kyberšikany. První výzkumné šetření podává přehled o povědomí žáků o kyberšikaně, jejím výskytu mezi žáky v rámci českého projektu Minimalizace kyberšikany. V druhém výzkumném šetření popisujeme zahraniční výzkumu pro Fond Anti- Bullying Aliance, který se zaměřoval na přístup mladých lidí k internetu a mobilním zařízením. Ve třetím výzkumu se zaměřujeme na šetření vlivu neúplné rodiny na vznik kyberšikany. Čtvrté výzkumné šetření pojednává o rizikovém chování studentů Pedagogické fakulty UP v Olomouci v prostředí internetu. Poslední výzkumné šetření monitoruje výskyt kyberšikany dle výzkumného šetření společnosti STEM/MARK. Ve druhé části se zabýváme vymezením stěžejních pojmů, se kterými budeme operovat, a které budeme užívat po celou dobu realizace empirického šetření a jeho interpretace.

Teoretická východiska uvádíme pro výzkumné šetření především z důvodu základní explance a celistvého konceptu empirické části diplomové práce. U jednotlivých výzkumných šetření konkrétně popíšeme jednak, jak byla tato šetření realizována a také jejich ucelené výsledky.

5.1.1 Realizovaná výzkumná šetření v oblasti kyberšikany

Výzkum kyberšikany v rámci projektu Minimalizace šikany v roce 2010

Cílem výzkumu bylo zmapovat situaci v oblasti kyberšikany, kdy byly osloveny děti ve věku 8-15 let v rámci ČR. Zúčastnilo se celkem 1004 dětí. Sběr dat proběhl od 27. 10. do 20. 11. 2009. Kompletní výsledky jsou dostupné na webových stránkách: www.minimalizacesikany.cz.

Výzkumný soubor tvořili žáci 1. a 2. stupně základních škol napříč celou Českou republikou ve věku 8 až 15 let.

Z výzkumu vplynuly následující výsledky:

- 44 % dětí nezná pojem kyberšikana
- ve škole byl pojem kyberšikany vysvětlen 18 % dětí

- s některou z forem kyberšikany se během půl roku setkala 10 % dětí
- 51 % agresorů je ze stejné třídy jako oběť
- děti se svěřují: 40 % kamarádům, 37 % nikomu, 31 % rodičům, 8 % učitelům
- 69 % dětí považuje kyberšikany za nebezpečnou (Minimalizace šikany, 2010, s. 5-10).

Výzkum pro fond Anti-Bullying Aliance 2010

Cílem tohoto výzkumného šetření bylo zmapovat přístup mladých lidí k počítačům a mobilním zařízením a dále zjistit výkyt kyberšikany u těchto jedinců. Průzkum byl proveden v jarním semestru 2010 v Essexu.

Výzkumný soubor se skládá z 1452 mladých lidí, 50 % žen, 50 % mužů. Ve věku 10-11 (31%), věk 12-13 (46%) tvoří největší věkovou skupinou ve vzorku, věk 14-15 (20%) a věk 16+ (3%).

Studii byly zjištěny následující závěry:

Přístup k počítačům a mobilním telefonům bez dozoru dospělých je u této populace velmi rozšířený, až 94 % mladých jedinců má mobilní telefon a 89 % má počítač, které mohou používat ve svém domově. Podle studie pro fond Anti-Bullying Aliance se terčem kyberšikany stalo už 22 % mladých lidí, nejčastěji ve věku 11-16 let (Anti-bullying Aliance © 2008).

Šetření vlivu neúplné rodiny na vznik kyberšikany 2012

Cílem výzkumu bylo zjistit jaký má vliv neúplná rodina na vznik kyberšikany. Zda se stává obětí či kyberagresorem častěji jedinec pocházející z úplné nebo neúplné rodiny.

Výzkumný soubor tvořilo více než 2000 studentů ve věku 15- 18 let v rámci území ČR. Sběr dat proběhl od 20.3 do 20. 5. 2012.

Studii byly zjištěny následující výsledky:

- 62,4% studentů pocházejících z neúplné rodiny se stalo obětí kyberšikany
- 37,6% studentů pocházejících z úplné rodiny se stalo obětí kyberšikany

- 86, 7% studentů pocházejících z neúplné rodiny bylo v roli kyberagresora
- 13, 3% studentů pocházejících z úplné rodiny bylo v roli kyberagresora (Skočovská, 2007, s. 56- 63).

Výzkum rizikového chování studentů PdF UP v Olomouci v prostředí internetu 2013

Výzkum byl zaměřený na výskyt rizikového chování studentů PdF UP v Olomouci, které souvisí s používáním ICT.

Cílem bylo zjistit množství obětí i útočníků zainteresovaných do jednotlivých projevů kyberšikany.

Výzkumný vzorek se skládal celkem z 365 studentů PdF UP v Olomouci ve věku 18- 25 let. Sběr dat se uskutečnil v časovém rozmezí od 1. 12. do 31. 1. 2013.

Výzkumným šetřením byly zjištěny následující závěry:

- 36, 97% studentů se setkalo na pozici oběti s kyberšikanou realizovanou formou opakovaných verbálních útoků
- 14, 45% studentů se setkalo s vyhrožování a zastrašováním
- 48, 58% studentů se setkalo s kyberšikanou realizovanou pomocí SMS zpráv a sociálních sítí, zejména Facebooku (Kopecký, 2013, s. 18- 24).

Výskyt kyberšikany dle výzkumného šetření společnosti STEM/MARK 2014

Problematikou kyberšikany se zabývala ve svém nejnovějším internetovém šetření společnost STEM/MARK.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit četnost kyberšikany, ale také zmapovat četnost jednotlivých forem kyberšikany. Výzkum byl proveden prostřednictvím internetového dotazování respondentů.

Výzkumná soubor reprezentovaly osoby ve věku od 15 do 59 let. Celkově se tohoto šetření účastnilo 514 osob vybraných kvótní metodou a odpovídající reprezentativní internetové populaci. Fáze terénního výzkumu se uskutečnila v období od 14. do 17. února 2014.

Empirickým šetřením byly zjištěny následující výsledky:

Na základě nejnovějšího šetření společnosti STEM/MARK má osobní zkušenost s některou z forem kyberšikany 36 % osob ve věku 15-59 let. Nejčastěji jsou obětí kyberšikany nejmladší respondenti ve věku 15-29 let (46 %) a také obyvatelé největších měst nad 100 tisíc obyvatel (45 %) včetně Prahy. Přičemž 78% těchto respondentů pochází z neúplné rodiny.

Více než třetina šikanovaných osob (36%) je některé z forem kyberšikany vystavována jednou týdně nebo ještě častěji, a to ve více než dvou pětinach případů (41%) po dobu delší než jeden rok. Přestože se často kyberšikana vyznačuje anonymitou útočníků, jsou si téměř dvě pětiny postižených jisty osobou svého pronásledovatele, 31% osob má pouze podezření a stejné množství respondentů netuší, kdo za kyberšikanou stojí (STEM/MARK, © 2013).

5.1.2 Terminologické ukotvení výzkumného šetření

„Kyberšikana (neboli **kybernetická šikana**, **počítačová šikana** tzv. **cyberbullying**) je typ šikany, který zneužívá elektronické prostředky, jakými jsou mobilní zařízení, pagery, internet, e-maily, blogy apod.“ Mnoho jejích projevů můžeme zařadit do oblasti kriminálních činů. Nejtypičtější projevy kyberšikany představují posílání obtěžujících, urážejících nebo zesměšňujících SMS zprávy, e-mailů, vytváření stránek a blogů ponižujících ostatní, případně může sloužit k posilování tradičních forem šikany, nejčastěji pořízením video nahrávky na mobilním telefonu a jejího následného zveřejnění (Černá, 2013, s. 12).

Kyberšikana je závažným problémem v řadě zemí. Mnoho zemí kvůli ní přijímá nové bezpečnostní opatření a zákony (např. Polsko filtruje na školách přístup k internetovým sítím a zakazuje žákům používat ve školách mobilní zařízení, Jižní Korea přijímá ohledně využívání internetu rozsáhlé restriktivní úpravy), jiné země už dokonce založily zvláštní policejní vyšetřovací týmy vytvořené k boji proti kyberšikaně, např. USA, kde kyberšikana představuje alarmující celospolečenský problém, který je od roku 2006 federálním zločinem (Kopecký, 2013, s. 24).

Prevence kybernetické šikany

Efektivní primární prevence kyberšikany je založena na bio-psycho-sociálně-existenciálním pojetí. V rámci účinnosti preventivního dění jsou monitorovány zdroje informací o ICT a potažmo i o kyberšikaně. Jedná se o ucelený soubor opatření, vědeckých činností, které posilují a rozvíjí společensky žádoucí postoje, hodnoty, zájmy, formy zdravého životního stylu, chování a jednání jednotlivců i skupin (Černá, 2013, s. 20).

5.2 Oblasti výzkumného šetření

1. Působení školních metodiků prevence

První oblastí, do které se ubírá naše výzkumné šetření je působení školních metodiků prevence při preventivní činnosti zaměřující se na kybernetickou šikanu u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji. V rámci této první výzkumné oblasti nás zajímalo jaký je současný stav preventivní činnosti kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd z pohledu metodiků prevence, kteří zajišťují u těchto žáků prevenci kyberšikany. Dále zde zjišťujeme jaké způsoby, respektive formy a metody prevence nejčastěji používají školní metodikové při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol.

2. Používání internetu a mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd základní školy

Druhá výzkumná oblast, na kterou zaměřujeme pozornost, je *Používání internetu a mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd*. V této oblasti nás zajímalo především chování žáků na internetu, zda se chovají vzhledem k preventivní činnosti školních metodiků prevence bezpečnějším způsobem či nikoli. Předmětem této výzkumné oblasti bylo také zjistit, jakým způsobem používají žáci 4. a 5. tříd mobilní zařízení.

5.3 Výzkumné otázky a stanovení hypotéz

Pro účely výzkumného šetření jsme stanovili hlavní, dílčí výzkumné otázky a hypotézy, které jsou směřovány na jednotlivé respondenty. Jednotlivé výzkumné otázky a hypotézy jsme takto formulovali z důvodu praxe (rozhovory, intervence, práce s dětmi), jenž nás vede k názoru, že žáci 1. stupně základních škol nejsou dostatečně informováni o nebezpeč-

čí, která jim hrozí při užívání informačních a komunikačních technologií. Domníváme se, že dalším důvodem, proč se zabývat těmito otázkami a hypotézami je také fakt, že prevence kybernetické šikany je nedostačující především u těchto žáků.

5.3.1 Výzkumná oblast působení školních metodiků prevence

HVO 1: Jakým způsobem je zajišťována prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji?

DVO 1: Jaké formy prevence kyberšikany nejčastěji používají školní metodikové prevence při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol?

DVO 2: Jaké metody prevence kyberšikany nejčastěji používají školní metodikové prevence při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol?

DVO 3: Jaké preventivní aktivity nejčastěji využívají školní metodikové prevence při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol?

DVO 4: S kým nejčastěji školní metodikové prevence spolupracují při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol?

DVO 5: Jaké preventivní aktivity považují školní metodikové prevence za nejdůležitější při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol?

5.3.2 Výzkumná oblast používání internetu a mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd základní školy

HVO 1: Ovlivňují způsoby prevence kyberšikany žáky 4. a 5. tříd?

DVO 1: Jak ovlivňují způsoby prevence kyberšikany chování žáků 4. a 5. tříd na internetu?

DVO 2: Jak ovlivňují způsoby prevence kyberšikany používání mobilních zařízení u žáků 4. a 5. tříd?

H1: Existuje vztah mezi způsoby prevence a chováním žáků na internetu?

H2: Existuje vztah mezi způsoby prevence a používáním mobilního zařízení u žáků?

5.3.3 Definování proměnných

Závisle proměnná:

- Způsoby prevence kyberšikany

Způsoby prevence kyberšikany zahrnují jednotlivé formy, metody, opatření a preventivní aktivity používané při zajišťování prevence kybernetické šikany.

Nezávisle proměnné

- Chování žáků na internetu

Toto chování lze rozdělit na bezpečné, středně bezpečné a nebezpečné chování žáků na internetu.

- Používání mobilních zařízení u žáků

Používání mobilních zařízení u žáků můžeme také rozdělit do tří kategorií- bezpečné, středně bezpečné a nebezpečné používání.

5.4 Pojetí výzkumu

Cílem diplomové práce bylo zmapování konkrétních způsobů prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském a používání internetu a mobilních zařízení těmito žáky. Na základě takto stanovených výzkumných cílů jsme zvolili *kvantitativní pojetí výzkumu*, jelikož chceme zjistit současnou situaci v oblasti prevence kybernetické šikany u těchto žáků.

5.5 Výzkumný soubor

V diplomové práci zaměřujeme svoji pozornost na pedagogické pracovníky a žáky 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji. Základní výzkumný soubor tvoří 710 školních metodiků prevence, kteří zajišťují prevenci kyberšikany u žáků 1. stupně základních škol a 431 žáků ve věku 10- 12 let. Zvolili jsme dostupný (příležitostný) způsob výběru, kdy jsou vybrány osoby, které jsou právě po ruce. Závěry můžeme vztahovat pouze k tomuto

výběrovému souboru (Miovský, 2006). Výzkumný vzorek tvořil 102 školních metodiků prevence a 250 žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji.

Metodiky jsme dále rozdělili dle realizovaného stylu prevence na tři kategorie. Konkrétně se jedná o metodiky, kteří využívají výchovný styl prevence (dále jen skupina 1), metodici využívající alternativní styl (dále jen skupina 1) a metodici využívající spolupracující styl prevence (dále jen skupina 3). Struktura vzorku dle používaného stylu prevence je uvedena níže v Tabulce č. 2.

Tabulka 2: Struktura vzorku 1

Skupina:	Absolutní četnost:	Relativní četnost:
Skupina 1	40	40%
Skupina 2	27	26%
Skupina 3	35	34%
Celkem:	102	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Po užším výběru do vzorku spadá také celkem 10 základních škol v Jihomoravském kraji, mimo speciální ZŠ. Na základě statistiky, která poukazuje na vyšší výskyt kybernetické šikany, byly do vzorku zahrnuty ZŠ Hrušky, ZŠ Moravská Nová Ves, ZŠ Lužice Jaroslava Dobrovolského, ZŠ Břeclav Slovácká, ZŠ Lednice, ZŠ Dubňany, ZŠ J. A. Komenského Kyjov, ZŠ Hodonín Očovská, ZŠ Mikulov Hraničářů a ZŠ Dolní Dunajovice. Na těchto základních školách bylo do vzorku vybráno celkem 431 žáků 4. a 5. tříd.

Žáky jsme si následně rozdělili také do tří kategorií dle chování žáků na internetu a používání mobilních zařízení. Konkrétně se jedná o žáky, kteří se bezpečně chovají na internet a používají bezpečně mobilní telefony (dále jen skupina A), typ žáků, kteří se chovají na internetu a používají mobilní telefony středně bezpečným způsobem (dále jen skupina B) a žáci, kteří se nebezpečně chovají na internetu a používají nebezpečně mobilní telefony (dále jen skupina C). Struktura vzorku dle chování na internetu a používání mobilních zařízení je uvedena níže v Tabulce č. 3.

Tabulka 3: Struktura vzorku 2

Skupina:	Absolutní četnost:	Relativní četnost:
Skupina A	160	64%
Skupina B	60	24%
Skupina C	30	12%
Celkem:	250	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

5.6 Výzkumná technika

Sběr dat proběhl ve školním roce 2013/2014 v Jihomoravském kraji. Pro sběr dat jsme použili výzkumnou metodu – *dotazník*. Konkrétně pro naše výzkumné šetření jsme zvolili dotazníky dva, první je určený k anonymnímu vyplnění školním metodikům prevence (viz příloha č. 1) a druhý žákům 4. a 5 tříd základních škol (viz příloha č. 2).

Dotazník č. 1 je určený metodikům prevence a při jeho tvorbě jsme se částečně inspirovali zahraničním výzkumem *High School Teachers' Perceptions of Cyberbullying Prevention and Intervention Strategies* (Allen; Coyne; Ferrin, 2011). Dotazník se skládá celkem z 19 otázek. Jedná se o otázky uzavřené a to jak dichotomické, tak i polytomické, polouzavřené a jedna škálová otázka. V dotazníku nás zajímaly konkrétní preventivní opatření, která škola činí při používání internetu, způsoby, respektive metody a formy kterými je prováděna u žáků prevence kyberšikany. Dále otázky zjišťovaly, vliv používaných způsobů prevence na chování žáků na internetu a používání mobilních zařízení vzhledem k rodinnému prostředí a v neposlední řadě také to, co je podle školních metodiků základem prevence kyberšikany u těchto žáků. Veškeré potřebné informace jako účel výzkumného šetření, pokyny pro vyplnění dotazníku měli respondenti uvedeny také v úvodní části dotazníku.

Typy otázek:

Otázky uzavřené: 1, 2, 4, 5, 6, 11, 12

Otázky polouzavřené: 3, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15

Otázky škálové: 16

Pro větší návratnost dotazníku, který je uvedený výše, byl školním metodikům prevence odeslán informační e-mail, v němž budou obeznámeni s cílem a smyslem výzkumu. Informační e-mail obsahoval jednak sdělení, komu je dotazník určen, uvedený dotazník a na jakou emailovou adresu mají vyplněný dotazník odeslat. Dále v tomto e-mailu ujišťujeme metodiky prevence, že dotazník, který jim předkládáme, je zcela anonymní a slouží pouze pro studijní účely. Oslovili jsme všech 710 metodiků prevence. Bylo tedy rozesláno 710 dotazníků a vrátilo se nám celkem 102 vyplněných.

Dotazník č. 2 je standardizovaný dotazník o bezpečném používání internetu a mobilních zařízení převzatý od Kopeckého (© 2008- 2014) v rámci projektu Bezpečný internet. Anonymní dotazník určený žákům 4. a 5. tříd základních škol obsahoval celkem 20 otázek. Použity zde byly otázky uzavřené a to dichotomické i polytomické, ale také otázky polouzavřené. První blok otázek byla osobního charakteru a jejím účelem bylo specifikovat výzkumný vzorek podle pohlaví respondentů a rodinného prostředí. Další otázky se týkaly chování žáků na internetu a používání mobilních zařízení těmito žáky. V úvodní části dotazníku měli žáci uvedeny všechny potřebné informace, jako důvod výzkumného šetření, instrukce ke správnému vyplnění dotazníku atd.

Typy otázek:

Otázky uzavřené: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

Dotazník byl vložen do internetové aplikace Survio a následně byl školním metodikům prevence zaslán prostřednictvím informačního emailu internetový odkaz na tento dotazník. V e-mailu byli metodici prevence požádáni, aby dotazník vyplnili žáci 4. a 5. tříd prostřednictvím tohoto odkazu v rámci vyučovacího předmětu např. informatika, multimediální výchova aj. Domníváme se, totiž, že tento způsob distribuce je pro žáky této věkové kategorie mnohem atraktivnější a také to zvýší návratnost dotazníků, neboť stačí, když respondent „klikne“ na tlačítko „odeslat dotazník“.

Tímto způsobem bylo osloveno všech 431 žáků. V několika oslovených školách spolupráci odmítli s tím, že jsou dotazníky zahlceni a nemají zájem je již vyplňovat. Z rozeslaných 431 dotazníků se vrátilo celkem 250 vyplněných.

5.7 Způsob zpracování dat

Ke zpracování dat z dotazníkového šetření budou použity metody základní popisné statistiky, četnosti u jednotlivých otázek dotazníku. Všechny odpovědi, které budou získány pomocí dotazníků, následně převedeme do grafického ztvárnění (tj. tabulky, grafy) v programu Microsoft Excel. Tímto způsobem bude v následující kapitole (Vyhodnocení a interpretace výsledků) vyhodnocena každá otázka dotazníku zvlášť a doplněna komentářem. Výsledky budou taky slovně popsány, aby získaná data byla pochopitelná a srozumitelně předložena. V rámci vyhodnocování výzkumných otázek a verifikace hypotéz bude použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

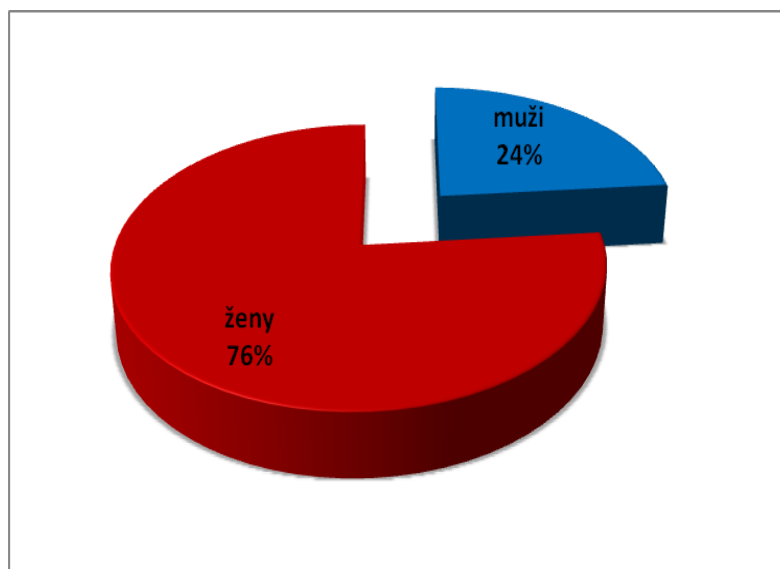
6 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT

Analýza výzkumných dat byla stratifikována do dvou segmentů podle výzkumných otázek a hypotéz, které jsou ukotveny v empirické části diplomové práce. První segment se orientuje na zmapování preventivní činnosti školních metodiků prevence v oblasti kyberšikany na základních školách Jihomoravského kraje, kdy je následně strukturován, pro přehlednost výzkumného šetření, na analýzu jednotlivých forem a metod prevence, konkrétních preventivních aktivit a spolupráce metodiků při zajišťování prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd ZŠ. Výsledky jsou interpretovány za pomoci deskriptivní statistiky a výsečových či sloupcových grafů, které znázorňují zjištěné výsledky v jednotlivých výzkumných otázkách. Druhý segment charakterizuje analýzu vztahů mezi jednotlivými oblastmi empirického šetření a jejich dílčími oblastmi. Analýza výzkumných dat je tedy rozdělena na analýzu vlivu způsobů prevence, chování žáků a používání mobilních zařízení. Nejdříve se zaměříme na první oblast analýzy výzkumných dat mapující preventivní působení školních metodiků prevence u žáků 4. a 5. tříd ZŠ.

6.1 Analýza výzkumné oblasti 1: Působení školních metodiků prevence

Jak bylo uvedeno, a jak je také zjevné z názvu tohoto segmentu, orientujeme se zde na charakteristiku preventivního působení školních metodiků prevence na základních školách. To je prováděno prostřednictvím popisné statistiky, kdy nám budou tabulky charakterizovat pozorované a očekávané četnosti zjištěných výsledků, které jsou dále doplněny o testování shody mezi těmito četnostmi za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Tabulka popisné statistiky je vždy doplněna výsečovým či sloupcovým grafem, který přehledně charakterizuje tyto výzkumné výsledky.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 102 školních metodiků prevence základních škol v Jihomoravském kraji. Z toho bylo 24 (24%) mužů a 78 (76%) žen (graf 1).

Graf 1: Rozdělení metodiků podle pohlaví

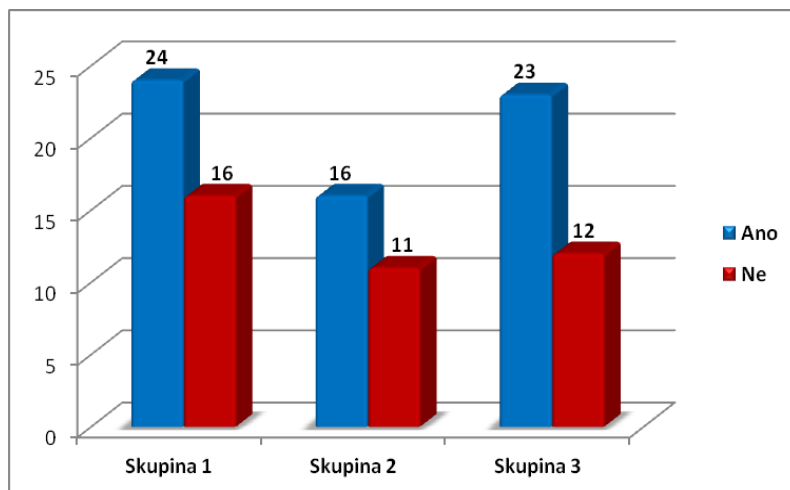
Otázka č. 2: Má Vaše škola volný přístup k internetové síti?

Z výzkumného šetření vyplynulo (tabulka 4, graf 2), že v rámci Skupiny 1 volný přístup k internetu využívá na škole 60% (24) metodiků prevence a 40% (16) nikoli. U druhé skupiny 59% (16) metodiků udává, že mají pro žáky volný přístup k internetu a 41% (11) naopak nemá. Třetí skupina metodiků uvádí, že v 66% (23) mají ve škole pro žáky volný přístup k internetu a 34% (12) volný přístup nemají. Z výsledků je tedy patrné, že na většině škol mají žáci volný přístup k internetu a nebyl zde zjištěn statisticky významný rozdíl na základě *p-hodnoty 0,8370* v tom, zda mají či nemají školy volný přístup k internetu.

Tabulka 4: Přístupnost k internetové síti na školách

Přístup k internetové síti:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
ano	24	60%	16	59%	23	66%
ne	16	40%	11	41%	12	34%
Celkem:	40	100%	27	100%	35	100%

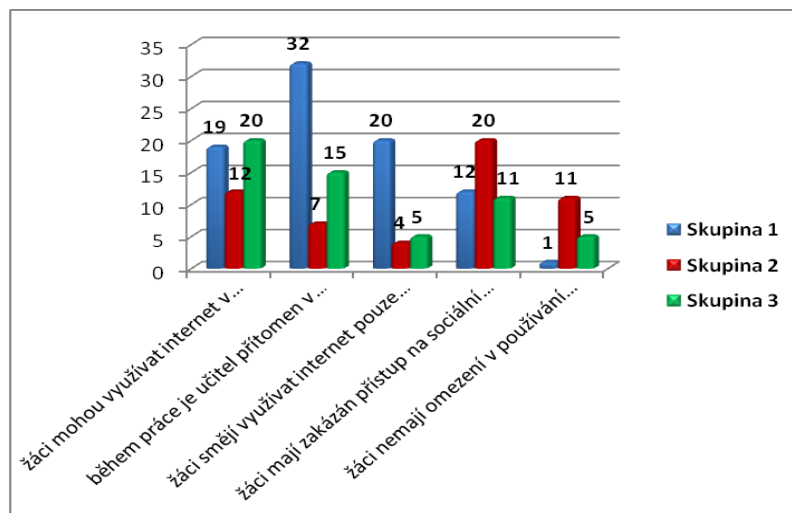
Graf 2: Přístupnost k internetové síti na školách

Otázka č 3: Jaké má Vaše škola omezení či pravidla používání internetu?

Z výzkumného šetření jsme zjistili (graf 3), že nejčastějšími omezeními či pravidly používání internetu jsou přítomnost vyučujícího v učebně, ve které žáci internet využívají a také možnost využívat internet pouze v přesně stanovený čas. Dalším častým pravidlem je, že žáci mají zakázaný přístup na veškeré sociální sítě jako např Facebook, server YouTube aj. aplikace, které by zvyšovaly riziko kyberšikany nebo mohou využívat internet jen ke studijním účelům. Pouze malá část školních metodiků prevence uvedla, že nemají ve škole vůbec žádná omezení pro žáky v používání internetu. Na základě výzkumu také vyplynulo, že je patrný statisticky významný rozdíl v četnostech jednotlivých omezení (*p-hodnota 0,0207*). Četnost omezení u jednotlivých skupin metodiků znázorňuje níže tabulka č. 5.

Tabulka 5: Četnost omezení/pravidel používání internetu

Omezení/ pravidla používání internetu:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost
žáci mohou využívat internet v přesně stanovený čas	19	23%	12	22%	20	36%
během práce je učitel přítomen v učebně, kde žáci využívají internet	32	38%	7	13%	15	27%
žáci smějí využívat internet pouze ke studijním účelům	20	24%	4	8%	5	9%
žáci mají zakázán přístup na sociální sítě, server YouTube aj. aplikace, které zvyšují riziko kyberšikany	12	14%	20	37%	11	19%
žáci nemají omezení v používání internetu ve škole	1	1%	11	20%	5	9%
jiný způsob (uved'te)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	84	100%	54	100%	56	100%

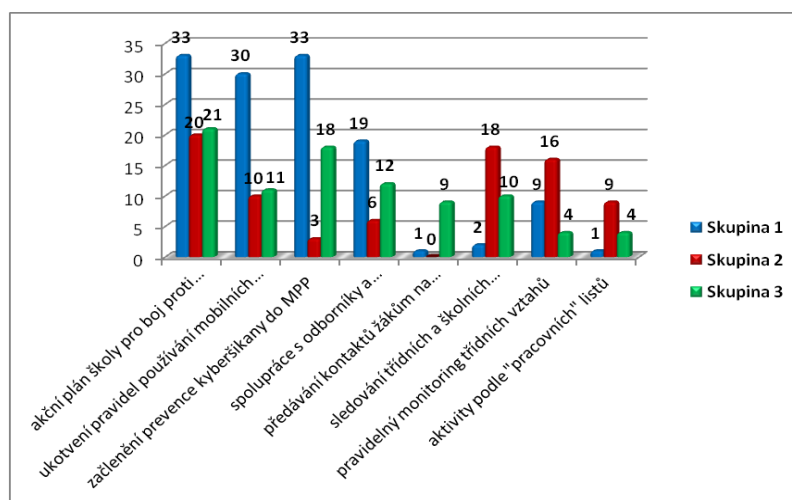
Graf 3: Četnost omezení/pravidel používání internetu

Otázka č. 4: Jaké preventivní aktivity jsou řešeny v rámci školy, týkající se kyberšikan?

Školní metodikové prevence uvádí (tabulka 6, graf 4), že nejčastějšími preventivními aktivitami na jejich škole, které se týkají kyberšikan jsou akční plán pro boj proti kyberšikaně, začlenění prevence kyberšikan do MPP (Minimálního preventivního programu), ukotvení pravidel používání mobilních zařízení a internetu ve školním řádu a spolupráce s odborníky a specializovanými organizacemi. Téměř ve stejném poměru se jedná o sledování třídních a školních internetových stránek a pravidelný monitoring třídních vztahů. V menší zastoupení metodikové prevence také uvádí aktivity podle „pracovních“ listů a předávání kontaktů žákům na pomáhající pracoviště. Četnosti jednotlivých preventivních aktivit podle skupin metodiků nám opět znázorňuje níže uvedená tabulka č 8. Výzkumné šetření zde prokázalo statisticky významný rozdíl v četnostech využívaných preventivních aktivit na základě zjištěné *p-hodnoty 0,0093*.

Tabulka 6: Preventivní aktivity

Preventivní aktivity:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnosti		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
akční plán školy pro boj proti kyberšikaně	33	26%	20	24%	21	24%
ukotvení pravidel používání mobilních zařízení a internetu ve školním řádu	30	23%	10	12%	11	12%
začlenění prevence kyberšikan do MPP (Minimálního preventivního programu)	33	26%	3	4%	18	20%
spolupráce s odborníky a specializovanými organizacemi aj.	19	15%	6	7%	12	13%
předávání kontaktů žákům na pomáhající pracoviště	1	1%	0	0%	9	10%
sledování třídních a školních internetových stránek	2	1%	18	22%	10	11%
pravidelný monitoring třídních vztahů	9	7%	16	20%	4	5%
aktivity podle "pracovních" listů	1	1%	9	11%	4	5%
Celkem:	128	100%	82%	100%	89	100%

Graf 4: Preventivní aktivity

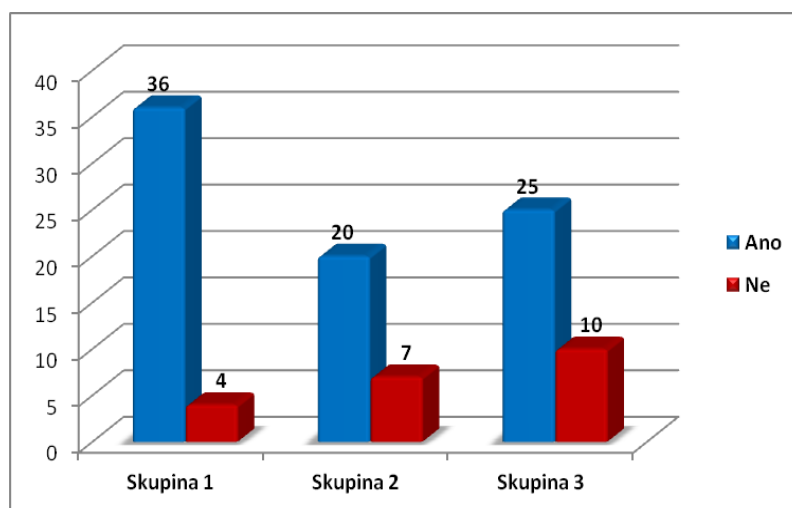
Otázka č. 5: Zúčastnila se Vaše škola v některém projektu prevence kyberšikan?

Zde nás zajímalo, zda se školy účastní projektů zaměřených na prevenci kyberšikan (tabulka 7, graf 5). V rámci výzkumného šetření jsme se dozvěděli od první skupiny školních metodiků prevence, že v 90% (36) se jejich škola účastní některého z preventivních projektů, naproti tomu pouze 10% (4) uvedlo, že se dosud žádného projektu prevence kyberšikan neúčastnilo. Druhá skupina metodiků prevence uvedla, že se v 74% (20) zúčastnila některého projektu zaměřeného na prevenci kyberšikan a 26% (7) nikoli. Co se týká třetí skupiny metodiků, tak zde je účast na preventivních projektech zastoupena v 71% (25)

a naproti tomu neúčast na projektech v 29% (10). Vzhledem k vypočítané *p- hodnotě* 0,0852 nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 7: Účast základních škol v preventivních projektech

Účast v projektu:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
ano	36	90%	20	74%	25	71%
ne	4	10%	7	26%	10	29%
Celkem:	40	100%	27	100%	35	100%

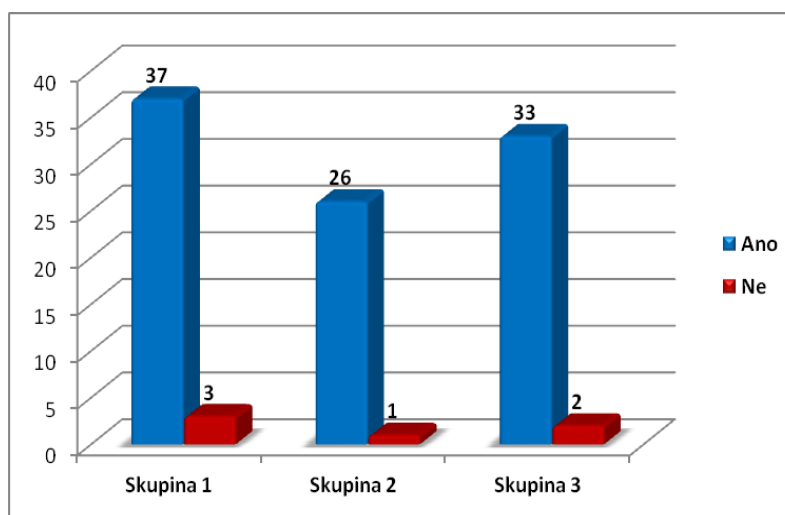
Graf 5: Účast základních škol v preventivních projektech

Otázka č. 6: Máte ve škole přesně stanovena pravidla/doporučení jak postupovat při prevenci kyberšikany?

Z výsledků vyplívá (tabulka 8, graf 6), že ve většině případů mají na školách přesně stanovena pravidla či doporučení, jak postupovat při prevenci kyberšikany a to v rámci první skupiny v 92% (37), pouze 8% (3) školních metodiků prevence uvedlo, že nemají striktně stanovena pravidla či doporučení při postupování v rámci prevence kyberšikany. Druhá skupina metodiků prevence uvedla v 96% (26), že také mají přesně stanovena pravidla či doporučení a 4% (1) je přesně stanovena nemají. Třetí skupina metodiků uvedla, přesně stanovena pravidla či doporučení mají celkem v 94% (33) a v 6% (2) nikoli. U této otázky nebyl zjištěn významnější statistický rozdíl v odpovědích podle *p- hodnoty* 0,0852.

Tabulka 8: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany

Pravidla/doporučení:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
ano	37	92%	26	96%	33	94%
ne	3	8%	1	4%	2	6%
Celkem:	40	100%	27	100%	35	100%

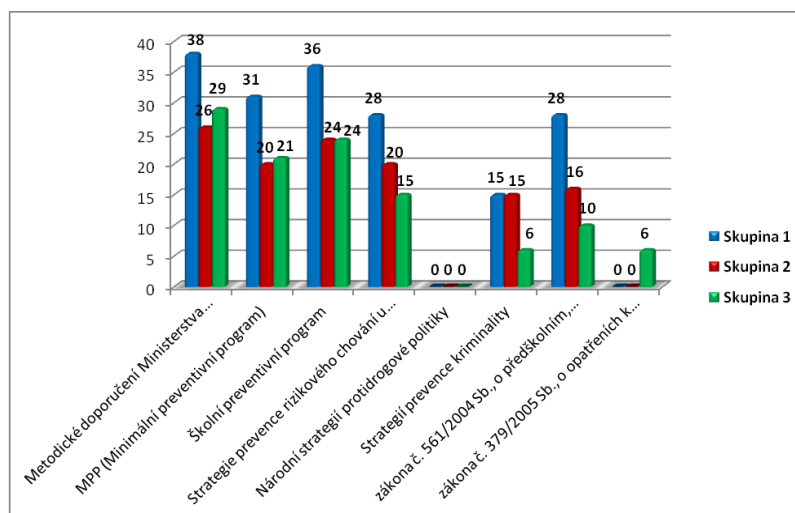
Graf 6: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany

Otázka č. 7: O jaká pravidla/doporučení se konkrétně jedná?

V největším zastoupení školní metodikové prevence uvádějí, že se jedná o Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních a také Školní preventivní program a Minimální preventivní program. Dále se jedná o Strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, doporučení dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon) a Strategie prevence kriminality. Pouze třetí skupina metodiků prevence uvedla v 5% (6), že se jedná také o zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. V neposlední řadě z výzkumu vyplynulo, že v rámci postupování při prevenci kyberšikany na školách nevyužívají Národní strategii protidrogové politiky (tabulka 9, graf, 7). Na základě *p-hodnoty 0,0941* nevyplývá statisticky významný rozdíl.

Tabulka 9: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany

Pravidla/doporučení:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních	38	22%	26	21%	29	26%
MPP (Minimální preventivní program)	31	18%	20	17%	21	19%
Školní preventivní program	36	20%	24	20%	24	22%
Strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy	28	16%	20	17%	15	14%
Národní strategií protidrogové politiky	0	0%	0	0%	0	0%
Strategií prevence kriminality	15	8%	15	12%	6	5%
zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)	28	16%	16	13%	10	9%
zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami	0	0%	0	0%	6	5%
jiné (uveďte)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	176	100%	121	100%	111	100%

Graf 7: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany

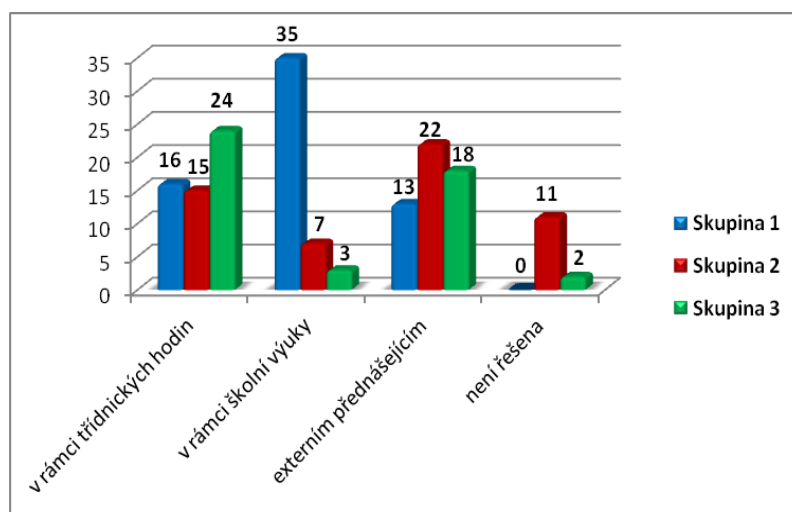
Otázka č. 8: Prevence kyberšikany je řešena?

První skupina školních metodiků prevence uvedla nejčastěji, že prevence kyberšikany je řešena v rámci školní výuky (55%), v rámci třídnických hodin (25%) a za pomoci externího přednášejícího (20%). Druhá skupina metodiků prevence uvedla nejčastější řešení prevence kyberšikany externím přednášejícím (40%), v rámci třídnických hodin (27%) a v rámci

školní výuky (13%). Zajímavé je, že až 20% (11) těchto metodiků uvedlo, že prevence kyberšikany není řešena vůbec. Třetí skupina metodiků uvedla, že se nejčastěji jedná o třídnické hodiny (51%), pomoc externího přednášejícího (38%) a školní výuku (7%). Také v této skupině 4% (2) metodiků uvedlo, že prevence kyberšikany na jejich škole neřeší (tabulka 10, graf 8). V rámci výzkumného šetření a na základě *p-hodnoty 0,0063* nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 10: Řešení prevence kyberšikany

Prevence kyberšikany:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
v rámci třídnických hodin	16	25%	15	27%	24	51%
v rámci školní výuky	35	55%	7	13%	3	7%
externím přednášejícím	13	20%	22	40%	18	38%
není řešena	0	0%	11	20%	2	4%
jinak (uveďte)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	64	100%	55	100%	47	100%

Graf 8: Řešení prevence kyberšikany

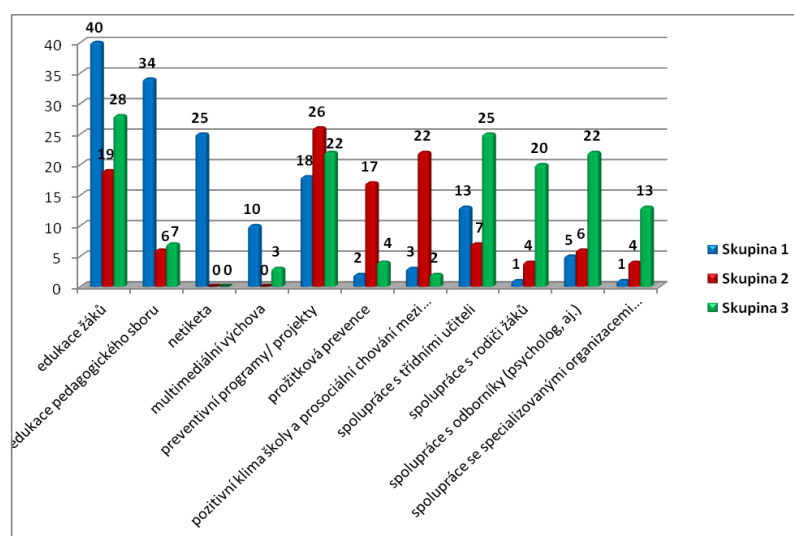
Otázka č. 9: Jaké formy prevence kyberšikany upřednostňujete u žáků na Vaší škole?

Z výsledků výzkumu je patrné, že školní metodikové prevence jako nejčastější formy prevence kyberšikany uváděli edukaci žáků, preventivní programy či projekty, edukaci pedagogického sboru, spolupráci s třídními učiteli, spolupráci s dalšími odborníky, vytváření pozitivního klima školy a prosociálního chování mezi žáky, netiketou, spolupráci s rodiči

žáků, prožitkovou prevencí, multimediální výchovu a v neposlední řadě také spolupráci se specializovanými organizacemi, kterými jsou například Pedagogicko psychologická poradna nebo Speciálně pedagogické centrum atd. Podrobněji jsou četnosti jednotlivých forem prevence kyberšikany podle tří skupin metodiků uvedeny níže (tabulka 11, graf 9). Na základě *p-hodnoty 0,3774* nebyl zjištěn významný statistický rozdíl.

Tabulka 11: *Formy prevence kyberšikany*

Formy prevence:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
edukace žáků	40	26%	19	17%	28	19%
edukace pedagogického sboru	34	22%	6	5%	7	5%
netiketa	25	16%	0	0%	0	0%
multimediální výchova	10	7%	0	0%	3	2%
preventivní programy/ projekty	18	12%	26	24%	22	15%
prožitková prevence	2	1%	17	15%	4	3%
pozitivní klima školy a prosociální chování mezi žáky	3	2%	22	20%	2	1%
spolupráce s třídními učiteli	13	9%	7	6%	25	17%
spolupráce s rodiči žáků	1	1%	4	4%	20	14%
spolupráce s odborníky (psycholog, aj.)	5	3%	6	5%	22	15%
spolupráce se specializovanými organizacemi (PPP, SPC aj.)	1	1%	4	4%	13	9%
jiné (uveďte)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	152	100%	111	100%	146	100%

Graf 9: *Formy prevence kyberšikany*

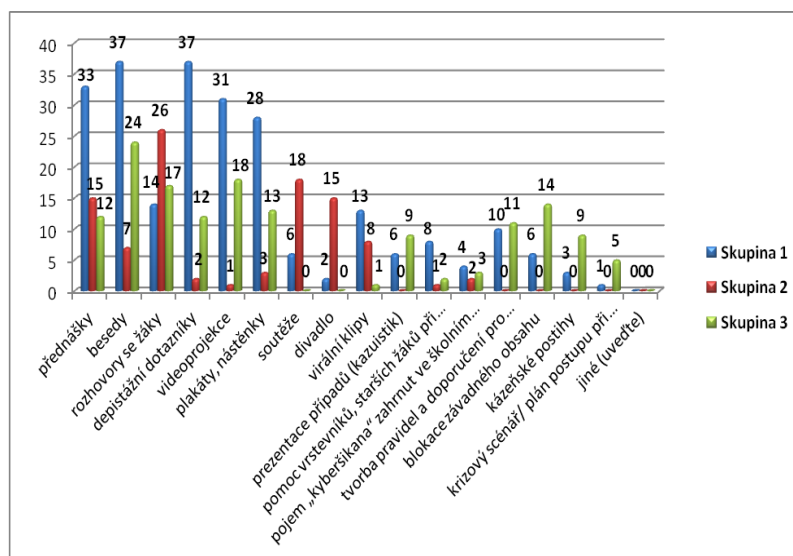

Otázka č. 10: Jaké metody prevence kyberšikany nejčastěji používáte na Vaší škole?

Z výsledků vyplývá (tabulka 12, graf 10), že školní metodikové prevence využívají nejčastěji při prevenci kyberšikany následující metody. Především se jedná o besedy, přednášky, rozhovory se žáky o dané problematice, depistážní dotazníky, videoprojekce, tvorba informačních plakátů či nástěnek, prezentace virálních klipů, tvorba pravidel a doporučení pro bezpečné užívání internetu a blokování závadného obsahu. Často využívanými metodami prevence kyberšikany jsou podle metodiků také, hraní divadla, prezentování konkrétních případů (kazuistik), pomoc vrstevníků či starších žáků při vedení programů o kyberšikaně a kázeňské postihy. V menším množství je využíváno metodiky zahrnutí pojmu „kyberšikana“ do školního řádu a krizový scénář či plán postupu při odhalení kyberšikany. Výzkumné šetření neprokázalo statisticky významný rozdíl (*p-hodnota, 0,5244*).

Tabulka 12: Metody prevence kyberšikany

Metody prevence:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
přednášky	33	14%	15	15%	12	8%
besedy	37	15%	7	7%	24	16%
rozhovory se žáky	14	6%	26	27%	17	11%
depistážní dotazníky	37	15%	2	2%	12	8%
videoprojekce	31	13%	1	1%	18	12%
plakáty, nástěnky	28	12%	3	3%	13	9%
soutěže	6	3%	18	18%	0	0%
divadlo	2	1%	15	15%	0	0%
virální klipy	13	5%	8	8%	1	1%
prezentace případů (kazuistik)	6	3%	0	0%	9	6%
pomoc vrstevníků, starších žáků při vedení programů o kyberšikaně	8	3%	1	1%	2	1%
pojem „kyberšikana“ zahrnut ve školním řádě	4	2%	2	2%	3	2%
tvorba pravidel a doporučení pro bezpečné užívání internetu	10	4%	0	0%	11	7%
blokování závadného obsahu	6	3%	0	0%	14	9%
kázeňské postihy	3	1%	0	0%	9	6%
krizový scénář/ plán postupu při odhalení kyberšikany	1	0%	0	0%	5	3%
jiné (uveďte)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	239	100%	98	100%	150	100%

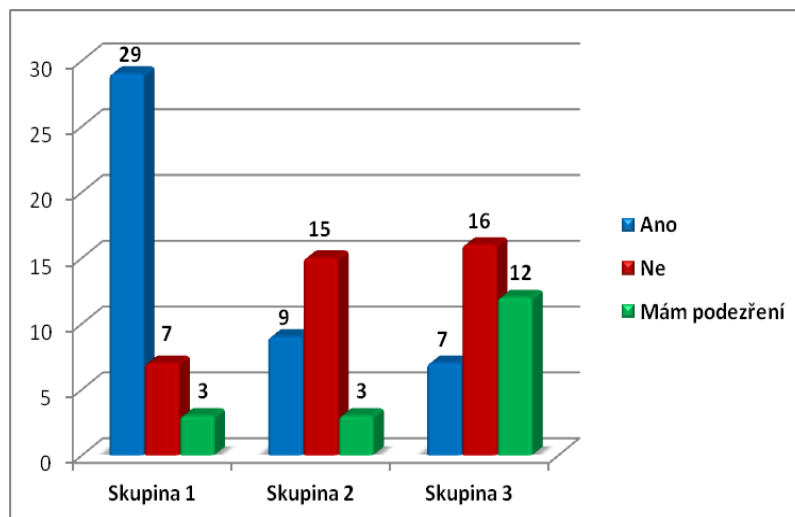
Graf 10: Metody prevence kyberšikany

Otázka č. 11: Řešil/a jste v letošním školním roce na Vaší škole u žáků 4. a 5. tříd kyberšikany?

V první skupině školních metodiků prevence celkem 74% (29) odpovědělo, že v tomto školním roce 2013/2014 již řešilo u žáků 4. a 5. tříd kybernetickou šikanu, 18% (7) ještě v tomto školním roce u těchto žáků kyberšikany neřešilo a 8% (3) metodiků zmínilo, že mají podezření u žáků na kyberšikany. Druhá skupina metodiků uvedla v 56% (15), že ještě neřešila v letošním školním roce kyberšikany u těchto žáků, 33% (9) již řešilo a 34% (12) metodiků má podezření u žáků na kyberšikany (tabulka 13, graf 11). Výzkumným šetřením byl zjištěn statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0021*).

Tabulka 13: Četnost kyberšikany ve školním roce 2013/2014

Četnost kyberšikany:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
ano	29	74%	9	33%	7	20%
ne	7	18%	15	56%	16	46%
mám podezření	3	8%	3	11%	12	34%
Celkem:	30	100%	27	100%	35	100%

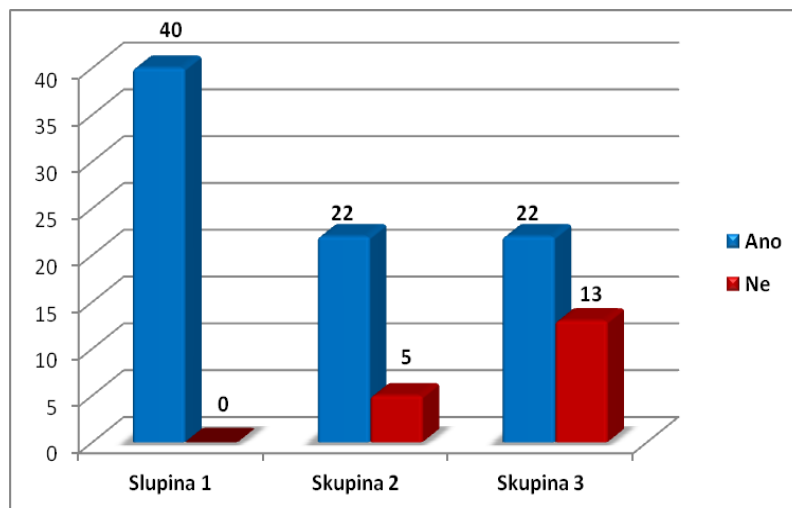
Graf 11: Četnost kyberšikany ve školním roce 2013/2014

Otázka č. 12: Zažil/a jste situaci, kdy někdo některému z Vašich žáků ve škole nadával, urážel ho, zesměšňoval nebo ponižoval prostřednictvím SMS, MMS, e-mailu, v chatu nebo v diskuzi na internetu?

V první skupině školních metodiků prevence uvedli v plném počtu, že osobně zažili u žáků 4. a 5. tříd na jejich škole situaci, kdy jiná osoba některému z těchto žáků nadávala, urážela ho, zesměšňovala nebo jinak ponižovala prostřednictvím SMS zpráv, MMS zpráv, e-mailů, v chatu nebo v diskuzi na internetových stránkách. Druhá skupina metodiků prevence uvedla v 81% (22), že se také již osobně setkali s touto formou šikany u žáků, naproti tomu 19% (5) se prozatím nesetkalo. Třetí skupina metodiků v 63% (22) zažilo výše popsanou situaci a 37% (13) metodiků udává, že se zatím s kyberšikanou u těchto žáků nesetkalo (tabulka 14, graf 12). Dále z výzkumné studie vyplývá statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0048*).

Tabulka 14: Kyberšikana u žáků 4. a 5. tříd ZŠ

Kyberšikana u žáků:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
ano	40	100%	22	81%	22	63%
ne	0	0%	5	19%	13	37%
Celkem:	40	100%	27	100%	35	100%

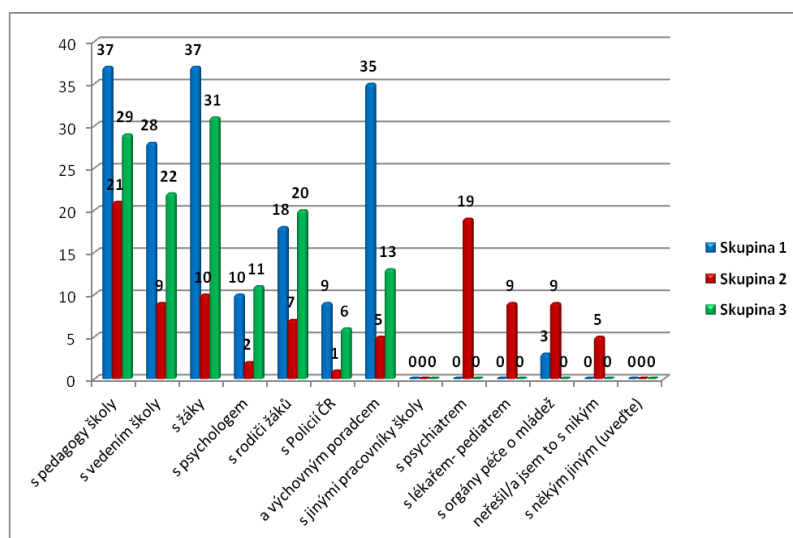
Graf 12: Kyberšikana u žáků 4. a 5. tříd ZŠ

Otázka č. 13: S kým řešíte předcházení těchto situací?

V rámci této otázky nás zajímala spolupráce školních metodiků prevence při prevenci kybernetické šikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol. Nejčastěji metodikové uvedli, že spolupracují v první řadě s pedagogy školy, se samotnými žáky, následně s vedením školy, výchovnými poradci, s rodiči těchto žáků a také se školním psychologem. V neposlední řadě často spolupracují také s dětskými psychiatry, Policií České republiky, dětskými lékaři- pediatry a s orgány péče o mládež. Překvapivé je, že ve druhé skupině metodiků 5% (5) zmínilo, že při prevenci kyberšikany nespolupracují. Naproti tomu z výzkumu vyplývá, že absentuje kooperace s dalšími pracovníky školy, a poměrně také s dětskými lékaři- pediatry. Nehledě na to, jako pozitivní fakt shledáváme, že všichni zúčastnění respondenti řeší předcházení kybernetické šikany s dalšími osobami či institucemi, kterými jsou například zmiňovaná Policie České republiky nebo orgány péče o mládež. (tabulka 15, graf 13). Na základě vypočítané *p- hodnoty 0,9631* nebyl zjištěn významný statistický rozdíl.

Tabulka 15: Řešení předcházení kyberšikany

Řešení předcházení kyberšikany:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
s pedagogy školy	37	21%	21	22%	29	22%
s vedením školy	28	16%	9	9%	22	17%
s žáky	37	21%	10	11%	31	23%
s psychologem	10	5%	2	2%	11	8%
s rodiči žáků	18	10%	7	7%	20	15%
s Policií ČR	9	5%	1	1%	6	5%
a výchovným poradcem	35	20%	5	5%	13	10%
s jinými pracovníky školy	0	0%	0	0%	0	0%
s psychiatrem	0	0%	19	20%	0	0%
s lékařem- pediatrem	0	0%	9	9%	0	0%
s orgány péče o mládež	3	2%	9	9%	0	0%
neřešil/a jsem to s nikým	0	0%	5	5%	0	0%
s někým jiným (uveďte)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	177	100%	97	100%	132	100%

Graf 13: Řešení předcházení kyberšikany

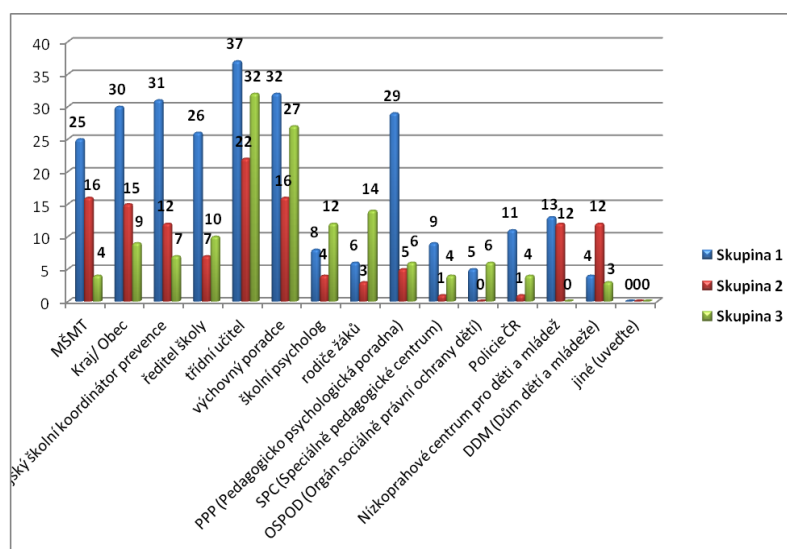
Otázka č. 14: S kým spolupracujete při prevenci kyberšikany u žáků nejčastěji?

Z výzkumného šetření vyplynulo (tabulka 16, graf 14), že školní metodikové při zajišťování prevence kybernetické šikany nejčastěji kooperují s třídními učiteli, výchovnými poradci, s Krajem a Obcemi, krajským školním koordinátorem prevence, s řediteli školy a Pedagogicko psychologickou poradnou. Velmi často také metodikové uvádějí kooperaci s Nizkoprahovými centry pro děti a mládež, s rodiči žáků, se školními psychology, s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a s Domy dětí a mládeže, které zajišťují mimoškol-

ní/volnočasové aktivity pro žáky. Dále školní metodikové uvádějí, že v rámci prevence kybernetické šikany spolupracují. V neposlední řadě také spolupracují s Policií České republiky, se Speciálně pedagogickými centry a s Orgány sociálně právní ochrany dětí. Na základě *p-hodny 0,0352* byl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 16: Spolupráce při prevenci kyberšikany

Spolupráce při prevenci:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
MŠMT	25	9%	16	13%	4	3%
Kraj/ Obec	30	11%	15	12%	9	7%
krajský školní koordinátor prevence	31	12%	12	9%	7	5%
ředitel školy	26	10%	7	6%	10	7%
třídní učitel	37	14%	22	17%	32	23%
výchovný poradce	32	12%	16	13%	27	20%
školní psycholog	8	3%	4	3%	12	9%
rodiče žáků	6	2%	3	2%	14	10%
PPP (Pedagogicko psychologická poradna)	29	11%	5	4%	6	4%
SPC (Speciálně pedagogické centrum)	9	3%	1	1%	4	3%
OSPOD (Orgán sociálně právní ochrany dětí)	5	2%	0	0%	6	4%
Policie ČR	11	4%	1	1%	4	3%
Nizkoprahové centrum pro děti a mládež	13	5%	12	9%	0	0%
DDM (Dům dětí a mládeže)	4	2%	12	10%	3	2%
jiné (uveďte)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	266	100%	126	100%	138	100%

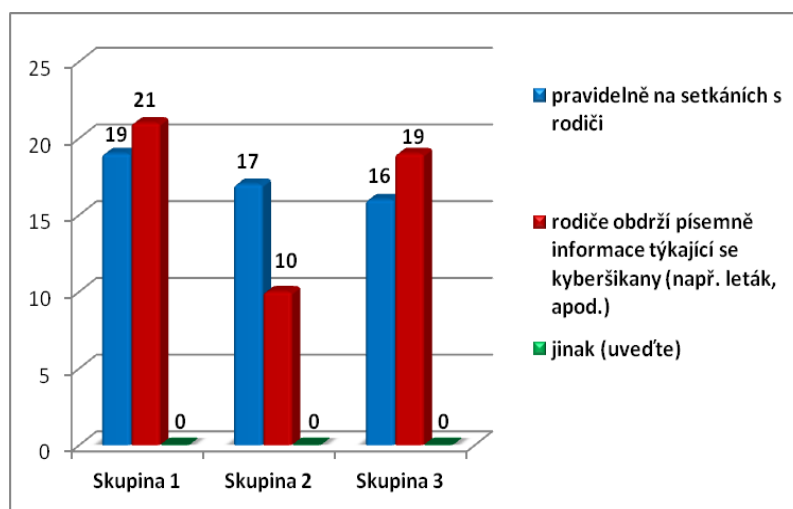
Graf 14: Spolupráce při prevenci kyberšikany

Otázka č. 15: Jak upozorňuje škola rodiče žáků na hrozbu kyberšikany?

První skupina školních metodiků prevence uvedla v 53% (21), že rodiče žáků 4. a 5. tříd informují o hrozcím nebezpečí kybernetické šikany písemnou podobou prostřednictvím například informativních letáků apod. a 47% (19) využívá informování rodičů těchto žáků pravidelně na setkáních s rodiči. Druhá skupina školních metodiků uvedla, že v 63% naopak informuje rodiče žáků nejčastěji na setkáních s rodiči, ale také v 37% (10) písemně pomocí např. letáků atd. Třetí skupina metodiků z 54% (19) informuje rodiče nejčastěji písemně a také případně v 46% (16) na setkání s rodiči (tabulka 17, graf 15). Z výzkumného šetření nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,3443*).

Tabulka 17: Podávání informací rodičům

Informace rodičům:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost
	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost
pravidelně na setkáních s rodiči	19	47%	17	63%	16	46%
rodiče obdrží písemně informace týkající se kyberšikany (např. leták, apod.)	21	53%	10	37%	19	54%
jinak (uved'te)	0	0%	0	0%	0	0%
Celkem:	40	100%	27	100%	35	100%

Graf 15: Podávání informací rodičům

Otázka č. 16: Na číselné ose zakroužkujte, jak důležité je podle Vašeho názoru, každé z níže uvedených tvrzení při prevenci kyberšikany.

Z následující tabulky vyplývá, že pro první skupinu školních metodiků prevence je mimořádně důležité při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd výchova v rodině a ve škole, vy-

tváření povědomí o problematice kyberšikany, určit osobu odpovědnou za boj s kyberšikanou, podporovat „zdravé“ klima školy, třídy a také volnočasové či mimoškolní aktivity pro žáky. Důležité shledávají také tvorbu pravidel chování (školní řád aj.), pomoc zvenčí, začlenění tématu „kyberšikana“ do výuky, vzdělávání pedagogického sboru, posilování prosociálního chování mezi žáky, podporování kladných vztahů mezi učiteli a žáky. S části důležité shledávají při prevenci také pozitivní využívání nových médií. Druhá skupina metodiků uvádí jako mimořádně důležité při prevenci kyberšikany výchovu v rodině a škole, vytvářet povědomí o problematice kyberšikany, určit osobu odpovědnou za boj s kyberšikanou a volnočasové či mimoškolní aktivity. Důležité jsou pro tyto metodiky pravidla chování, pomoc zvenčí, začlenění tématu kyberšikana do výuky, vzdělávání pedagogického sboru, posilovat prosociální chování mezi žáky a podporovat kladné vztahy mezi učiteli a žáky. S části důležité je pro ně při prevenci podpora pozitivního využívání nových médií. Třetí skupina metodiků jako mimořádně důležité preventivní prvky uvádějí výchovu v rodině, vytvářet povědomí o problematice kyberšikany a podporovat kladné vztahy mezi učiteli a žáky. Jako důležité uvádějí výchovu ve škole, určení osoby odpovědné za boj s kyberšikanou, pomoc zvenčí, podpora pozitivního využívání nových médií, podporovat „zdravé“ klima školy, třídy, posilovat prosociální chování mezi žáky a volnočasové či mimoškolní aktivity. S části důležité jsou pro metodiky při prevenci kyberšikany také pravidla chování, začlenění tématu kyberšikana do výuky a vzdělávání pedagogického sboru. Výše popsané výsledky byly zjištěny za pomoc modu a směrodatné odchylka (tabulka 18).

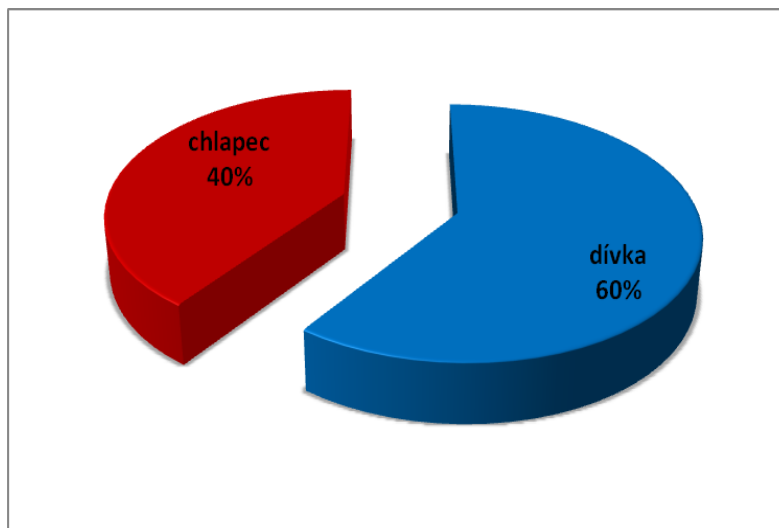
Tabulka 18: Důležitost tvrzení při prevenci kyberšikany

Tvrzení:	Skupina 1		Skupina 2		Skupina 3	
	Modus		Modus		Modus	
	Směrodatná odchylka	Směrodatná odchylka	Směrodatná odchylka	Směrodatná odchylka	Směrodatná odchylka	Směrodatná odchylka
výchova v rodině	5	0	5	0	5	0,3768
výchova ve škole	5	0,4582	5	0,6285	4	0,8870
vytvářet povědomí o problematice kyberšikany	5	0,4408	5	0,6809	5	0,6414
pravidla chování (školní řád aj.)	4	0,6244	4	0,8622	3	1,0497
určit osobu odpovědnou za boj s kyberšikanou	5	0,6	5	1,0317	4	1,1306
pomoc zvenčí	4	0,6689	4	0,6988	4	0,8713
začlenění tématu kyberšikana do výuky	4	0,7053	4	0,6625	3	0,8407
vzdělávání pedagogického sboru	4	0,4683	4	0,5902	3	0,7979
podpora pozitivního využívání nových médií	3	0,9871	3	1,0899	4	1,3198
podporovat „zdravé“ klima školy, třídy	5	0,5	4	0,4913	4	0,4898
posilovat prosociální chování mezi žáky	4	0,4974	4	0,4969	4	0,6020
podporovat kladné vztahy mezi učiteli a žáky	4	0,6910	4	0,6085	5	0,7666
volnočasové/ mimoškolní aktivity	5	0,6	5	0,4382	4	0,4746

6.2 Analýza výzkumné oblasti 2: Používání internetu a mobilních zařízení žáky 4. a 5. tříd základní školys

Jak již bylo zmíněno, a jak je také patrné z názvu této oblasti, orientujeme se zde na charakteristiku používání, respektive chování žáků 4. a 5. tříd základních škol na internetu. To je prováděno prostřednictvím popisné statistiky, kdy nám budou tabulky charakterizovat absolutní a relativní četnosti zjištěných výsledků, které jsou dále doplněny o testování shody mezi těmito četnostmi za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Tabulka popisné statistiky je vždy doplněna výsečovým či sloupcovým grafem, který přehledně charakterizuje tyto výzkumné výsledky.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 250 žáků 4. a 5 tříd základních škol z Jihomoravského kraje. Z toho bylo celkem 150 (60%) dívek a 100 (40%) chlapců (graf 16).

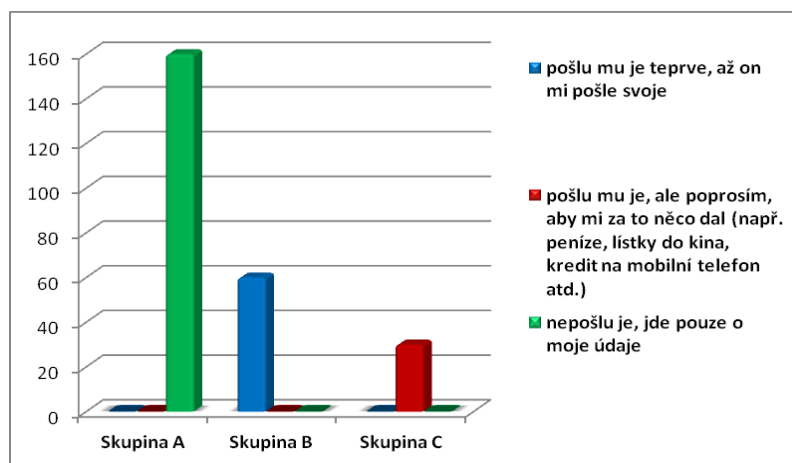
Graf 16: Rozdělení žáků podle pohlaví

Otázka 2: Pokud mě na internetu někdo požádá o sdělení adresy, telefonního čísla atd.

Ve skupině A žáci v 100% (160) uvedli, že pokud je někdo požádá na internetu o sdělení adresy, telefonního čísla atd., tak by mu je neposlali, jelikož se jedná pouze i jejich soukromé údaje. Naopak ve skupině B žáci uvedli, že by svou adresu či telefonní číslo poslali, ale až ve chvíli, kdy by jim je dotyčný člověk také poslal. Ve skupině C žáci uvedli, že by tyto údaje této osobě poslali, ale zároveň by ho požádali, aby jim za to něco dal např. peníze, lístky do kina, kredit na mobilní telefon atd. (tabulka 19, graf 17). Na základě *p-hodnoty 0,1580* byl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 19: Žádost o sdělení adresy, telefonního čísla atd.

Žádost o sdělení adresy, telefonního čísla atd.:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
pošlu mu je teprve, až on mi pošle svoje	0	0%	60	100%	0	0%
pošlu mu je, ale poprosím, aby mi za to něco dal (např. peníze, lístky do kina, kredit na mobilní telefon atd.)	0	0%	0	0%	30	100%
nepošlu je, jde pouze o moje údaje	160	100%	0	0%	0	0%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

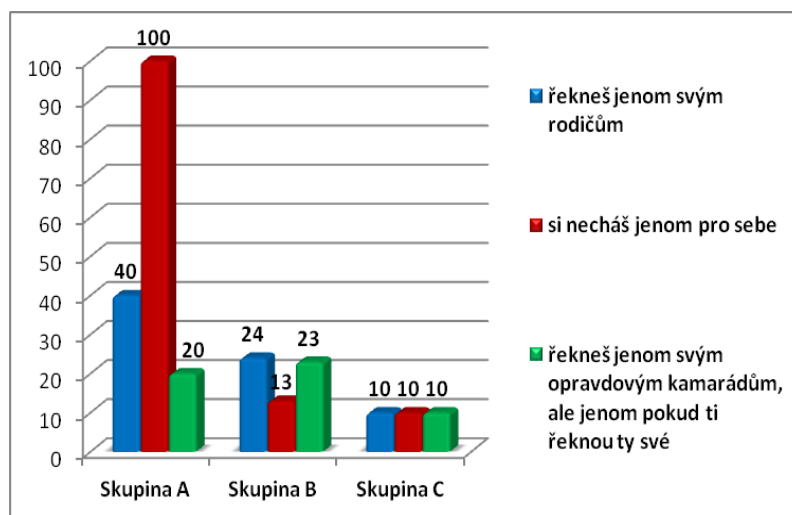
Graf 17: Žádost o sdělení adresy, telefonního čísla atd.

Otázka 3: Hesla, která potřebuješ na internetu

Ve skupině A uvedlo celkem 62% (100) žáků, že hesla, která potřebují na internetu, si nechávají pouze pro sebe, 25% (40) tyto hesla sdělí jenom svým rodičům a 13% (20) žáků hesla sdělí pouze svým opravdovým kamarádům, ale jenom za předpokladu, že jim řeknou na oplátku ty své (tabulka 20, graf 18). Z výzkumného šetření nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0594*).

Tabulka 20: Sdělování hesel na internet

Hesla na internetu:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
řekneš jenom svým rodičům	40	25%	24	40%	10	34%
si necháš jenom pro sebe	100	62%	13	22%	10	33%
řekneš jenom svým opravdovým kamarádům, ale jenom pokud ti řeknou ty své	20	13%	23	38%	10	33%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

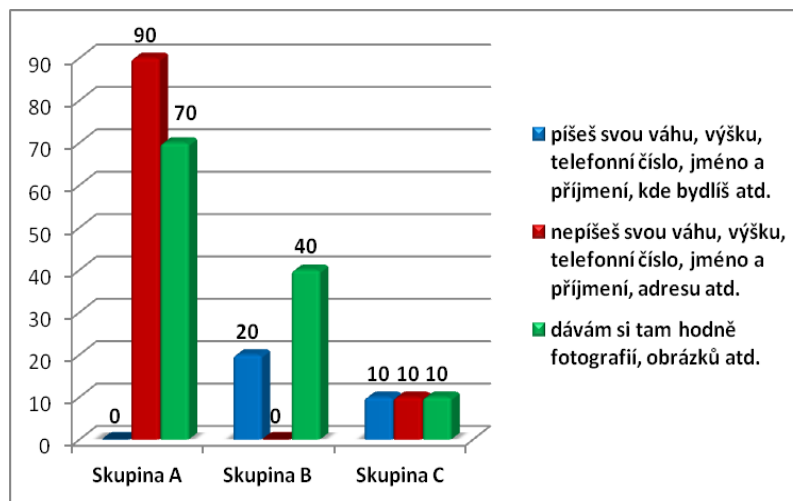
Graf 18: Sdělování hesel na internet

Otázka 4: Na internetových stránkách, kde se můžeš s někým seznámit

Skupina žáků A uvedla, že na internetových stránkách, kde se mohou seznamovat, nepíšou svou váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení či adresu (56%), ale naopak si tam dávají hodně fotografií a obrázků (44%). Druhá skupina žáků B uvedla, že tam dávají jednak velké množství fotografií a obrázků (67%), ale také tam zveřejňují svou váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení, adresu atd. (33%). Třetí skupina žáků C uvedla, že si na těchto stránkách zveřejňují váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení, bydliště (34%), naproti tomu 33% si tam tyto osobní údaje nepíšou a 33% si tam dává hodně fotografií a obrázků (tabulka 21, graf 19). Z výzkumného šetření byl zjištěn statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0037*).

Tabulka 21: Seznamování na internetu

Seznamování na internetu:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
	píšeš svou váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení, kde bydlíš atd.	0	0%	20	33%	10
nepíšeš svou váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení, adresu atd.	90	56%	0	0%	10	33%
dávám si tam hodně fotografií, obrázků atd.	70	44%	40	67%	10	33%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

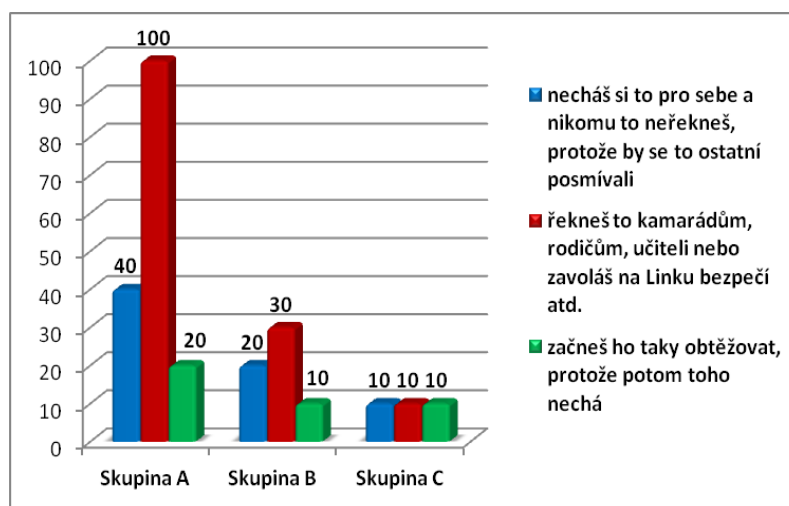
Graf 19: Seznamování na internetu

Otázka 5: Pokud tě na internetu kdokoliv obtěžuje

Výzkumným šetřením bylo zjištěno (tabulka 22, graf 20), u skupiny A, že kdyby žáky na internetu kdokoli obtěžoval, tak by o tom řekli kamarádům, rodičům, učiteli nebo by zavolali např. na Linku bezpečí (62%), větší část také uvedla, že by si to nechali pro sebe a nikomu to neřekli, protože by se jim ostatní posmívali (25%) a 13% žáků uvedlo, že by dotyčného člověka začali taky obtěžovat, jelikož by toho potom nechal. Druhá skupina žáků B uvedla, že by o této situaci řeklo kamarádům, rodičům, učiteli nebo by zavolali např. na Linku bezpečí (50%), velká část také uvedla, že by si to naopak nechali pro sebe a nikomu o tom neřekli (33%) a někteří by tohoto člověka začali taky obtěžovat v domnění, že by toho potom nechal (17%). Skupina žáků C by nejčastěji nikomu nic neřekla (34%) a buď by o tom řekli kamarádům, rodičům, učiteli, případně by zavolali na Linku bezpečí (33%) anebo by začali taky obtěžovat, aby toho agresor nechal (33%). Na základě *p-hodnoty 0,0131* byl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 22: Obtěžování na internetu

Obtěžování na internetu:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
necháš si to pro sebe a nikomu to neřekneš, protože by se to ostatní posmívali	40	25%	20	33%	10	34%
řekneš to kamarádům, rodičům, učitelům nebo zavoláš na Linku bezpečí atd.	100	62%	30	50%	10	33%
začneš ho taky obtěžovat, protože potom toho necháš	20	13%	10	17%	10	33%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

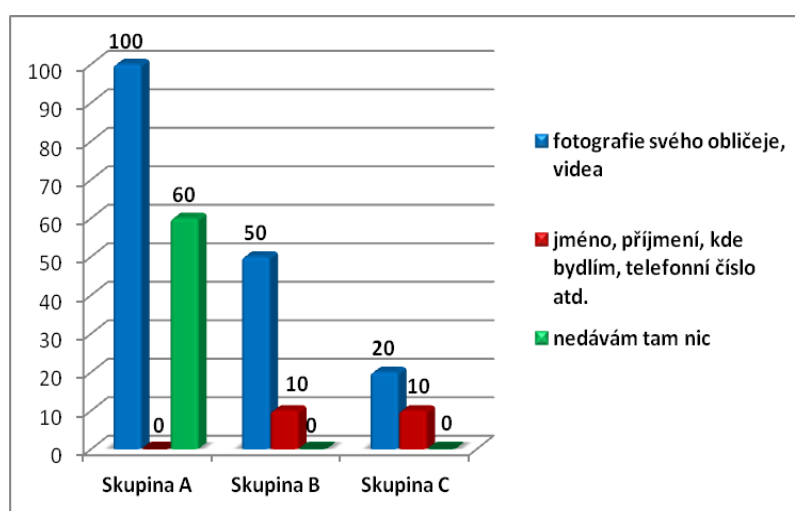
Graf 20: Obtěžování na internetu

Otázka 6: Co dáváš na internet nejčastěji?

Skupina žáků A uvedla, že nejčastěji na internetu zveřejňují fotografie svého obličeje a videa (62%), naproti tomu 38% (60) žáků uvedlo, že na internetu nic nezveřejňují. Skupina žáků B nejčastěji na internetu zveřejňují také fotografie svého obličeje a videa (83%), ale také své jméno, příjmení, bydliště atd. (17%). Třetí skupina žáků B uvedla, že nejčastěji na internet umísťují fotografie svého obličeje či videa (67%) a také osobní údaje jako např. jméno, příjmení a bydliště (33%). Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že nejčastěji žáci 4. a 5. tříd základní školy zveřejňují na internetu fotografie svého obličeje nebo videa (tabulka 23, graf 21). Na základě *p-hodnoty 0,0048* byl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 23: Zveřejňování na internetu

Zveřejňování na internetu:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
fotografie svého obličeje, videa	100	62%	50	83%	20	67%
jméno, příjmení, kde bydlím, telefonní číslo atd.	0	0%	10	17%	10	33%
nedávám tam nic	60	38%	0	0%	0	0%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

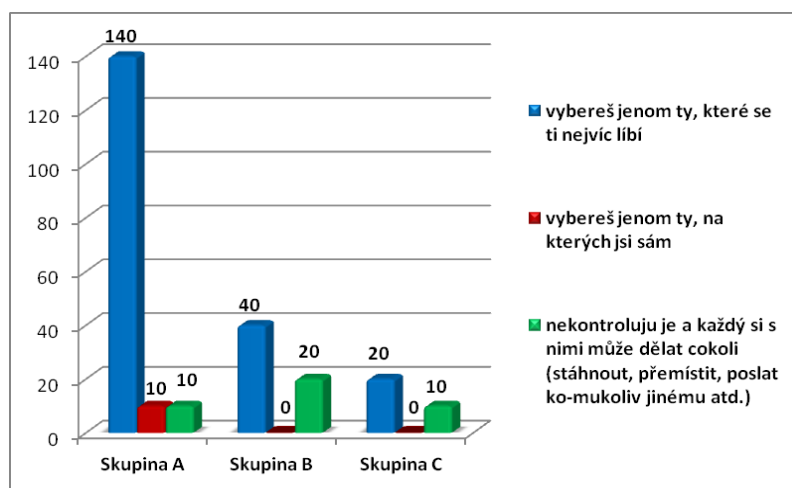
Graf 21: Zveřejňování na internetu

Otázka 7: Pokud dávaš na internet své fotografie

V rámci zveřejňování fotografií na internetu u skupiny A žáci uvádějí, že nejčastěji vybírají jenom ty, které se jim nejvíce líbí (88%), pak vybírají ty, na kterých jsou sami (6%) a uvádí také, že nekontrolují, jaké fotografie na internet dávají (6%). Pro skupinu žáků B je při výběru fotografií na internet nejdůležitější, jak moc se jim fotografie líbí (67%), popřípadě příliš nekontrolují, jaké fotografie umísťují (33%). Třetí skupina žáků C uvádí, že na internet nejčastěji dávají fotografie, které se jim líbí nejvíce (67%), případně fotografie vůbec nekontrolují (33%) a každý si s nimi může dělat, co chce (tabulka 24, graf 22). Výzkumné šetření zde zjistilo statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0061*).

Tabulka 24: Výběr fotografií při umístování na internet

Fotografie na internetu:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnost		Relativní četnost	
vybereš jenom ty, které se ti nejvíc líbí	140	88%	40	67%	20	67%
vybereš jenom ty, na kterých jsi sám	10	6%	0	0%	0	0%
nekontroluju je a každý si s nimi může dělat cokoli (stáhnout, přemístit, poslat komukoliv jinému atd.)	10	6%	20	33%	10	33%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

Graf 22: Výběr fotografií při umístování na internet

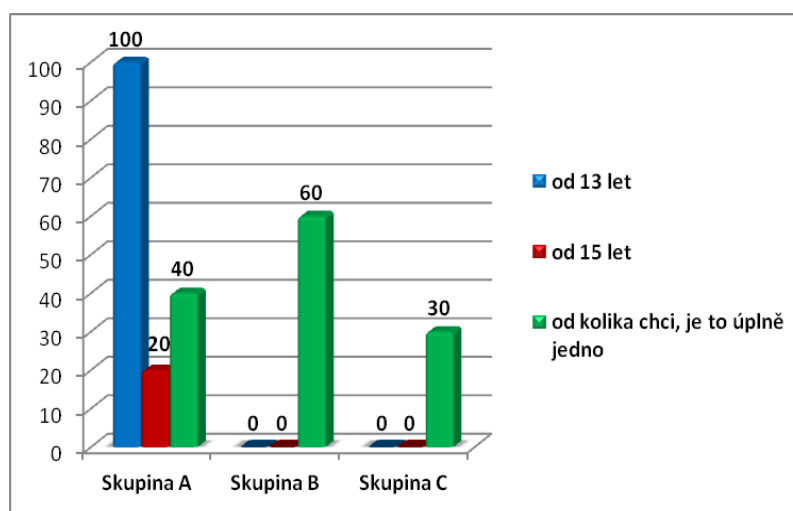
Otázka 8: Od kolika let můžeš používat facebook, lide.cz, libimseti.cz atd.?

Z výzkumného šetření vyplývá (tabulka 25, graf 23), že skupina žáků A se správně domnívá, že sociální síť jako např. Facebook, Lidé, Libimseti aj. mohou používat od 13 let (62%), někteří uvádějí, že na věku nezáleží a mohou tyto sociální sítě používat, od kolika let chtějí (25%), případně je lze používat od 15 let (13%). Druhá skupina žáků je 100% (60) přesvědčena, že sociální sítě mohou používat neohledně na to, kolik jim je let. Stejný názor, jaký uvádí skupina žáků B, zastává v plném počtu (30) také skupina žáků C. Výzkumným šetřením byl zjištěn statisticky významný rozdíl (*p*- hodnota 0,0004).

Tabulka 25: Věková hranice pro používání sociálních sítí

Věková hranice pro používání sociálních sítí:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
od 13 let	100	62%	0	0%	0	0%
od 15 let	20	13%	0	0%	0	0%
od kolika chci, je to úplně jedno	40	25%	60	100%	30	100%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

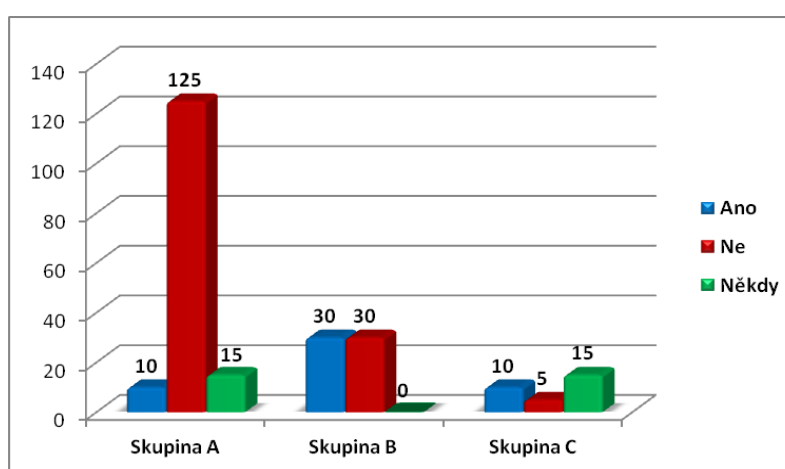
Graf 23: Věková hranice pro používání sociálních sítí

Otázka 9: Pišeš na internetu např., kam jedeš na dovolenou, kam chodíš do kroužků?

Výzkumné šetření ukázalo (tabulka 26, graf 24), že skupina žáků A na internet nezveřejňuje, kam jedou na dovolenou nebo jaké navštěvují kroužky (83%), dále 10% žáků tyto informace zveřejňuje pouze někdy a 7% žáků uvedlo, že je naopak zveřejňují. Druhá skupina žáků B je rozdělena na polovinu, 50% tyto údaje zveřejňuje a 50% udává, že nikoli. Třetí skupina žáků C uvádí, že údaje zveřejňuje jenom někdy (50%), 33% je zveřejňuje a 17% je nesděljuje. Výzkumné šetření zjistilo statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,1772*).

Tabulka 26: Sdělování informací na internetu

Sdělování informací na internetu:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
ano	10	7%	30	50%	10	33%
ne	125	83%	30	50%	5	17%
někdy	15	10%	0	0%	15	50%
Celkem:	150	100%	60	100%	30	100%

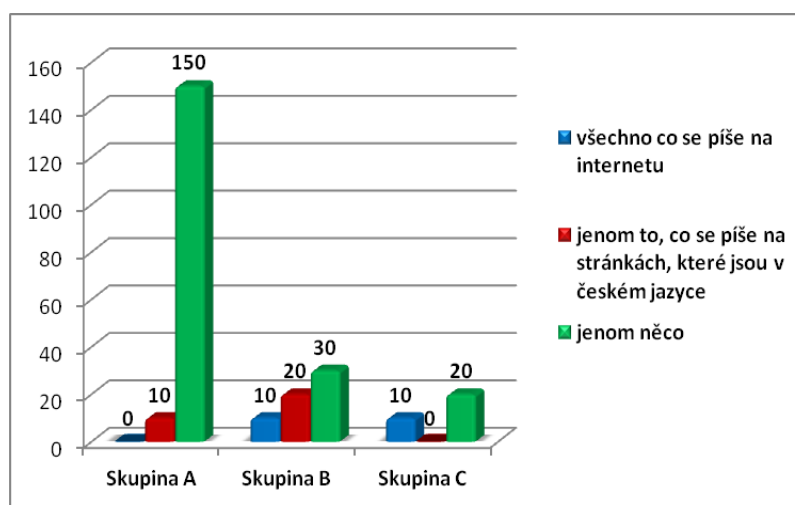
Graf 24: Sdělování informací na internetu

Otázka 10: Pravdivé je

Z výzkumného šetření vyplynulo (tabulka 27, graf 25), že skupina žáků A pokládá za pravdivé jenom něco, co je zveřejňováno na internetu (94%), anebo jenom to, co se píše na stránkách, které jsou v českém jazyce (6%). Druhá skupina žáků B uvádí, že pravdivé je jenom něco nebo to co se píše v českém jazyce (33%) a 17% žáků uvádí, že pravdivé je všechno co se píše na internetu. Třetí skupina žáků C také pokládá za pravdivé jenom něco (67%), ale naproti tomu 33% uvádí, že je pravdivé všechno. Nebyl zde zjištěn statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0324*).

Tabulka 27: Pravdivost informací na internetu

Pravdivé je:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
všechno co se píše na internetu	0	0%	10	17%	10	33%
jenom to, co se píše na stránkách, které jsou v českém jazyce	10	6%	20	33%	0	0%
jenom něco	150	94%	30	50%	20	67%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

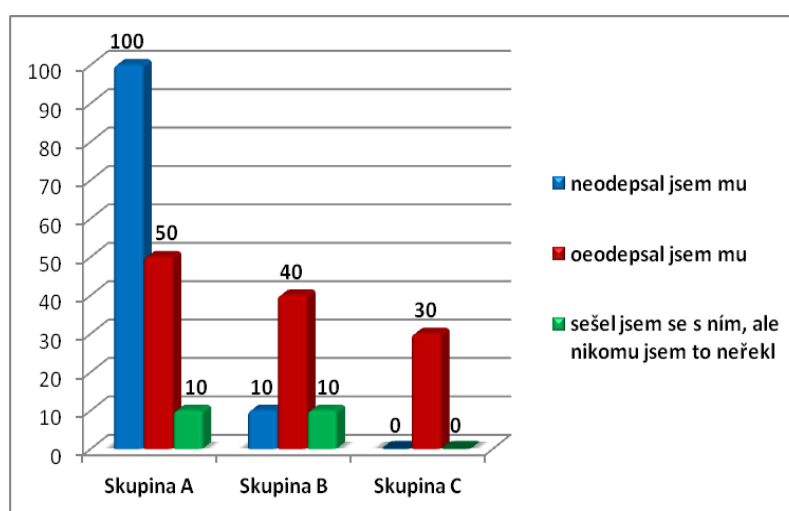
Graf 25: Pravdivost informací na internetu

Otázka 11: Když ti napsal na internetu nebo mobilu někdo cizí

Z výzkumného šetření je patrné (tabulka 28, graf 26), že skupina žáků A, pokud by je kontaktovala cizí osoba na internetu nebo mobilním zařízením, tak by dotyčné osobě neodepsala (63%), odepsalo by 31% žáků a dokonce 6% žáků by se s touto osobou osobně setkala a nikomu by o setkání neřeklo. Druhá skupina žáků B uvádí, že by této osobě odepsalo (67%), osobně by se s ní setkala 17% žáků a 16% by dotyčnému vůbec neodepsalo. Třetí skupina žáků C uvádí, že 100% (30) této osobě pouze odepsalo. Výzkumné šetření zde zjistilo statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0143*).

Tabulka 28: Kontaktování cizí osobou

Kontaktování cizí osobou:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
neodepsal jsem mu	100	63%	10	16%	0	0%
odepsal jsem mu	50	31%	40	67%	30	100%
sešel jsem se s ním, ale nikomu jsem to neřekl	10	6%	10	17%	0	0%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

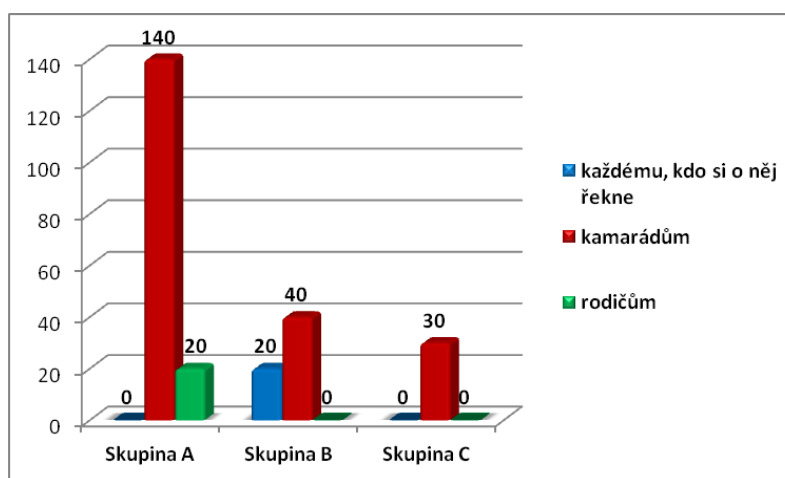
Graf 26: Kontaktování cizí osobou

Otázka 12: Své telefonní číslo dáš

Z výzkumu bylo zjištěno (tabulka 29, graf 27), že skupina žáků A by své telefonní číslo poskytla pouze kamarádům (87%) a rodičům (13%). Druhá skupina žáků B by své telefonní číslo dala kamarádům (67%), ale 33% žáků by ho dalo každému, kdo by si o něj řekl. Třetí skupina žáků by své telefonní číslo poskytla pouze svým kamarádům (100%). Není zde patrný statisticky významný rozdíl (*p*- hodnota 0,5099).

Tabulka 29: Poskytování telefonního čísla

Poskytování telefonního čísla:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
každému, kdo si o něj řekne	0	0%	20	33%	0	0%
kamarádům	140	87%	40	67%	30	100%
rodičům	20	13%	0	0%	0	0%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

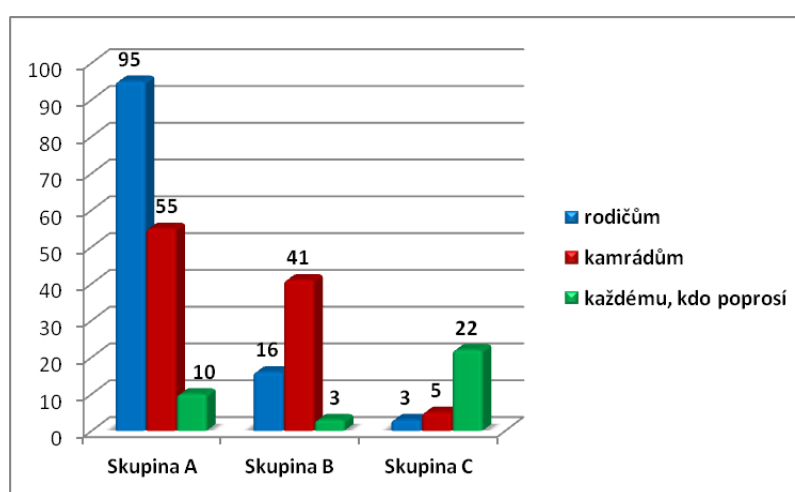
Graf 27: Poskytování telefonního čísla

Otázka 13: Komu půjčíš svůj mobil?

Z výzkumného šetření bylo zjištěno (tabulka 30, graf 28), že skupina žáků A by nejčastěji své mobilní zařízení půjčila rodičům (50%), kamarádům (30%) a 6% žáků uvádí, že by ho půjčili každému, kdo by je o to poprosil. Druhá skupina žáků B by svůj mobilní telefon půjčilo nejčastěji kamarádům (68%), dále rodičům (27%) a 5% by ho půjčilo každému, kdo by o něj poprosil. Třetí skupina žáků C uvádí, že by neměla problém půjčit svůj mobilní telefon každému, když by je o něj požádal ((73%), pouze kamarádům by ho půjčilo 17% žáků a 10% by ho svěřilo jenom rodičům. Na základě *p-hodnoty 0,1068* nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 30: Poskytování mobilního zařízení

Poskytování mobilního zařízení:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
rodičům	95	50%	16	27%	3	10%
kamarádům	55	34%	41	68%	5	17%
každému, kdo poprosí	10	6%	3	5%	22	73%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

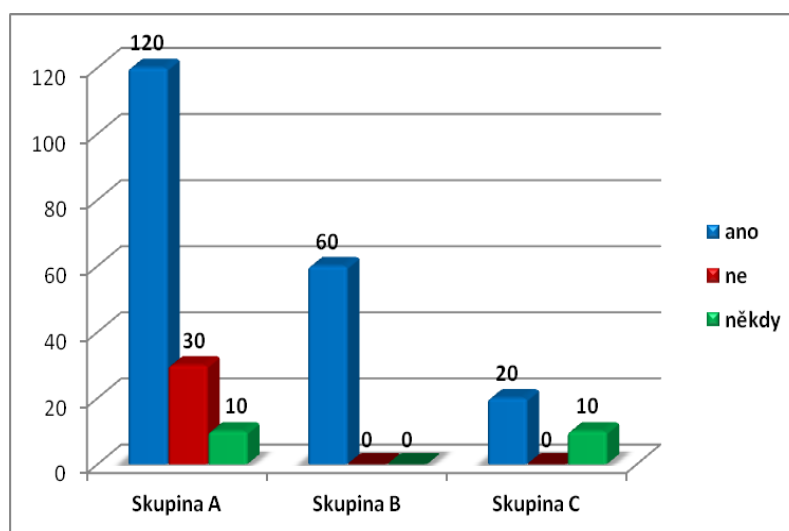
Graf 28: Poskytování mobilního zařízení

Otázka 14: Stahuješ si do mobilu obrázky, písničky atd.?

Z výzkumného šetření je patrné (tabulka 31, graf 29), že skupina žáků A si do mobilních zařízení stahuje obrázky, písničky atd., 19% těchto žáků si je nestahuje a 6% uvedlo, že stahuje, ale jenom někdy. Druhá skupina žáků B bez rozdílů uvedla (100%), že si do mobilních telefonů stahuje písničky, obrázky atd. Třetí skupina žáků C si do mobilních telefonů stahuje písničky, obrázky atd. (67%) a 33% žáků zmínilo, že sice stahuje, ale jenom někdy. Na základě *p-hodnoty 0,0365* byl zjištěn statisticky významný rozdíl.

Tabulka 31: Stahování do mobilního zařízení

Stahování obrázků, písniček atd.:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
ano	120	75%	60	100%	20	67%
ne	30	19%	0	0%	0	0%
někdy	10	6%	0	0%	10	33%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

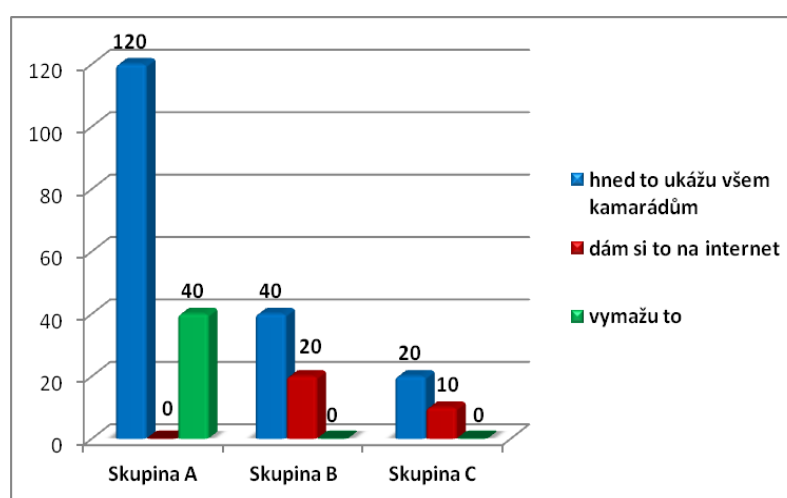
Graf 29: Stahování do mobilního zařízení

Otázka 15: Co uděláš s obrázkem nebo s videem, které máš v mobilu?

Z výzkumného šetření jsme zjistili (tabulka 32, graf 30), že skupina žáků A by všem kamarádům hned ukázala obrázek či video, které mají v mobilním zařízení (75%), naopak 25% těchto žáků by takovýto obsah ze svého mobilního telefonu vymazalo. Druhá skupina žáků B, uvádí, že by pořízené obrázky či videa také hned ukázala všem kamarádům (67%) a 33% žáků by to zveřejnilo na internetu. Třetí skupina žáků C ve stejném procentuálním zastoupení, jako skupina B uvedla, že by obrázky nebo videa ve svém mobilním zařízení ukázala svým kamarádům, případně je zveřejnila na internetu. Není zde statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0738*).

Tabulka 32: Šíření obrázků, videí atd.

Šíření obrázků, videí atd.:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
hned to ukážu všem kamarádům	120	75%	40	67%	20	67%
dám si to na internet	0	0%	20	33%	10	33%
vymažu to	40	25%	0	0%	0	0%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

Graf 30: Šíření obrázků, videí atd.

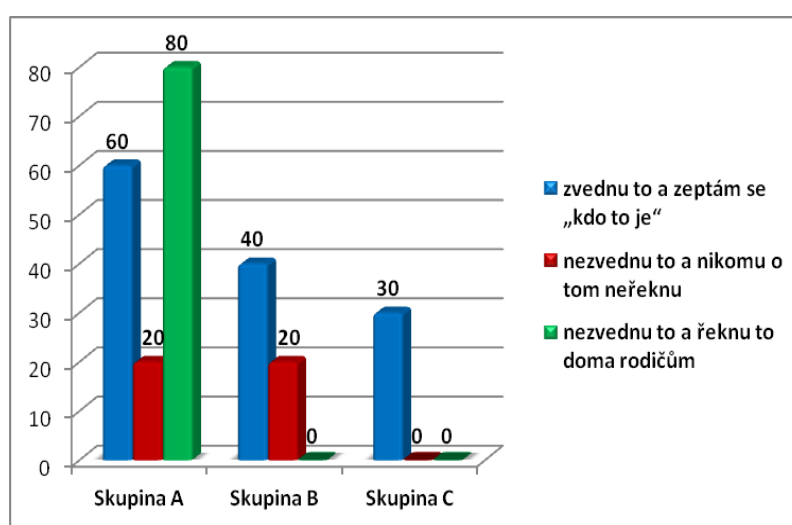
Otázka 16: Co uděláš, když ti volá na mobil číslo, které neznáš?

Z výsledků je patrné (tabulka 33, graf 31), že skupina žáků A by nejčastěji při kontaktování cizím telefonním číslem tento hovor nezvedla a řekla by o tom doma rodičům (50%) nebo by to zvedli a zeptali by se „kdo to je“ (37%) a 13% žáků by to nezvedlo a nikomu o tom neřeklo. Skupina žáků B uvedla, že by v této situaci nejčastěji hovor přijala a zeptala se, kdo jim volá (67%) a 33% těchto žáků zmínilo, že by hovor nezvedla a nikomu by o tom také neřekla. Třetí skupina žáků C, uvedla, že by hovor zásadně zvedla a zeptala se „kdo to je“ (100%). Výzkumná studie zde poukazuje na statisticky významný rozdíl (*p-hodnota 0,0028*).

Tabulka 33: Kontaktování neznámým telefonním číslem

Kontaktování neznámým telefonním číslem.:	Skupina A		Skupina B		Skupina C	
	Absolutní četnost		Absolutní četnost		Absolutní četnost	
	Relativní četnost		Relativní četnosti		Relativní četnosti	
zvednu to a zeptám se „kdo to je“	60	37%	40	67%	30	100%
nezvednu to a nikomu o tom neřeknu	20	13%	20	33%	0	0%
nezvednu to a řeknu to doma rodičům	80	50%	0	0%	0	0%
Celkem:	160	100%	60	100%	30	100%

Graf 31: Kontaktování neznámým telefonním číslem

6.3 Verifikace hypotéz

H₁₀: Mezi způsoby prevence a chováním žáků na internetu neexistuje vztah.

H_{1A}: Mezi způsoby prevence a chováním žáků na internetu existuje vztah.

Výsledky získané dotazníkovým šetřením byly převedeny do kontingenční tabulky. Následně bylo ze zjištěných dat vypočítáno testové kritérium. Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2=20,945$ byla porovnána s kritickou hodnotou uvedenou ve statistických tabulkách. V tomto případě byla zvolena hladina významnosti 0,05 a stupeň volnosti 14. Vypočítaná hodnota testového kritéria je podstatně nižší než kritická hodnota

$\chi^2_{0,05}(14)=23,685$, z uvedeného vyplývá následující závěr: **Přijímáme nulovou hypotézu a odmítáme alternativní hypotézu.**

$2H_0$: Mezi způsoby prevence a používáním mobilního zařízení u žáků neexistuje vztah.

$2H_A$: Mezi způsoby prevence a používáním mobilního zařízení u žáků existuje vztah.

Výsledky získané dotazníkovým šetřením byly převedeny do kontingenční tabulky. Následně bylo ze zjištěných dat vypočítáno testové kritérium. Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2=30,218$ byla porovnána s kritickou hodnotou uvedenou ve statistických tabulkách. V tomto případě byla zvolena hladina významnosti 0,05 a stupeň volnosti 14. Vypočítaná hodnota testového kritéria je podstatně vyšší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(14)=23,685$, z uvedeného vyplývá následující závěr: **Odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.**

7 INTERPRETACE DAT

V následující kapitole interpretace dat se orientujeme na celkové zhodnocení praktické části diplomové práce s aspektem přikládaným na stanovené hypotézy a jejich statistické ověření. Jako první se zaměříme na splnění cílů, které jsme si zvolili na začátku empirické části diplomové práce. Primární cíl empirické oblasti navazoval na strukturu teoretické části, přičemž jsme se zaměřili na zkoumání konkrétních způsobů, respektive, jednotlivých forem a metod, preventivních aktivit prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd na základních školách v Jihomoravském kraji. Dále jsme se zaměřili na spolupráci školních metodiků prevence při prevenci kyberšikany a v neposlední řadě nás zajímalo, jaké preventivní aktivity považují tito metodikové za nejdůležitější při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol. Statistickou analýzu dat tohoto *primárního cíle* nalezneme ve výzkumné oblasti č. 1. Jednalo se o výzkumný problém popisného charakteru, který byl zkoumán a analyzován prostřednictvím popisné statistiky, doplněné o test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a grafické vyjádření v podobě výsečových a sloupcových grafů. Konkrétně jsme zjistili, že školní metodikové prevence skupiny 1, 2 a 3 popisují stav preventivní činnosti na základních školách následovně.

Nejčastěji využívané **způsoby prevence kyberšikany** u žáků 4. a 5. tříd základní školy byly zkoumány za pomoci dotazníkového šetření, popisné statistiky doplněné o test nezávislosti- chí kvadrát pro kontingenční tabulku. V tomto výzkumném segmentu bylo zkoumáno 40 školních metodiků prevence skupiny 1, 27 metodiků skupiny 2 a 35 metodiků skupiny 3. Konkrétně byly zjištěny od těchto metodiků následující poznatky.

Metodikové prevence skupiny 1 mají na škole stanovena pro žáky omezení či pravidla při používání internetu. Konkrétně se nejčastěji jedná o přítomnost učitele v učebně, kde žáci využívají internet, využívání internetu žáky pouze ke studijním účelům, využívání internetu žáky v přesně stanovený čas. Nejčastější preventivní aktivity, které jsou řešeny v rámci školy, týkající se kyberšikany jsou akční plán školy pro boj proti kyberšikaně, začlenění prevence kyberšikany do Minimálního preventivního programu, ukotvení pravidel používání mobilních zařízení a internetu ve školním řádu, spolupráce s odborníky a specializovanými organizacemi a pravidelný monitoring třídních vztahů. Většina těchto metodiků také uvedla, že jako další způsob prevence, který využívají v boji proti kyberšikaně je účast

na různých projektech prevence kyberšikany. Dále také převážná část metodiků mají na škole přesně stanovena pravidla či doporučení jak postupovat při této prevenci. Konkrétně se nejčastěji jedná o Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Školní preventivní program, MPP, Strategii prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a Strategii prevence kriminality. Dále metodikové uvádějí, že prevence kyberšikany je nejčastěji řešena na jejich škole v rámci školní výuky nebo v rámci třídnických hodin a externím přednášejícím. Nejčastěji využívanými formami prevence kyberšikany jsou u těchto metodiků edukace žáků a pedagogického sboru, netiketa, preventivní programy či projekty, spolupráce s třídními učiteli, multimediální výchova a spolupráce s dalšími odborníky, jako např. školní psycholog aj. Jako nejčastější metody prevence uvádějí besedy, depistážní dotazníky, přednášky, videoprojekci, tvorba informačních či osvětových plakátů a nástěnek, rozhovory se žáky, prezentace virálních klipů a tvorba pravidel a doporučení pro bezpečné užívání internetu.

Metodikové prevence skupiny 2 mají také na škole pro žáky stanovena omezení či pravidla používání internetu, nejčastěji se jedná o zákaz přístupu na sociální sítě a server YouTube a využívání internetu v přesně stanovený čas. Preventivní aktivity, které jsou nejčastěji řešeny v rámci školy, týkající se kyberšikany jsou akční plán školy pro boj proti kyberšikaně, sledování třídních a školních internetových stránek, pravidelný monitoring třídních vztahů a ukotvení pravidel používání mobilních zařízení a internetu ve školním řádu. Také tato skupina metodiků uvádí, že se účastní v rámci této prevence v různých projektech prevence kyberšikany. Dále uvádějí, že mají ve škole přesně stanovena pravidla či doporučení, jak postupovat při této prevenci. Konkrétně se jedná o Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Školní preventivní program, MPP a Strategii prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Metodikové dále uvádějí, že nejčastěji je prevence kyberšikany na jejich škole řešena externím přednášejícím nebo v rámci třídnických hodin. Nejčastěji používané formy prevence těmito metodiky jsou preventivní programy či projekty, podporovat pozitivní klima školy a prosociální chování mezi žáky, edukace žáků a prožitková prevence. Mezi nejčastěji aplikované metody patří u těchto metodiků rozhovory se žáky, pořádání soutěží, přednášky a hraní divadla.

Metodikové prevence skupiny 3 také uvádějí, že i na jejich škole mají pro žáky stanovena omezení či pravidla při používání internetu, např. využívání internetu žáky v přesně stanovený čas, přítomnost učitele v učebně, kde žáci využívají internet a zákaz přístupu na sociální sítě a server YouTube. Preventivní aktivity, které jsou nejčastěji využívány k prevenci kyberšikany těmito metodiky jsou akční plán školy pro boj proti kyberšikaně, začlenění prevence kyberšikany do MPP, spolupráce s odborníky a specializovanými organizacemi, ukotvení pravidel používání mobilních zařízení a internetu ve školním řádu a sledování třídních a školních internetových stránek. Také tato skupina metodiků uvádí, že se v rámci zajišťování této prevence účastní různých projektů prevence kyberšikany. U této skupiny 3 bylo zjištěno, že mají přesně stanovena pravidla či doporučení, jak postupovat při prevenci kyberšikany, podobně jako u skupiny 1 a 2. Jedná se konkrétně o Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Školní preventivní program, MPP a Strategii prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Nejčastěji je prevence kyberšikany těmito metodiky řešena v rámci třídnických hodin nebo za pomoci externího přednášejícího. Formy, které nejčastěji využívají, k této prevenci jsou edukace žáků, spolupráce s třídními učiteli, preventivní programy či projekty, spolupráce s odborníky, jako je např. školní psycholog, spolupráce s rodiči a se specializovanými organizacemi jako např. PPP a SPC. Metody, které nejčastěji používají tyto metodikové k prevenci kyberšikany jsou besedy, videoprojekce, rozhovory se žáky, blokování závadného obsahu, tvorba informačních či osvětových nástěnek a plakátů, přednášky, depistážní dotazníky a tvorba pravidel a doporučení pro bezpečné užívání internetu.

Spolupráce školních metodiků prevence při zajišťování prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji byla zkoumána za pomoci dotazníkového šetření, popisné statistiky doplněné o test nezávislosti- chí kvadrát pro kontingenční tabulku. V tomto výzkumném segmentu jsme se zaměřili také na 40 školních metodiků prevence skupiny 1, 27 metodiků skupiny 2 a 35 metodiků skupiny 3. Konkrétně byly zjištěny od těchto metodiků následující informace.

Metodikové prevence skupiny 1 uvádějí, že na prvním místě při této prevenci spolupracují přímo se samotnými žáky, pedagogy školy, výchovnými poradci, vedením školy, s rodiči

žáků a se školním psychologem. Velmi častá spolupráce je také s MŠMT, s Krajem a obcemi, krajským školním koordinátorem prevence, výchovným poradcem, třídními učiteli, s PPP, s Nízkoprahovým centrem pro děti a mládež a v neposlední řadě také s Policií ČR. V rámci spolupráce s rodiči žáků metodikové uvedli, že tato spolupráce je uskutečňována nejčastěji prostřednictvím zaslání informací týkajících se kyberšikany (např. leták apod.) těmto rodičům v písemné podobě.

Metodikové prevence skupiny 2 nejčastěji spolupracují při zajišťování této prevence s pedagogy školy, s žáky, s vedením školy, třídními učiteli, výchovnými poradci, dětskými psychiatry, s MŠMT, s Krajem a obcemi, s krajským školním koordinátorem prevence a také s Nízkoprahovým centrem pro děti a mládež a s Domy dětí a mládeže. U této skupiny metodiků bylo zjištěno, že spolupráce s rodiči je naopak uskutečňovaná prostřednictvím pravidelných setkání s těmito rodiči.

Metodikové prevence skupiny 3 uvedli, že nejčastěji využívají spolupráci při této prevenci s žáky, s pedagogy školy, třídními učiteli, vedením školy, výchovnými poradci, školními psychology a s rodiči žáků. Metodikové této skupiny uvedli, že v rámci spolupráce s rodiči žáků uplatňují nejčastěji písemné informování rodičů pomocí např. letáků atd.

Preventivní aktivity považované za nejdůležitější při prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji byly zkoumány také za pomoci dotazníkového šetření, popisné statistiky doplněné o test nezávislosti- chí kvadrát pro kontingenční tabulku. V tomto výzkumném segmentu jsme se zaměřili opět na 40 školních metodiků prevence skupiny 1, 27 metodiků skupiny 2 a 35 metodiků skupiny 3. Konkrétně byly zjištěny od těchto metodiků následující závěry.

Metodikové prevence skupiny 1 hodnotí jako nejdůležitější preventivní aktivity jednoznačně výchovu v rodině a ve škole, vytváření povědomí o této problematice, určení odpovědné osoby za boj proti kyberšikaně, podporovat „zdravé“ klima školy a třídy a dostatek volnočasových/mimoškolních aktivit žáků.

Metodikové prevence skupiny 2 považují za nejdůležitější preventivní aktivity výchovu v rodině a ve škole, vytváření povědomí o této problematice, určení odpovědné osoby za boj proti kyberšikaně a volnočasové/mimoškolní aktivity žáků.

Metodikové prevence skupiny 3 uvádějí jako prvořadé preventivní aktivity výchovu v rodině, vytváření povědomí o této problematice a podporování kladných vztahů mezi učiteli a žáky.

Tyto charakteristiky tedy interpretovali závěry dosažené ve výzkumném šetření zjišťující způsoby prevence kyberšikany, spolupráci školních metodiků při této prevenci a preventivní aktivity, které považují tito metodikové za nejdůležitější při zajišťování prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd na základních školách v Jihomoravském kraji. Na základě výše popsané interpretace můžeme tedy konstatovat, že primárního cíle bylo dosaženo. V rámci empirické části byl dále stanoven ještě další cíl, který se zaměřoval na zkoumání vztahu mezi způsoby prevence, chováním žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji na internetu a používáním mobilních zařízení těmito žáky. Proto se následně zaměříme na výzkumnou oblast č. 2, která analyzovala výskyt těchto vztahů.

Sekundární cíl empirické části diplomové práce byl zkoumán ve výzkumné oblasti č. 2, kdy se konkrétně jednalo o níže uvedené hypotézy:

H1: Existuje vztah mezi způsoby prevence a chováním žáků na internetu?

H2: Existuje vztah mezi způsoby prevence a používáním mobilního zařízení u žáků?

Výše uvedená hypotéza H1 byla zamítnuta v rámci našeho výzkumného šetření na základě porovnání vypočítaného testového kritéria s příslušnou kritickou hodnotou, za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Hypotéza H2 byla naopak přijata také na základě porovnání vypočítaného testového kritéria s příslušnou kritickou hodnotou, za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Proto můžeme uvést následující výroky, které popisují skutečnost, jež byla zjištěna:

- Nebyl prokázán vztah mezi způsoby prevence, které využívají školní metodikové prevence při prevenci kyberšikany u žáků 4 a 5 tříd základních škol v Jihomoravském kraji a chováním těchto žáků.

- Byl zjištěn vztah mezi způsoby prevence, které využívají školní metodikové prevence při prevenci kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji a používáním mobilních zařízení u těchto žáků.

Výše uvedené skutečnosti byly zjištěny za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku u 10 školních metodiků prevence v porovnání s žáky 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji, u kterých tito metodikové vykonávají preventivní činnost. V elementární rovině tedy můžeme říci, že sekundární cíl praktické části diplomové práce byl dosažen, avšak v negativní dimenzi, je důležité podotknout, že na základě výzkumného omezení, kterým shledáváme, zkoumání těchto vztahů pouze u 10 školních metodiků prevence nebyla zjištěna dostatečná úroveň těchto vztahů, případně pozitivní vztah mezi způsoby prevence a chováním žáků na internetu.

Na základě interpretace výzkumného šetření jsme usoudili, že veškeré cíle, které jsme si stanovili v empirické části diplomové práce, byly splněny. Vytvořené výzkumné otázky, byly rovněž zodpovězeny, a to formou popisné statistiky a verifikací předpokladů formulovaných v hypotézách. Hypotéza H1 byla zamítnuta a H2 byla naopak přijata, což bylo ověřováno pomocí statistických metod, především testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. V rámci výzkumného šetření byla také stanovena výzkumná omezení, která již byla výše uvedena v interpretaci dat. V úplném závěru interpretace dat si uvedeme několik faktů, které nás podněcují k vytvoření doporučení pro praktické využití.

- Prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji je stále poměrně nedostačující.
- V současné době nadále absenteje kvalitní úroveň prevence kyberšikany v rodině těchto žáků.
- Nebyl zjištěn vztah mezi způsoby prevence kyberšikany a chováním žáků 4. a 5. tříd základních škol na internetu.
- Lze konstatovat, že existuje vztah mezi způsoby prevence a používáním mobilního zařízení u těchto žáků.

Na základě zjištěných výsledků výzkumného šetření bude níže navrženo konkrétní doporučení pro praxi. To bude zohledňovat jednak interpretaci dat z empirické části diplomové práce, ale rovněž teoretická východiska námi řešené problematiky.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAKTICKÉ VYUŽITÍ

V této kapitole se již věnujme konkrétnímu doporučení pro zvýšení úrovně prevence kybernetické šikany u žáků 4. a 5. tříd v Jihomoravském kraji. Doporučení pro praktické využití bylo zvoleno v podobě preventivního peer programu, která se zaměřuje na problematiku kyberšikany páchané na nejrozšířenější sociální síti mezi žáky jakéhokoli věku, kterou je tzv. Facebook.

8.1 Peer program: Facebook a Kyberšikana

Jedná se o krátkodobé působení na žáky základních škol, které se zaměřuje na čtvrté a páté ročníky. Program krátkodobé primární prevence se orientuje na rizikové chování na internetu, především na sociální síti Facebook a je určen pro jednu školní třídu, v našem konkrétním případě se jedná o čtvrtou nebo pátou třídu, se kterou se lektoři (nejčastěji starší studenti, např. studenti vysokých škol) setkávají většinou jednou za školní pololetí – tzn. dvě setkání za jeden školní rok.

Peer program je veden interaktivní formou, přičemž využívá řadu psychosociálních her, technik a také zážitkové pedagogiky. Prostřednictvím zážitků se těmto žákům lektor snaží předávat pozitivní životní hodnoty či postoje, pravdivé informace o nejrůznějších formách rizikového chování spojené se zneužíváním ICT a potažmo i se sociální sítí Facebook. Během celého průběhu programu pracuje lektor s tématy, jako jsou šikana a kyberšikana, zneužívání internetu a mobilních zařízení, Facebook- jeho výhody a nevýhody, kyberšikana páchaná na Facebooku, jak se chránit a bránit proti kyberšikaně a v neposlední řadě také na koho se mohou obrátit v případě ohrožení kyberšikanou.

Program je úzce zaměřen na kolektivní práci a vytváření pozitivních mezilidských vztahů – pozitivní interakce ve skupině, sebepojetí, schopnost tolerance vůči odlišnostem, umění spolupráce a komunikace s ostatními. Důraz je kladen v průběhu celého programu na posílení pozitivního a především bezpečného používání internetu, se zaměřením na sociální síti Facebook a mobilních zařízení. Obsahem jsou témata týkající se různých forem kybernetické šikany jako např. kybergrooming, sexting, stalking a kyberstalking apod.

Cíle Per programu

A/ Zvyšovat celkové povědomí žáků o problematice kybernetické šikany, zneužívání ICT a Facebooku.

B/ Eliminovat projevy rizikového chování na ICT a potažmo i Facebooku.

C/ Výchova žáků k bezpečnému používání internetu, sociálních sítí (Facebook) a mobilních zařízení.

D/ Rozvoj osobnosti a podpora při utváření žebříčku životních hodnot, který nebude obsahovat pozitivní postoje k rizikovému chování na internetu a sociální síti Facebook a rizikovému používání mobilních zařízení.

Cíle Peer programu- dílčí

E/ Vyhledávání rizikových skupin žáků ve školním prostředí, kde působí Peer program.

F/ Posilování pozitivních třídních vztahů a vzájemná společenská tolerance.

G/ Budování a posilování schopnosti samostatného rozhodování a vědomí vlastní zodpovědnosti ke svému životu a následně i k cele společnosti.

H/ Podávání objektivních informací.

E/ Návuk dovedností, které vedou k rozvoji zdravé osobnosti.

Cílová skupina

Primární cílovou skupinou jsou:

- žáci základních škol
- školní metodici prevence
- třídní učitele

Sekundární cílovou skupinou jsou:

- ředitelé škol
- rodiče žáků
- veřejnost (odborná i laická)

Metody práce

Odbornost- se třídou pracuje vždy minimálně dvojice odborně vyškolených lektorů. Lektorů jsou metodicky vedeni a pracují tedy pod supervizi. Práce je uskutečněna vždy pouze s jednou školní třídou (nedoporučujeme slučování tříd), za aktivní účasti také třídního učitel

tele, který je po celou dobu aktivně začleňován do programu a vzájemně si s lektory poskytují důležité informace o daném kolektivu a také případná doporučení pro návaznou práci s ním.

Komplexnost- program se orientuje na danou problematiku komplexně (Kyberšikana, kybergrooming, sexting, stalking, kyberstalking apod.).

Flexibilita- tematické zaměření setkání, je možné flexibilně měnit vzhledem ke konkrétním požadavkům a potřebám dané třídy. Téma je možné změnit buď před konáním programu na základě dohody s třídním učitelem, školním metodikem prevence případně se bude tato změna odvíjet od aktuálních potřeb žáků přímo během jeho průběhu.

Interaktivita- program je vytvořen na aktivním zapojení celé cílové skupiny, s žáky se pracuje nejčastěji v terapeutickém kruhu. Program využívá vrstevnickou interakci, učí a posiluje základní komunikační dovednosti. Využívány jsou v průběhu programu techniky primární prevence, které zahrnují prvky sociální pedagogiky, zážitkové pedagogiky, skupinové práce apod. Program dále podporuje u žáků sebevědomí, asertivní chování, zdravé sebepojetí, pozitivní lidské hodnoty apod. Prostředek, který program využívá je nácvik psychosociálních dovedností např. za pomoci modelových situací a diskuse.

Návaznost- v případě objevení problematické situace v životě žáka nebo problematické situace ve škole, kterou není lektor kompetentní řešit, předává veškeré potřebné informace třídnímu učiteli, školnímu metodikovi prevence aj. osobám, či zařízením, která jsou kompetentní takovouto situaci řešit. Návaznost je vyjádřena také přizpůsobením se danému prostředí konkrétní školy, ve které je program uskutečňován, přičemž samotný program navazuje na tzv. Úvodní zhodnocení prostředí.

Struktura bloku

Jedno přímé setkání, se žáky v programu se nazývá „blok“. Konkrétní podoba bloku je následující:

- 1 blok má většinou délku 2 vyučovací hodiny
- přestávky mezi jednotlivými hodinami bloku se dodržují podle standardního školního plánu nebo podle potřeby účastníků či programu

- je možné v případě potřeby pracovat i přes přestávku (např. v rámci některých her a technik) a přestávka se může stanovit individuálně po domluvě s žáky

1. hodina – úvod a hlavní téma: Představení lektorů, stanovení společných pravidel (např. neskákat si navzájem do řeči atd.), podrobnější představení programu (v případě, že jde o první setkání se třídou- proč jsme tady, o čem se budeme bavit atd.), vytvoření jmenovek a představení žáků, seznámení s tématem daného setkání, hra sloužící k seznámení a k navození důvěrnější a příjemnější atmosféry. Následuje hlavní téma- Probírání hlavního tématu pomocí nejrůznějších metod práce (hry, modelové situace, beseda, diskuse, videoprojekce, hraní divadla apod.).

2. hodina – závěr: Pozvolné dokončení hlavního tématu s objasněním důvodu, proč bylo uskutečněno a jaký by měl být výsledek/výstup. Podle potřeby a dostatečného časového prostoru lze zařadit na závěr krátkou hru nebo techniku (podstatné např. pro uvolnění situace po náročném hlavním tématu). V samotném závěru celého bloku je dle časových možností zařazena hra či technika zaměřená na ukončení setkání (tzv. závěrečná nebo hladící technika), následně vždy ještě probíhá zpětná vazba od účastníků bloku (lektorů, žáků, třídního učitele). Na úplný závěr celého programu je vždy ponechán prostor na zodpovězení veškerých dotazů.

ZÁVĚR

Motivací pro výběr tohoto tématu pro tuto diplomovou práci byla souvislá praxe a následně dlouhodobá dobrovolnická činnost v dětském domově. Dále nás také inspiroval fenomén kyberšikany, který se začal více rozšiřovat s velkým rozvojem informačních a komunikačních technologií jako jsou mobilní telefony, internet atd. Nejen běžní uživatelé internetu, ale hlavně děti jsou tak ohroženi i z bezpečí domova tímto sociálně patologickým jevem. Bohužel většina z nich díky nepřiměřenému trávení volného času u PC nepocítuje potřebu plnit si své životní plány a vize i v reálném světě. Ze skutečného světa unikají do virtuální reality, která pro ně představuje „bezpečný svět“ a ještě jim navíc zajišťuje anonymitu při komunikaci, která je v běžném životě prakticky nemožná. Řešení tak závažného problému jakým je právě kyberšikana, může spočívat v účinné prevenci, která je klíčovým tématem diplomové práce. Teoretická část nám předkládá informace o kyberšikaně, které jsou stěžejní pro pochopení dané problematiky. Popisujeme zde charakteristické rysy, konkrétní typy, specifické projevy kyberšikany, ale také typy kyberagresorů a obětí kyberšikany. Dále se zaměřujeme na jednotlivá rizika užívání internetu, popřípadě, díky kterým službám hrozí nebezpečí kybernetické šikany. Krátce se věnujeme také období mladšího školního věku a vzniku puberty, kdy se stává jedinec nejzranitelnějším vůči tomuto sociálně patologickému jevu. V neposlední řadě se podrobněji věnujeme prevenci kyberšikany u žáků mladšího školního věku nejen ve škole, ale i v rodině, legislativnímu ukotvení kyberšikany a pracovní náplni školního metodika prevence.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjištění současného stavu preventivní činnosti a zmapování konkrétních preventivních opatření kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd na vybraných základních školách v Jihomoravském kraji a zjistit vztah mezi způsoby prevence, chováním žáků na internetu a používáním mobilních zařízení těmito žáky. K naplnění zvolených cílů využijeme veškerých informací, které nám budou sděleny jednotlivými respondenty a poznatky získané studiem odborné literatury uvedené v teoretické části.

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno několik nedostatků v oblasti prevence kyberšikany u žáků 4. a 5. tříd základních škol v Jihomoravském kraji. V první řadě je to nedostatečná prevence kyberšikany v rodině. Dalším meritorním problémem je skromná spolupráce těchto základních škol s dalšími organizacemi a s rodiči žáků, ale také nedostatečná úroveň preventivních programů. Dále nebyl zjištěn vztah mezi způsoby prevence a chováním žáků na inter-

netu, ale naopak byl prokázán vztah mezi způsoby prevence a používáním mobilního zařízení u těchto žáků.

Dle našeho názoru je práce přínosná především v poskytnutí nového pohledu na danou problematiku. Utrzuje nás v tom i fakt, že doposud bylo zrealizováno mnoho výzkumů, které se týkají problematiky kyberšikany na vysokých, středních školách dokonce i na 2. stupni základních škol, ale stále chybí prozkoumání tohoto ožehavého tématu u žáků 1. stupně základních škol. Jako další přínos tedy shledávám v předložení určitého vodítka při zajišťování prevence kybernetické šikany u žáků na tomto vzdělávacím stupni a v poskytnutí doporučení pro praktické využití v podobě peer programu. Doufáme, že tato práce pomůže zkvalitnit prevenci kyberšikany a usnadní tak boj proti tomuto celospolečenskému problému, který se stává v dnešní době více než alarmujícím.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. *Anti-bullying Alliance* [online], © 2002. Londýn: NSCPCC [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.anti-bullyingalliance.org.uk/home.aspx>
2. BERSON, Ilene R. Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth [online]. USA: University of South Florida. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.cs.auckland.ac.nz/~john/NetSafe/I.Berson.pdf>
3. ČERNÁ, Alena, 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-210-6374-7.
4. *Česká asociace školních metodiků prevence* [online], © 2004. Prostějov: ČASMP [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.casmp.cz/cile.htm>
5. ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2013 – 2014a. Metodický pokyn MŠMT č. j. 22294/2013-1 k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>
6. ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2013 – 2014b. Vyhláška MŠMT č. 116/2011 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vvyhlaska-c-116-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlaska-c-72-2005-sb>
7. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník a o změně a doplnění dalších zákonů (Zákon trestní zákoník). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354- 464. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=40/2009&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
8. *E- bezpečí* [online], © 2008- 2014. Olomouc: Centrum PRVoK PdF, Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://e-bezpeci.cz/>
9. FILECCIA, Marco a kol., 2010. *Jak zvládnout kyberšikanu: Doplnkový výukový modul k metodice Knowhow pro mladé surfaře*. Praha: Online Safety Institute.
10. HARTLOVÁ, L, 2010. *Kyberšikana* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/wpl5ah/96331148528384.pdf>>

11. CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
12. KOLÁŘ, Michal, 2001. *Bolest šikanování*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.
13. KOLÁŘ, Michal, 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
14. KOPECKÝ, Kamil, 2007. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-85783-78-0.
15. KOPECKÝ, Kamil, 2010. *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: Net University s.r.o. ISBN 978-80-254-7573-7.
16. KOPECKÝ, Kamil, 2013. *Rizikové chování studentů PdF UP v Olomouci v prostředí internetu*. Olomouc: Pedagogická fakulta Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. ISBN 978-80-244-3858-0.
17. KREJČÍ, Veronika, 2010. *Kyberšikana: kybernetická šikana*. Olomouc: E-Bezpečí. ISBN 978-80-254-7791-5.
18. LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
19. MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada. ISBN: 80-247-0870-1.
20. MILFAIT, René, 2008. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-320-8.
21. MINIMALIZACE ŠIKANY. Projekt MiŠ v roce 2010 [online]. © 2010 [cit. 10. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/pro-media/171>
22. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
23. MIOVSKÝ, M., 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.
24. *Národní ústav pro vzdělávání* [online], © 2011- 2014. Praha: NÚV [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vse-o-nuv/ippp-cr?highlightWords=IPPP>
25. *Nenech sebou zametat* [online], © 2014. Praha: Nenech sebou zametat [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.nenechsebouzametat.cz/>

26. *Občanské sdružení R-Ego*. [online], © 2017- 2012. Slavičín: Poradenské centrum R- Ego [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: [http://www.nuv.cz/vse-o-nuv/ippp-cr?highlightWords=IPPPProgramy specifické primární prevence 2010/2011](http://www.nuv.cz/vse-o-nuv/ippp-cr?highlightWords=IPPPProgramy%20specifick%C3%A9%20prim%C3%A1rn%C3%AD%20prevence%202010/2011). Slavičín
27. OBST, O., 2006. *Manažerské minimum pro učitele*. Olomouc: Pedagogická fakulta. ISBN 80-244-1359-0.
28. PETERKOVÁ, Michaela. Období dospívání- pubescence. In: psychotesty.psyx [online]. ©2008-2012 [cit. 2011-11-20]. Dostupné z: <http://www.psychotesty.psyx.cz/texty/obdobi-dospivani-pubescence.htm>
29. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A., 2003. *Prevence sociálně patologických Jevů: Manuál praxe*. Vyd. 3. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s. ISBN 80-86568-04-0.
30. *Policie ČR* [online], © 2014. Praha: Policejní prezidium české republiky [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/rady-policie-cr-a-informace-o-prevenci-143872.aspx>
31. PRUNNER, Pavel, 2008. *Psychologie gamblerství aneb Sázka na štěstí*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o. ISBN 9788073800741.
32. PUNCH, Keith, F., 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.
33. QING, Li, 2012. *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives*. Calgary: Wiley-Blackwell. ISBN 978-1-4443-3376-3.
34. ROGERS, Vanessa, 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-984-2.
35. ROTTOVÁ, Nina a kol., 2009. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Člověk v tísni o.p.s. ISBN 978-80-86961-78-1.
36. SAFER INTERNET, 2008. *Rodinný balíček o internetové bezpečnosti: Krocení webu*. Brussels: InSafe. ISBN 978 90 78209 57 7.
37. *Safer internet* [online], © 2013. Praha: Národní centrum bezpečnějšího internetu [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: [http://www.saferinternet.cz./](http://www.saferinternet.cz/)
38. SAK, P., 2007. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-230-0.
39. SKOČOVSKÁ, J., 2007. *Vliv neúplné rodiny na vznik kyberšikany ve společnosti*. Brno: Institut mezioborových studií.

40. STEM/MARK [online], © 2013. Praha: STEM/MARK [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.stemmark.cz/vyzkum-je-dialog/>
41. TYŠER, J., 2006. *Školní metodik prevence*. Most: Hněvín. ISBN 80-86654-17-6.
42. Úřad pro ochranu osobních údajů [online], © 2013. Praha: Úřad pro ochranu osobních údajů [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.uoou.cz/>
43. VÁGNEROVÁ, K., BAJEROVÁ, M., 2009. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-611-7.
44. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
45. VAŇKÁTOVÁ, E., 2010. *Kyberšikana: Pedagogická a psychologická diagnostika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-254-5824-2.
46. VYKOPALOVÁ, H., 2001. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8024403374.
47. WILLARD, Nancy, 2007. *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats and Distress*. Arlington: American Psychiatric Associatio. ISBN 978-08-7822-537-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ICT	Informační a komunikační technologie
SMS	Short Message Service (služba krátkých textových zpráv)
MMS	Multimedia Messaging Service (služba multimediálních zpráv)
ČR	Česká republika
s.	strana
Atd.	A tak dále
Apod.	A podobně
Aj.	A jiné
Např.	například
z.	zákon
č.	číslo
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ŠPS	Školní preventivní strategie
MV	Ministerstvo vnitra
ŠMP	Školní metodik prevence
UP	Univerzita Palackého
PdF	Pedagogická fakulta
ZŠ	Základní škola
MPP	Minimální preventivní program
PPP	Pedagogicko psychologická poradna
SPC	Speciálně pedagogické centrum
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1: Rozdělení metodiků podle pohlaví</i>	64
<i>Graf 2: Přístupnost k internetové síti na školách</i>	65
<i>Graf 3: Četnost omezení/pravidel používání internetu</i>	66
<i>Graf 4: Preventivní aktivity</i>	67
<i>Graf 5: Účast základních škol v preventivních projektech</i>	68
<i>Graf 6: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany</i>	69
<i>Graf 7: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany</i>	70
<i>Graf 8: Řešení prevence kyberšikany</i>	71
<i>Graf 9: Formy prevence kyberšikany</i>	72
<i>Graf 10: Metody prevence kyberšikany</i>	74
<i>Graf 11: Četnost kyberšikany ve školním roce 2013/2014</i>	75
<i>Graf 12: Kyberšikana u žáků 4. a 5. tříd ZŠ</i>	76
<i>Graf 13: Řešení předcházení kyberšikany</i>	77
<i>Graf 14: Spolupráce při prevenci kyberšikany</i>	78
<i>Graf 15: Podávání informací rodičům</i>	79
<i>Graf 16: Rozdělení žáků podle pohlaví</i>	82
<i>Graf 17: Žádost o sdělení adresy, telefonního čísla atd.</i>	83
<i>Graf 18: Sdělování hesel na internet</i>	84
<i>Graf 19: Seznamování na internetu</i>	85
<i>Graf 20: Obtěžování na internetu</i>	86
<i>Graf 21: Zveřejňování na internetu</i>	87
<i>Graf 22: Výběr fotografií při umístování na internet</i>	88
<i>Graf 23: Věková hranice pro používání sociálních sítí</i>	89
<i>Graf 24: Sdělování informací na internetu</i>	90
<i>Graf 25: Pravdivost informací na internetu</i>	91
<i>Graf 26: Kontaktování cizí osobou</i>	92
<i>Graf 27: Poskytování telefonního čísla</i>	93
<i>Graf 28: Poskytování mobilního zařízení</i>	94
<i>Graf 29: Stahování do mobilního zařízení</i>	95
<i>Graf 30: Šíření obrázků, videí atd.</i>	96
<i>Graf 31: Kontaktování neznámým telefonním číslem</i>	97

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Přehled trestních činů</i>	47
<i>Tabulka 2: Struktura vzorku 1</i>	59
<i>Tabulka 3: Struktura vzorku 2</i>	60
<i>Tabulka 4: Přístupnost k internetové síti na školách</i>	64
<i>Tabulka 5: Četnost omezení/pravidel používání internetu</i>	65
<i>Tabulka 6: Preventivní aktivity</i>	67
<i>Tabulka 7: Účast základních škol v preventivních projektech</i>	68
<i>Tabulka 8: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany</i>	69
<i>Tabulka 9: Pravidla/doporučení při prevenci kyberšikany</i>	70
<i>Tabulka 10: Řešení prevence kyberšikany</i>	71
<i>Tabulka 11: Formy prevence kyberšikany</i>	72
<i>Tabulka 12: Metody prevence kyberšikany</i>	73
<i>Tabulka 13: Četnost kyberšikany ve školním roce 2013/2014</i>	74
<i>Tabulka 14: Kyberšikana u žáků 4. a 5. tříd ZŠ</i>	75
<i>Tabulka 15: Řešení předcházení kyberšikany</i>	77
<i>Tabulka 16: Spolupráce při prevenci kyberšikany</i>	78
<i>Tabulka 17: Podávání informací rodičům</i>	79
<i>Tabulka 18: Důležitost tvrzení při prevenci kyberšikany</i>	81
<i>Tabulka 19: Žádost o sdělení adresy, telefonního čísla atd.</i>	82
<i>Tabulka 20: Sdělování hesel na internet</i>	83
<i>Tabulka 21: Seznamování na internetu</i>	84
<i>Tabulka 22: Obtěžování na internetu</i>	86
<i>Tabulka 23: Zveřejňování na internetu</i>	87
<i>Tabulka 24: Výběr fotografií při umístování na internet</i>	88
<i>Tabulka 25: Věková hranice pro používání sociálních sítí</i>	89
<i>Tabulka 26: Sdělování informací na internetu</i>	90
<i>Tabulka 27: Pravdivost informací na internetu</i>	91
<i>Tabulka 28: Kontaktování cizí osobou</i>	92
<i>Tabulka 29: Poskytování telefonního čísla</i>	93
<i>Tabulka 30: Poskytování mobilního zařízení</i>	94
<i>Tabulka 31: Stahování do mobilního zařízení</i>	95

<i>Tabulka 32: Šíření obrázků, videí atd. ....</i>	96
<i>Tabulka 33: Kontaktování neznámým telefonním číslem.....</i>	97

SEZNAM PŘÍLOH

PI Dotazník pro školní metodiky prevence

PII Dotazník pro žáky

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO ŠKOLNÍ METODIKY PREVENCE

Dobrý den, jsem studentka magisterského studia Sociální pedagogiky Univerzity T. Bati ve Zlíně a ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku pro moji závěrečnou diplomovou práci na téma „*Způsoby prevence kyberšikany u žáků 1. stupně základní školy*“. Při vyplňování můžete vybrat i více možností. Dotazník je zcela **anonymní** a výsledky budou použity pouze pro tuto moji práci.

Jste: a) muž   b) žena

1. Má Vaše škola pro žáky volný přístup k počítačům s připojením k internetové síti?

a) ano   b) ne

2. Jaké má Vaše škola omezení či pravidla při používání internetu?

- a) žáci mohou využívat internet v přesně stanovený čas
- b) během práce je učitel přítomen v učebně, kde žáci využívají internet
- c) žáci smějí používat internet pouze ke studijním účelům
- d) žáci mají zakázán přístup na sociální sítě, server YouTube aj. aplikace, které zvyšují riziko kyberšikany
- e) žáci nemají omezení v používání internetu ve škole
- f) jiný způsob (*uved'te*).....

3. Jaké preventivní aktivity, jsou řešeny v rámci školy, co se týká kyberšikany?

- a) akční plán školy pro boj proti kyberšikaně
- b) ukotvení pravidel používání mobilních zařízení a internetu ve školním řádu
- c) začlenění prevence kyberšikany do MPP
- d) spolupráce s odborníky a specializovanými organizacemi aj.
- e) předávání kontaktů žákům na pomáhající pracoviště
- f) sledování třídních a školních internetových stránek
- g) pravidelný monitoring třídních vztahů
- h) aktivity podle „pracovních listů“

4. Zúčastnila se Vaše škola v některém projektu prevence kyberšikany?

a) ano   b) ne

5. Máte ve škole přesně stanoveny pravidla, jak postupovat při prevenci kyberšikany?

a) ano   b) ne

6. O jaká pravidla/doporučení se konkrétně jedná?

- a) Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních
- b) MPP (Minimální preventivní program)
- c) Školní preventivní program
- d) Strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy
- e) Národní strategií protidrogové politiky
- f) Strategií prevence kriminality

- g) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- h) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami
- i) jiné (*uved'te*) .....

7. Prevence kyberšikany je řešena?

- a) v rámci třídnických hodin
- b) v rámci školní výuky
- c) externím přednášejícím
- d) není řešena
- e) jinak (*uved'te*).....

8. Jaké formy prevence kyberšikany upřednostňujete u žáků na Vaší škole?

- a) edukace žáků
- b) edukace pedagogického sboru
- c) netiketa
- d) multimediální výchova
- e) preventivní programy/ projekty
- f) prožitková prevence
- g) pozitivní klima školy a prosociální chování mezi žáky
- h) spolupráce s třídními učiteli
- i) spolupráce s rodiči žáků
- j) spolupráce s odborníky (psycholog, aj.)
- k) spolupráce se specializovanými organizacemi (PPP, SPC aj.)
- l) jiné (*uved'te*) .....

9. Jaké metody prevence kyberšikany nejčastěji používáte u žáků na Vaší škole?

- a) přednášky
- b) besedy
- c) rozhovory s žáky
- d) depistážní dotazníky
- e) videoprojekce
- f) plakáty, nástěnky
- g) soutěže
- h) divadlo
- i) virální klipy
- j) prezentace případů (kazuistiky)
- k) pomoc vrstevníků, starších žáků při vedení programů o kyberšikaně
- l) pojem „kyberšikana“ zahrnut ve školním řádě
- m) tvorba pravidel a doporučení pro bezpečné užívání internetu
- n) blokace závadného obsahu
- o) kázeňské postihy
- p) krizový scénář/ plán postupu při odhalení kyberšikany
- q) jiné (*uved'te*) .....

10. Řešil/a jste v letošním školním roce na Vaší škole u žáků 4. a 5. tříd kyberšikanu?

- a) ano
- b) ne
- c) mám podezření

11. Zažil/a jste situaci, kdy by někdo některému z žáků ve škole nadával, urážel ho, zesměšňoval nebo ponižoval prostřednictvím SMS, MMS, e-mailu, v chatu nebo v diskusi na internetu?

- a) ano   b) ne

12. S kým řešíte předcházení těchto situací?

- a) s pedagogy školy
b) s vedením školy
c) s žáky
d) s psychologem
e) s rodiči žáků
f) s Policií ČR
g) s výchovným poradcem
h) s jinými pracovníky školy
i) s psychiatrem
j) s lékařem- pediatrem
k) s orgány péče o mládež
l) neřešil/a jsem to s nikým
m) s někým jiným (*uved'te*).....

13. S kým spolupracujete při prevenci kyberšikany u žáků nejčastěji?

- a) MŠMT
b) Kraj/ Obec
c) krajský školní koordinátor prevence
d) ředitel školy
e) třídní učitel
f) výchovný poradce
g) školní psycholog
h) rodiče žáků
i) PPP
j) SPC
k) OSPOD
l) Policie ČR
m) Nízkoprahové centrum pro děti a mládež
n) Dům dětí a mládeže
o) jiné (*uved'te*) .....

14. Jak upozorňuje škola rodiče žáků na hrozbu kyberšikany?

- a) pravidelně na setkáních s rodiči
b) rodiče obdrží písemně informace týkající se kyberšikany (např. leták, apod.)
c) neupozorňuje
d) jinak (*uved'te*).....

Na číselné ose zakroužkujte jak důležité je podle Vašeho názoru každé z níže uvedených tvrzení při prevenci kyberšikany.

Není vůbec důležité	1	2	3	4	5	Mimořádně důležité
1. výchova v rodině	1	2	3	4	5	
2. výchova ve škole	1	2	3	4	5	
3. vytvářet povědomí o problematice kyberšikany	1	2	3	4	5	
4. pravidla chování (školní řád aj.)	1	2	3	4	5	
5. určit osobu odpovědnou za boj s kyberšikanou	1	2	3	4	5	
6. pomoc zvenčí	1	2	3	4	5	
7. začlenění tématu kyberšikana do výuky	1	2	3	4	5	
8. vzdělávání pedagogického sboru	1	2	3	4	5	
9. podpora pozitivního využívání nových médií	1	2	3	4	5	
10. podporovat „zdravé“ klima školy, třídy	1	2	3	4	5	
11. posilovat prosociální chování mezi žáky	1	2	3	4	5	
12. podporovat kladné vztahy mezi učiteli a žáky	1	2	3	4	5	
13. volnočasové/ mimoškolní aktivity	1	2	3	4	5	

Děkuji za Váš čas, který jste věnoval/a vyplnění tohoto dotazníku.

Čížová Žaneta

PŘÍLOHA P2: DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

Ahoj holky a kluci, dotazník zjišťuje, jak používáš internet a mobilní telefon. Každou otázku si nejdříve pečlivě přečti a pokus se na ni odpovědět. **Dotazník je anonymní**, nepište své jméno, ani se nepodepisujte. Při vyplňování vždy zakroužkujte příslušnou odpověď nebo doplňte vlastní vyjádření.

Jsi   a) dívka   b) chlapec

1. Pokud mě na internetu někdo požádá o sdělení adresy, telefonního čísla atd.

- a) pošlu mu je teprve, až on mi pošle svoje
- b) pošlu mu je, ale poprosím, aby mi za to něco dal (např. peníze, lístky do kina, kredit na mobilní telefon atd.)
- c) nepošlu je, jde pouze o moje údaje

2. Hesla, která potřebuješ na internetu

- a) řekneš jenom svým rodičům
- b) neřekneš nikdy nikomu
- c) řekneš jenom kamarádům

3. Na internetových stránkách, kde se můžeš s někým seznámit

- a) píšeš svou váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení, kde bydlíš atd.
- b) nepíšeš svou váhu, výšku, telefonní číslo, jméno a příjmení, adresu atd.
- c) dávám si tam hodně fotografií, obrázků atd.

4. Pokud tě na internetu kdokoliv obtěžuje

- a) necháš si to pro sebe a nikomu to neřekneš, protože by se to ostatní posmívali
- b) řekneš to kamarádům, rodičům, učiteli nebo zavoláš na Linku bezpečí atd.
- c) začneš ho taky obtěžovat, protože potom toho nechá

5. Co dáváš na internet nejčastěji?

- a) fotografie svého obličeje, videa
- b) jméno, příjmení, kde bydlím, telefonní číslo atd.
- c) nedávám tam nic

6. Pokud dáváš na internet své fotografie?

- a) vybereš jenom ty, které se ti nejvíc líbí
- b) vybereš jenom ty, na kterých jsi sám
- c) nekontroluju je a každý si s nimi může dělat cokoli (stáhnout, přemístit, poslat komukoliv jinému atd.)

7. Od kolika let můžeš používat facebook, lide.cz, libimseti.cz atd,?

- a) od 13 let
- b) od 15 let
- c) od kolika chci, je to úplně jedno

8. Píšeš na internetu (např. kam jedeš na dovolenou, kam chodíš do kroužků)?
a) ano   b) ne   c) někdy

9. Pravdivé je

- a) všechno co se píše na internetu
- b) jenom to, co se píše na stránkách, které jsou v českém jazyce
- c) jenom něco

10. Když ti napsal na internetu nebo mobilu někdo cizí

- a) neodepsal jsem mu
- b) odepsal jsem mu
- c) sešel jsem se s ním, ale nikomu jsem to neřekl

11. Své telefonní číslo dáš

- a) každému, kdo si o něj řekne
- b) kamarádům
- c) rodičům

12. Komu půjčíš svůj mobil?

- a) rodičům,
- b) kamarádům
- c) každému, kdo poprosí

13. Stahuješ si do mobilu obrázky, písničky atd.?

- a) ano   b) ne   c) někdy

14. Co uděláš s obrázkem nebo s videem, které máš v mobilu?

- a) hned to ukážu všem kamarádům
- b) dám si to na internet
- c) vymažu to

15. Co uděláš, když ti volá na mobil číslo, které neznáš?

- a) zvednu to a zeptám se „kdo to je“
- b) nezvednu to a nikomu o tom neřeknu
- c) nezvednu to a řeknu to doma rodičům

Děkuji za vyplnění tohoto dotazníku 😊